

NOVOSTI NOVOSTI

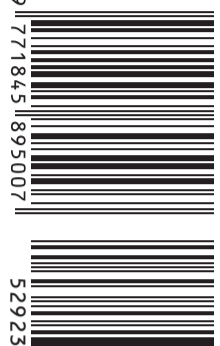
#1254

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 29. 12. 2023.
1,33€ / 10 kn / 100 din

9 771845 895007

52923

XO, XO, XO!

Član uprave Hrvatske pošte, za čijeg je kratkog mandata državno poduzeće tiskalo prigodne marke s likom Gojka Šuška i žig povodom godišnjice homofobnog referenduma udruge U ime obitelji, sudjelovao je 2016. u organizaciji postavljanja spomen-ploče s ustaškim pozdravom u Jasenovcu

str. 2-3

Žig i Hrvati

Lani imenovani član uprave Hrvatske pošte Siniša Šukunda sudjelovao je u postavljanju ploče s ustaškim pozdravom u Jasenovcu, jedan je od voditelja udruge HOS-ovih veterana, podržavao je referendum o braku udruge U ime obitelji, a u HDZ su ga uveli Karamarko i Brkić

SINIŠA Šukunda, prošle godine imenovani član uprave javnog poduzeća Hrvatska pošta, sudjelovao je 2016. godine u organizaciji postavljanja ploče s ustaškim pozdravom u Jasenovcu. Jedan je od voditelja

Udruge dragovoljaca Hrvatskih obrambenih snaga Grada Zagreba (UDHOS) koja je osmislila, financirala i postavila jasenovački 'Za dom spremni'. Osim što je prije sedam godina u Jasenovcu vodio događaj koji je kulminirao otkrivanjem kontroverznog

Siniša Šukunda (lijevo) na otkrivanju spomen-ploče s ustaškim pozdravom u Jasenovcu (Foto: PhotosGoogle)

spomen-obilježja kraj bivšeg ustaškog logora smrti, bio je i organizator niza sportskih manifestacija pod istom simboličkom

egidom. Na nekima od njih djeca su nosila oznake HOS-a uz izvorno ustašku krilaticu. Čovjek u čijem je dosadašnjem kratkom mandatu u upravnom tijelu HP-a državno poduzeće tiskalo prigodne marke s likom GOJKA ŠUŠKA i žig u sjećanje na homofobni referendum udruge U ime obitelji, pripada užem krugu HOS-ovih veterana najzaslužnijih za javno širenje navedenog uzvika po Hrvatskoj. U najplodnijim godinama svog hosovskog aktivizma, uključujući i one u kojima se desio jasenovački skandal koji je doveo do međunarodnih reakcija, ali i odluke srpskih i židovskih organizacija da više godina zaredom bojkotiraju državne komemoracije u režiji HDZ-ove vlasti, Šukunda je imao iskaznicu tog istog HDZ-a.

Lani u travnju Nadzorni odbor Hrvatske pošte imenovao ga je na četverogodišnji mandat u Upravnom odboru. Uz njega, HP od tada vode IVANA MRKONJIĆ, HRVOJE PARLOV i predsjednik IVAN ČULO, redom članovi HDZ-a. Da u zadnjih pola godine nisu donele dvije spomenute odluke – stavljanje Šuškovog profila na prigodne marke i 'žigosanje' obljetnice referendumu Željke MARKIĆ – njegov svježi angažman u vrhu HP-a i dalje bi ostao više-manje neprimijećen u široj javnosti. Zbog tih poteza Hrvatske pošte spomenuli su ga portali H-Alter i Telegram. Čitajući pravilnike i natječaje Hrvatske pošte, Novosti su nedvojbeno utvrdile da je jedino uprava Hrvatskih pošta u kojoj sjedi Šukunda mogla donijeti konačnu odluku da na marke stavi Šuška, čovjeka koji bi, da je poživio koju godinu više, bio procesuiran zbog ratnih zločina.

Odmah po osnutku udruge zagrebačkih veterana HOS-a 1998. godine Šukunda je postao i do danas ostao zamjenik predsjednika IVANA FRIŠČIĆA. Naknadno se učlanio i u sportsko-rekreacijsko društvo dragovoljaca HOS-a, gdje je i dalje na dopredsjedničkoj poziciji. UDHOS Zagreb je bio među prvim udrugama takvog tipa u državi koje su od zagrebačkih gradskih službi i nacionalnih institucija tražile legalizaciju pozdrava 'Za dom spremni' u svojem znakovlju. Ministarstvo uprave u mandatu IVICE RAČANA odigralo je presudnu ulogu za ovaj i sve kasnije slične slučajeve: odlučilo je da je statut Udruge bojovnika HOS-a, s pozdravom 'Za dom spremni', u skladu sa Zakonom o udrugama. Njihova je odluka poslužila kao opravdanje Gradskom uredu za opću upravu da UDHOS-u iz Zagreba odobre takav statut. Na taj je način nekoliko udruga, uključujući i onu Šukundinu 'sportsko-rekreacijsku', naknadno dobilo odobrenje krilatice 'Za dom spremni' na području Zagreba. Njihove primjere slijedile su brojne druge udruge veterana HOS-a. Zbog naknadnih izmjena Zakona o udrugama iz istog su zagrebačkog ureda opet tražili mišljenje Ministarstva uprave, ali im ono, ni pod ravnanjem SDP-ova ARSENA BAUKA ni kasnijih Mostovih i HDZ-ovih ministara, nikad nije odgovorilo na upite.

Šukunda i Friščić su od devedesetih imali i članske iskaznice Hrvatske stranke prava, koja je osnovala HOS kao sljednike ustaške vojske. Predsjednik njihove zagrebačke organizacije, Šukunda se učlanio 1994. godine, kad je HSP bio otvoreno neoustaška organizacija. Godine 2013. bio je i njihov kandidat

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 29/12/2023

NOVOSTI
NOVOŠTA #1254

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Čitajući pravilnike i natječaje Hrvatske pošte, Novosti su nedvojbeno utvrdile da je jedino uprava Hrvatskih pošta u kojoj sjedi Šukunda mogla donijeti konačnu odluku da na marke stavi Šuška, čovjeka koji bi, da je poživio koju godinu više, bio procesuiran zbog ratnih zločina

za gradonačelnika u koaliciji s još ekstremnijim HČSP-om, koji je dvijehiljaditih, za razliku od HSP-a, nastavio slaviti rođendane NDH.

Koncem 2013. Šukunda je na Facebook-profilu podržao referendum udruge U ime obitelji u ustavnoj definiciji braka kao zajednice muškaraca i žena. 'U zadnjih 25 godina kad god se izlazilo na izbore uvijek se glasalo protiv. U nedjelju svi izlazimo na referendum i glasamo ZA!' napisao je o događaju koji se nedavno našao na prigodnom žigu Hrvatske pošte. U to je vrijeme na istoj društvenoj mreži ispisivao citate s pozdravom 'Za dom spremni', koji je policija u to vrijeme kazneno i prekršajno prijavljivala diljem Hrvatske. Prije nego što je došlo do spomenutih izbora, zagrebačka koalicija s HČSP-om se raspala. Među glavnim krivcima HČSP je imenovao upravo Šukundu, pod obrazloženjem da je vodio razgovore s HDZ-om. Nekoliko mjeseci poslije, u rujnu 2013., Šukunda je s Friščićem izbačen iz HSP-a. Na saboru stranke svi su, osim jedne suzdržane osobe, glasali za njihovo isključivanje. Već godinu i pol nakon toga, u lipnju 2015., TOMISLAV KARAMARKO i MILIJAN BRKIĆ uveli su Šukundu u HDZ uoči parlamentarnih izbora, u paketu sa ZLATKOM HASANBEGOVIĆEM i još nekolicinom istomišljenika.

Ubrzo je UDHOS pripremio plan za postavljanje ploče u Jasenovcu poginulim suborcima. U tu svrhu tražili su sredstva od gradske skupštine, ali ih nisu dobili. Umjesto toga, odobren im je novac za spomen-ploču na pročelju jedne zagrebačke osnovne škole. Taj plan, međutim, tada nije ostvaren. Tek je istim povodom održan memorijalni malonogometni turnir koji je Šukunda suorganizirao i vodio. Na jednoj od fotografija vidimo ga s igračima iz zagrebačke osnovne i srednje škole. Svi igrači jedne momčadi na prsima imaju HOS-ov grb i pozdrav 'Za dom spremni'. Godinama prije i poslije toga na maratonima i u raznim momčadskim sportovima koje je ova udruga organizirala forsirao se ovaj usklik. On je bio sveprisutan i 5. studenog 2016. u Jasenovcu. U protokolu prije otkrivanja ploče sudionici su držali govore. Sve je koordinirao Šukunda, dajući riječ likovima poput MARKA SKEJE, ANTE ĐAPIĆA i ANTE PRKAČINA.

Nakon što su u prosincu 2016. godine Novosti premijerno objavile priču o pozdravu

Šukunda sa Skejom u Jasenovcu na dan otkrivanja spomen-ploče (Foto: PhotosGoogle)

usred Jasenovca kojim su ustaše otpravljali manjine u obližnji logor, burno su reagirale brojne domaće i međunarodne organizacije. Pritisak u Hrvatskoj i izvan nje doveo je 2017. godine do dogovora između Vlade i veterana HOS-a da se ploča izmjesti u Novsku. Tek nedavno su nedaleko od Jasenovca postavili novu, ovaj put bez ustaškog pozdrava. To su mogli učiniti i 2016. godine. U tom scenariju, međutim, ne bi došlo do političkih prijetnji i pritiska krajnje desnih braniteljskih organizacija, dodatnog pomjeranja hrvat-

Žig Hrvatske pošte za godišnjicu homofobnog referenduma

skog javnog prostora udesno, posljedičnog osnivanja stručnog Vijeća za suočavanje s prošlošću s članovima poput ANTE NAZORA i budućeg legitimiranja protuustavnog pozdrava, i to sve u režiji vlade i stranke Siniše Šukunde. Iste političke opcije koja kontrolira i Fond hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, u čiju je upravu Šukunda imenovan 2019. Godinama je pritom u Hrvatskoj pošti radio na direktorskim pozicijama, odakle se lani preselio u upravu.

Jutarnji list objavio je u svibnju da je Gojko Šušak tek drugi političar u zadnjih 30 godina koji je uvršten na prigodne marke što ih redovno izdaje Hrvatska pošta. Prvi je bio FRANJO TUĐMAN. Obojici je zajedničko da su smrću preduhitrili neminovne optužnice za ratne zločine. U ovoj našoj priči razlikuju se jedino po tome što je Tuđman bio u godišnjem planu Hrvatske pošte, dok je Šušak upao naknadno, neplanski. Navedeni plan donosi osmeročlano Povjerenstvo za izbor motiva te grafičkih i likovnih rješenja poštanskih maraka Republike Hrvatske. Sastavljeno većim dijelom od 'uglednih kulturnih i javnih djelatnika', Povjerenstvo imenuje uprava HP-a uz prethodnu suglasnost ministra nadležnog za poštu na razdoblje od četiri godine. Svake godine ovo tijelo izdaje program izdavanja prigodnih marki za

iduću, u kojem precizno navode događaje i osobe koje su zbog značajnih biografija zaslužile takvu počast.

U programu za 2023. i natječaju za izradu grafičkih i likovnih rješenja koji je raspisan prije Šukundinog dolaska u upravu nije bilo ni spomena Šuška. Bivša uprava odobrila je prijedlog Povjerenstva da se u seriji 'znameniti Hrvati' u travnju obilježe životi animatora DUŠANA VUKOTIĆA, filmskog producenta BRANKA LUSTIGA i novinara MILJENKA SMOJE. Mimo originalnog godišnjeg programa, Šuškov marke objavljene su ni pola mjeseca kasnije. To je bilo moguće zahvaljujući odredbi u Pravilniku o poštanskim markama, u kojem piše da su 'izmjene i dopune Programa moguće samo u iznimnim slučajevima, o čemu odluku donosi Uprava Hrvatskih pošti', napućena HDZ-ovcima, među njima i Šukundom. Je li Šušak uveden zbog ideološkog balansa, s ciljem da se u tikvama predlagatelja ponešto anulira obilježavanje života oskarovca i animatora crnogorskog etniciteta koji je radio u Jugoslaviji, zatim oskarovca i židovskog producenta koji je preživio Holokaust i velikog dalmatinskog novinara i pisca kojeg desnica do danas optužuje za protuhrvatski opus? S obzirom na aktualne donositelje odluka u HP-u, nije razumno tvrditi da jedno s drugim nije imalo veze. Kao što nije teško zamisliti da je ovo tek početak, i po pitanju marki i po pitanju žigova obiteljaško-desničarskog tipa. 'Iznimnih slučajeva' o kojima zadnju riječ daje uprava bit će, nesumnjivo, više.

Prije dva mjeseca Šukunda je u svojstvu dopredsjednika zagrebačkih veterana HOS-a otvorio memorijalni ultramaraton u njihovoj organizaciji. Tijekom govora za sponzorstvo se zahvalio Gradu Zagrebu, Ministarstvu branitelja i Hrvatskoj pošti, kojom upravlja zadnjih godinu dana. Zahvale je slao s govornice na kojoj je bio istaknut HOS-ov grb uz geslo 'Za dom spremni', koje je i na plakatu događaja, tik do još jednog sponzora – Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva. Čini se da ustaški pozdrav još samo nije bio na prigodnim poštanskim markama i žigovima. ■

Šukunda na sportskim igrama s ustaškim pozdravom u Koprivnici 2019. (Foto: Screenshot/YouTube)

Година цјеновног змаја

Еуро је уведен на крилима високе инфлације, драстично су поскупјеле основне потрепштине, некретнине и више, Италија и Словенија поновно су увеле граничне контроле, усвојен је пети пакет мјера потпоре грађанима, а премијер Пленковић хвалио је своју Владу

Драго Јаковчевић
(Фото: Жарко
Башић/PIXSELL)

Први је рођендан еура као званичне валуте у Хрватској. Као и прва годишњица примања Хрватске у шенгенски простор. Општа од националне куне збио се на крилима високе инфлације, али с Марковог трга од владајућих су стизала лијепа обећања о стабилности, просперитету, широм отвореном тржишту. Обећавали су да с увођењем еура неће доћи до драстичног поскупљења најосновнијих животних потрепштина, да би због јединствене, заједничке еуропске валуте и уласка у шенген требали расти извоз, производња, а никако инфлација.

У међувремену су Италија и Словенија поново увеле граничне контроле наводећи као разлог погоршање сигурности на Блиском истоку и терористичку пријетњу. Тијеком године премијер Пленковић својски се трудио представити и похвалити потезе своје Владе, а у рујну је усвојен и пети антиинфлацијски пакет мјера потпоре финансијски исцрпљеним грађанима. Након годину дана, послје свих обећања и мјера, снажна инфлација опустошила је џепове грађана и повећала сиромаштво чинећи још изразитијим разлике између сиромашних и богатих у Хрватској.

Један од ријетких и досљедних критичара хрватске економске политике Невен Видаковић тврди да је Хрватска за први рођендан еура потврдила свој пад и дотакла дно у свим сегментима економије.

— Ако постоји тренутак у хрватској повијести када је лицемјерје, лагање и обмана народа доведена до савршенства, то је увођење еура и ових задњих година дана хрватске политике. Говорили су нам како ће улазак у шенген и увођење еура резултирати енормним економским растом, отварањем тржишта, већим извозом, растом производње, падом каматне стопе... Сад бисмо требали уживати у резултатима. Годину дана послје, биљежимо само озбиљне падове: пад извоза за 9,7 посто, пад индустријске производње, само прерађивачке производње за 2,7 посто, пад пољопривреде, шумарства, рибарства за десет посто, а каматне стопе већ годину дана расту. Расте једино БДП и то умјетним упумпавањем из ЕУ-фондова посебно зато што је коначно почела обнова послје потреса. Подсјећам да преко 80 посто наших инвестиција потјече из ЕУ-фондова. Прије годину дана говорили су да ће каматне стопе пасти, два мјесеца касније ти исти су говорили да је раст каматних стопа, баш супер. Гувернер хнв-а Борис Вучић прошле године говорио је да се неће борити против инфлације. Инфлација је појела 30 посто животног стандарда, 30 посто штедње, други мировински ступ потпуно је бесмислен. Против инфлације нитко се није борио. Борба је била деструкција хеп-а при чему је лијек тисућу пута гори од болести. Након толиких смјена, Министарство gospodarства више не постоји – набраја Невен Видаковић поручујући да је и Национални план опоравка и отпорности gospodarства прелијевање из шупљег у празно.

— Како смо то ојачали отпорност наше економије кад је производња наше хране пала, а у нашој економији удио пољопривреде чини свега 2,9 посто, прерађивачка производња само 14 посто, док трговина заузима 21 посто, а јавна управа чак 16 посто наше економије. Премијер Пленковић говори о украјинској кризи, о цијенама хране које су порасле за 30 посто, а производња се смањила за десет

посто. Све је то посљедица структурних реформи и економске политике. 20 година слушамо да смо глупи и неспособни и да нам требају стране инвестиције, како ће нам стране банке и страном власништво донијети просперитет, да нам не треба ништа од индустрије. Гувернер Вучић говори да онај тко нема, треба куповати тамо гдје је јефтине: Значи, тко нема новаца нека цркне од глади. Имамо власт у којој се једни те исти измјењују. Мијењају се владе, али сви настављају идентичну економску политику. Немојмо заборавити да је садашњег гувернера на мјесто за замјеника гувернера довео Рачан, потврдио Санадер, за гувернера именовано опет СДП, па потврдио Пленковић. Сва извјешћа гувернера који 20 година уништава економију у Хрватском сабору глатко пролазе, сви пљешћу, па чак и опозициони економисти. Ни опозиција не нуди кардинално другачије рјешење – сматра Видаковић закључујући да другачији поглед, економска алтернатива хрватским грађанима није ни потребна што сами грађани потврђују својим узастопним изборима.

— Ништа и не треба бити другачије. Након увођења еура и уласка у шенген, дошли смо до тога да не можемо произвести храну у властитој земљи. Можда је модерни суверенизам, сувремено бити гладан у властитој држави. Грађани кристално јасно знају што и кога бирају. Редовно на изборима бирамо да нам 70 посто запослених има мању плаћу од просјечне. Хрвати као народ су сведени на лешинарење властите масе. Хрватским грађанима као да је циљ да странцима рентају властиту, родну кућу како би могли живјети у гаражи. Створили смо концепт државе да је сами поједомо. То је наш одабир, наше стање, нешто за што су се наши бранитељи борили, циљ је остварен – каже економски аналитичар Невен Видаковић.

Професор са загребачког Економског факултета Драго Јаковчевић истиче да је увођење еура само осиромашило хрватске грађане.

— Наши су се грађани с новом валутом снашли како су се снашли. У прерачуна куна у еуро видјели су да морају дати више еура. Ево примјера на порцији бакалара. Прошле године коштала је 70 куна, сад је 20 еура. То је повећање од 100 посто. Данас је 20 еура управо онолико колико је требало и треба бити куна. Био сам међу економистима који су сматрали да није требало овако рано увести еуро, особито зато што је куна била прецијењена. И то је један од разлога због чега су цијене у Хрватској страховито порасле, више него игдје у Еуроци, посебно након увођења еура. Драстична инфлација која је код нас између 40 и 60 посто већа него у Еуроци, трошкови живота који су највише порасли у Хрватској, скок цијена некретнина, све је то због увођења еура. Утјеха да нам је порастао БДП баш не држи воду. Једна математичка забуда се крије кад се говори да је Хрватска по БДП-у по глави становника, по куповној моћи у задњих десет година са 63 посто скочила на 72 посто просјека ЕУ-а. У бројнику је БДП, а у називнику број становника, с обзиром на то да смо ми у ових десет година изгубили 400.000 становника, а кад бисмо вратили тај број људи у Хрватској, фактички се нисмо помакли у стандарду по глави становника, по куповној моћи – објашњава Јаковчевић напомињући да у првој години увођења еура нисмо привукли, вратили, мотивирали оне који су отишли од уласка Хрватске у ЕУ.

— Како ћемо кад је наша просјечна плаћа од 1.100 еура најнижа. У ЕУ је просјечна плаћа 1.600. еура. Чиме да конкурирамо европским земљама? Хрвати који су се иселили помажу своје обитељи са пет до шест милијарди на годишњој разини. Да се помагало милијун грађана, они који живе на рубу сиромаштва, то би значило да сваки од тих милијун грађана добије 6.000 еура помоћи из иноземства, односно 500 еура мјесечно. И управо нам тај износ фали до европског просјека плаће од 1.600 еура. Статистички су премијерове похвале точне, али колико је све то обећавајуће, подузетничко и покретачко за наше друштво? Раст запослености од 200.000 догодио се на пољу нискоквалифицираних радних мјеста, то су платформски радници. Постали смо земља нискоквалифицираних радних мјеста што смо потврдили и у првој години еура. Отварањем врата Европске уније, заједничким тржиштем, заједничком валутом, требали смо привући висококвалифицирану струку која ће нас научити менаџменту, организацији пословања, проширити видике а не конобаре, чистачице и кухаре. Базирање на туризму и угоститељским дјелатности-

ма не води дугорочном просперитету. Ту је и забрињавајући податак да Хрватска не може прехранити своје становништво ни туристе. Имамо дефицит прехранбених производа милијарду и 400 милијуна еура. Треба поставити питање зашто је то тако – истиче Јаковчевић хрватске минусе економске политике.

Да су се између инфлаторних удара попраћених увођењем нове јаче валуте хрватски грађани одрекли многих благодати тржишта и живота 21. вијека и поку-

Невен Видаковић (Фото: Лука Станзл/PIXSELL)

Крешимир Север (Фото: Нева Жганец/PIXSELL)

шавају очувати голу егзистенцију сматра предсједник Независних хрватских синдиката Крешимир Север упозоравајући да би и у сљедећој години требало оставити двојно исказивање цијена.

— Не знам коме би то сметало. Грађани се још нису навикли на еуро не због носталгије за куном, не зато што је то тешко и сложено, него зато што су цијене нестабилне. Да су цијене мировале грађани би се већ научили на еуро. Човјек се лакше одваја од новца у увјетима у којима је то износом мање. То свакако утјече на потрошачки менталитет те врсте, али људи се лагано привикавају, почели су цијенити вриједност еура без обзира на то што су у бројкама износи номинално мањи – говори Север о утјечају еура на домаће куповне навике напомињући да у години иза нас није дошло до драстичног повећања броја изданих рачуна. Успоредба броја изданих рачуна у односу на годину раније и фискализирани износ добра су успоредба која показује да грађани промјеном валуте разумно троше.

— Плаће су мале, мировине су мале, а живјети се мора. Грађани су потроши-

ли или наплатили три посто више рачуна него у просинцу прошле године, али је зато фискализирани износ већи за 19 посто, што указује на то да грађани не купују пуно више. Купују комадно мање, али су цијене порасле што се види по фискализованом износу. Сватко од нас има своју интерну инфлацију. Раст цијена хране много је виши него што је просјечна стопа инфлације, што је посебан удар за највећи дио хрватских грађана, посебно за најосјетљивије. Великом броју грађана с ниским примањима, удио хране у мјесечној потрошњи није унутар 26 посто за просјечно кућанство, него ти удјели расту и до 50–60 посто. Нашим грађанима који тешко преживљавају од својих ниских мировина и плаћа није важно колике су цијене ноћења по хотелима, апартманима, какви су аранжмани зимовања, скијања, љетовања него колико коштају крух и кромпир да би имали за ручак. То је хрватска стварност – упозорава Север и подсећа како је несрећа инфлаторних удара под окриљем еура ипак одређеним круговима донијела срећу и просперитет.

— На основу пријашњих искустава нитко није очекивао високи инфлаторни удар увођењем еура. Нитко прије није уводио еуро као Хрватска, у вријеме високе инфлације, кад су цијене већ дивљале без обзира на еуро. Знало се да ће се цијене регулирати, да ће доћи до заокруживања цијена, али то није смјело бити више од 0,2 посто. Скок цијена био је пуно већи и то у неколико наврата. Без обзира на Закон о заштити потрошача и Закон о увођењу еура, гдје је врло јасно стајало да цијене које су затечене 31. просинца, првог сијечња не смију бити увећане, многи су на тржишту неконтролирано користили комбинацију инфлације и увођења еура за још покоје неоправдано, додатно подизање цијена. Многи су ловећи у мутном уловили итекако добро на свој рачун, а на нашу штету – истиче Север и сматра да је увођење еура Хрватској ипак донијело стабилизацију, што показује побољшани кредитни рејтинг Хрватске, али и да у сљедећој години очекује смирење инфлације као и Владино чврсто и стабилно држање цијена енергената.

— Кредитни рејтинг показује да смо сигурнији за улагаче што у некаквом дуљем временском раздобљу мора резултирати привлачењем страних улагача. Али основа хрватске перспективније будућности мора бити подизање мировина и плаћа. То је једини прави пут да се извучемо из овог глиба у који нас је утјерала инфлација, а чему су увелике припомогли разни играчи који су се у својој похлепи заиграли да зараде што више. Очекујемо да ће доћи до даљњег смирења инфлације. Проблематично је што нам цијене хране и даље бујају. Неизвјесност ће сљедеће године владати и на пољу енергетике. Из Брисела стижу поруке у којима се позивају европске владе да преиспитају своје моделе подупирања грађана субвенцијама и потпорама цијени енергије. Цијене струје и плина код нас су у претходном периоду биле стабилне захваљујући владиним мјерама и то нас је сачувало од тоталног социјалног помора. Не дао бог да се догоди да цијене на свјетском тржишту почну расти, а европске владе почну одустајати од потпора и субвенција према грађанима. Очекујем од Европске комисије да не ставља све земље у исти кош, није исто плаћати скупљу енергију с њемачком и с хрватском плаћом – закључује Север. ■

Neprirodni plin

Andrej Plenković pomogao je Vujnovcu u stjecanju najsvježije milijarde, a medijska javnost i dalje zdvaja nad enigmom njegova prvog milijuna. Nitko pritom da se prisjeti kako je država PPD-u omogućila sudjelovanje u duopolu na hrvatskom tržištu prije deset godina

ODNEDAVNO imamo novoga glavnog tajkuna u Hrvatskoj, a još uvijek ne znamo najbolje otkud baš taj. Poznato je samo da se PAVAO VUJNOVAC pojavio na velikoj sceni prije desetak godina, s prvim tranšama ruskog plina na ovdašnjem, tad relativno zatvorenom tržištu. Sad pak znamo i gdje je bio kakvih pet-šest godina ranije. Netko je ovih dana ekshumirao snimku jedne stare TV-emisije 'Svlačionica' u kojoj se epizodno pojavljuje i naš junak. Radio je dakle kao konobar u nekoj osječkoj piceriji, mada nitko ne tvrdi da u slobodno vrijeme nije pratio novosti iz plinsko-naftnog biznisa. Prolazile su tako godine, a na njega su već bili temeljito zaboravili i snimatelji i gledatelji.

Onda se jednog dana u piceriji ukazao lično VIKTOR ZUBKOV, generalni direktor Gazproma, bivši ruski premijer. Tamo je bio njuškao na potezu između Retfale i Gornjega grada, u potrazi za pravim čovjekom, kad je malko ogladnio. Kapričozu s ekstra maslinama poslužio mu je jedan pozamašni čovo s blagim izrazom lica, uz kakve se lako opustiti u razgovoru. Netko je prvi spomenuo plin, ustvari više slučajno, a sve ostalo zatim će ući u službenu historiju poduzeća osnovanog tu za stolom s plastičnim stolnjakom i jelovnikom umrljanim kečapom. Nazvat će ga Prvo plinarsko društvo, i ono će postati ekskluzivni liferant dragocjenog uvoznog goriva u Hrvatskoj, čak jedini privatni.

Ili možda nije bilo tako, možda Rusi ne regrutiraju partnere baš na taj način. Pa ni

kad je u pitanju neznatno tržište poput našeg, nego je Vujnovac u igru dospio posredstvom stanovitih moćnih prijatelja. U tom pogledu navodi se kao mogućnost jedino IVAN VRDOLJAK, ministar gospodarstva od 2012. do 2016. godine. Vujnovac i on su navodno intimusi, pa je lega malo pogurao legu svog. No sve to zapravo više nije toliko važno, ta forsirana misterija kojom je obavijena rana karijera novog domaćeg, rekosmo, alfa-tajkuna. Ono što bi ovom ukupnom društvu moralo biti važnije, međutim, jest mijena u našem položaju s obzirom na činjenicu sadašnje mu inauguracije. Prije nekoliko dana, znači, Pavao je Vujnovac dospio u posjed većinskog dijela prezadužene Fortenove, nekadašnjeg Agrokor. To podrazumijeva razne zaokružene poljoprivredne i prehrambeno-prerađivačke kapacitete, uz trgovački dio grupacije. Otkako je s njezina trona Vladinim dekretom uklonjen IVICA TODORIĆ, modelski brižni čaća prvobitne akumulacije kapitala, već nekoliko godina taj potencijal vode otpravnici poslova kao što je FABRIS PERUŠKO. U novije doba navodeni su Vujnovčevim uputama, pošto je do kupnje apsolutno-većinskog dioničkog paketa on bio proporcionalno-većinski suvlasnik, među onima nesankcioniranim. Sankcionirane jesu, naravno, ruske banke koje su iz pozicije vjerovnika preuzele krahirali Agrokor još prije napada Rusije na Ukrajinu. No sad budućnost Fortenovi nije izvjesnija negoli je bila pod ruskom kapom. Znamo li išta o prehrambeno-proizvodnoj ulozi njezinih sastavnica na hrvatskom po-

trošačkom tržištu, to bi moralo biti dovoljno da nam zadrži pažnju na impozantnoj pojavi novoga gazde.

Za početak, znano je da nad Fortenovom visi obaveza prodaje poljoprivrednog sektora grupacije po zahtjevu jednog američkog kreditora. To neće biti moguće refinancirati, reprogramirati dug pod boljim uvjetima. Jednostavno, cjelokupna je Fortenova prezadužena još od spomenutog Agrokorova kraha. Servisiranje duga odnosi joj danas enormnih 18 posto godišnjeg troška poslovanja, mada to dosad nije ugrožavalo Vujnovčev interes u njoj. Njegove tvrtke Enna Grupa i PPD već neko vrijeme uredno zarađuju na Fortenovi, izvlačeći profit koji će mu indirektno poslužiti i kod njezine kupnje. Pavao Vujnovac ne kazuje istinu dok javno tvrdi da PPD s osvajanjem Fortenove nije imao ništa.

U međuvremenu će se razotkriti npr. kako je posredstvom svoje prve firme prelijevao određena nekretninska potraživanja u jaču poziciju subjekta, registriranog na Malti, koji je na koncu otkupio Fortenovu. Prije tri tjedna ovdje smo istaknuli i da je Ledo, jedan od krunkih dragulja Fortenove, prije dvije godine izdvojen te prodan skuplje nego što je Vujnovac sad platio za preuzimanje većinskog udjela u čitavoj grupaciji. Konkretno, tvornica sladoleda i druge zaleđene hrane je koštala 615 milijuna eura, a sve drugo zajedno 500 milijuna. Fortenovi vrijednost ubrzano pada, iako se neke sastavnice – Belje, Zvijezda, Jamnica – još uvijek pojedinačno mogu prodati povoljnije.

Ako zanemarimo egzotičniji dio priče s Rusima koji su s vremenom postali ultimativni negativci, jedina preostala misterioznost je ona u vezi sa stajalištem hrvatskih vlasti prema Fortenovi i Pavlu Vujnovcu. Aktualni hrvatski premijer ANDREJ PLENKOVIĆ tipovao je na potonjeg tajkuna dugo i bezrezervno, pozivajući se u svojoj politici spram Agrokor i Fortenove isključivo na domaći univerzalni ekonomski interes. Pokušao je u tu formulu uključiti i obavezne privatne mirovinske fondove. Bankovni i osiguravateljski menadžeri tih ustanova inače su kroz dva desetljeća postojanja običavali kupovati svašta, nerijetko vođeni partikularnim koristoljubljem utjecajnih protagonistu u ekonomskom i političkom miljeu. Dobrobit radnika-osiguranika-štediša pritom je više puta drsko izigrana. Uobičajeno su u tom kontekstu spominjani Ingra, Dalekovod, Magma, Nexe, Optima, Credo, Teva, Metronet, Quaeustus itd. Okliznuli su se u ime svih nas i na izvjesnom aranžmanu s Agrokorom, izgubili nam dio uštedevine obnoć i budzašto, još za romantičnih dana Ivice Todorica. No ovaj put je tome nalik zacrtana, a grandiozno krupna transakcija bila ipak naočigled prerizična, imaju li se na umu razni novi, delikatniji te zahtjevniji momenti i odnosi, pa je Plenković iznenada naletio na stameni zid fondovske nevoljkosti. Naposljetku je sve izručeno Vujnovcu koji je ionako bio predodređen za ostatak u posjedu vlasti nad Fortenovom, osim što je sad tamo ostao praktično sam. I naplatit će se on pouzdano, ne treba u to nimalo sumnjati. Posve je drugo pitanje što će doskora biti s pripadajućom glavinom hrvatske prehrambeno-proizvodne industrije i plasmama, s cijenama i kvalitetom hrane, s nama.

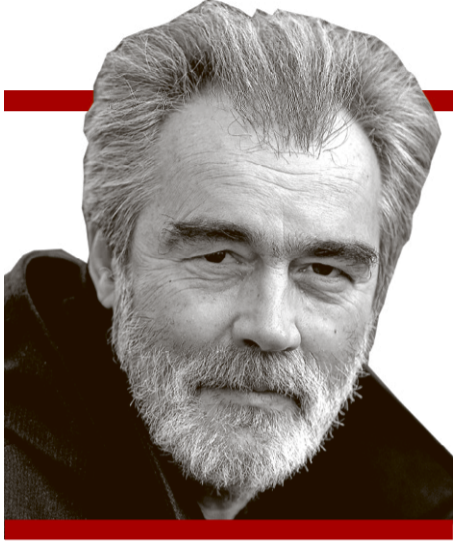
Između državnog preuzimanja Agrokor pod suspektnim ravnanjem MARTINE DALIĆ i prepuštanja Fortenove sadašnjem vlasniku, Plenković je u sve ovo uspješno nagurao još jednu kardinalnu aferu. Jasno, posrijedi je skandal pod medijskim nazivom 'plin za cent'. U centru je zbivanja bio FRANE BARBARIĆ, direktor javne ili državne Hrvatske elektroprivrede, izravno oštećene preprodajom uvoznog plina Vujnovcu za ukupno 14 milijuna eura. To hoće reći da smo toliko izgubili u korist PPD-a, dok predsjedniku Vlade nije bilo ni na kraj pameti da Barbarića zatim ukloni s položaja. Šef HEP-a je kasnije pao, doduše, ali tek nakon otkrića jedne njegove privatne bespravne gradnje.

Andrej Plenković tako je pomogao Vujnovcu u stjecanju najsvježije milijarde, a medijska javnost i dalje zdvaja nad enigmom njegova prvog milijuna. Nitko pritom da se prisjeti kako je država PPD-u omogućila sudjelovanje u duopolu na hrvatskom tržištu prije deset godina. Dotad je plin HEP-u i Petrokemiji, najvećim domaćim potrošačima, prodavala isključivo Ina. Petrokemija nije mogla nabavljati jeftiniji strani plin na inozemnim tzv. spotovima, pa je Ina godinama na njoj ubirala ekstraprofit. Potom je u posao uveden PPD u svojstvu dobrog policajca, ali koji će se u privatizacijskom epilogu na ime potraživanja transformirati u suvlasnika kutinske tvornice umjetnih gnojiva.

Kontinuitet svakovrsnog pogodovanja Vujnovcu u Hrvatskoj, ne iz Rusije, ostaje tako jedina konstanta u čitavom predmetu. Uz njega prosperiraju i razne stranke te pojedinci na potezu od HDZ-a i HNS-a do Domovinskog pokreta. Svi ostali će razabrati na čemu su, ako ne prije, onda kad panonski bracka rasproda proizvodnju Fortenove nekim bjelosvjetskim faktorima da bi vratio nagomilani dug, a zadrži trgovački sektor, jer to mu je puno bliži fah. Za prognozu daljnje ishoda dovoljno je vidjeti što je bilo s ovdašnjim mljekarstvom kad je primat u sektoru uzeo Lactalis. Vujnovac se ionako nije suštinski upuštao u prehrambeni sektor još otkako je posluživao one pice, kome god. ■

Premijer Plenković i Pavao Vujnovac na press-konferenciji u vezi isporuke plina Petrokemiji, 2017. (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

UVREDE
I PODMETANJAŠto je njima
Predrag Lucić?

PIŠE Viktor Ivančić

U slučaju Predraga Lucića hrvatski kulturni fašizam manifestira se tako da uvaženom pokojniku jednom rukom (lijevom?) kačiš na grudi verbalna odlikovanja – nastojeći usput prigrabiti za sebe nešto od njegova ugleda i veličine – dok mu drugom (desnom?) probijaš truplo glogovim kolcem

PREDRAG Lucić znao se smijati i sebi i svijetu oko sebe, što njegov opsežan satiričarski opus ilustrativno dokazuje. Umješnost u više žanrova i medija dokazivao je baveći se novinarstvom, kazalištem i književnošću, uvijek na inovativan način i sa sebi svojstvenim, prepoznatljivim stilom koji je osvojio mnoge čitatelje.

Gornje rečenice preuzete su iz telegrama što ga je povodom smrti PREDRAGA LUCIĆA, u siječnju 2018., isporučila ministrica kulture NINA OBULJEN KORŽINEK. U nastavku autorica konstatira da je Lucić dao značajan doprinos hrvatskoj kulturi 'novim pogledima i perspektivama, lucidnošću i kreativnošću'. Osim gospode ministrice, istim su se povodom brzojavno oglasili i drugi važni autoriteti. Premijer ANDREJ PLENKOVIĆ, na primjer, napomenuo je da je pokojnik 'ostavio duboki trag' u novinarstvu, književnosti i kazališnoj umjetnosti, te također istaknuo njegov nenadoknativ 'doprinos kulturi'. Predsjednik Sabora NJONJO JANDROKOVIĆ, pak, ustvrdio je da će Lucić 'ostati upamćen' kao istaknuti hrvatski novinar i književnik, preciznije: 'Njegova djela ostat će trajan doprinos hrvatskom novinarstvu i kulturi.'

Zašto danas na to podsjećamo?

Zato što je ovih dana, uoči šeste godišnjice smrti Predraga Lucića, stigla uvjerljiva potvrda – takoreći materijalni dokaz – da su sva ta brzojavna slinjenja, sve te zanosne lamentacije o kapitalnom 'doprinosu hrvatskoj kulturi', o 'dubokim tragovima' i 'upamćenosti', o 'umješnosti', 'inovativnom načinu' i 'prepoznatljivom stilu', o 'novim pogledima i perspektivama', o 'lucidnosti i kreativnosti'... što su ih ministrica kulture i njena politička bratija dijelili šakom i kapom, predstavljali nešto poput svečana podrigivanja nad odrom. Dakle gole vulgarizme upakirane u formu odavanja počasti preminuloj književnoj gromadi.

Zar to nismo znali i ranije?

Naravno da smo znali, ali to nije razlog da zanemarimo spomenuti materijalni dokaz koji tu vulgarnost i tu hipokriziju do kraja rastvara, to jest da previdimo prizor u kojem se hrvatska kulturna vlast svojim djelima izdašno piša po svojim riječima. U takvoj relaciji između mlaza i mamlaza, uostalom, leži više-manje kompletna protočna moć vladajuće kulturne politike.

O kojem prizoru se konkretno radi?

O tome da je 12. prosinca ministrica Nina Obuljen Koržinek potpisala odluku o dodjeli potpora književnom izdavaštvu za 2024. godinu, u ukupnom iznosu od oko dva milijuna eura, a da se među projektima koji su odbijeni na javnome natječaju – jer, eto, svojom kvalitetom ne zaslužuju biti financijski poduprti sredstvima iz državnog proračuna – nalaze i dvije knjige poezije Predraga Lucića. To znači da su od rečene sume različite iznose dobile 73 izdavačke kuće, dok je među onima čiji su projekti odbijeni i riječki Ex libris, koji je na natječaj prijavio jedino sabranu poeziju Lucićevu – i to onu ozbiljnu, nesatiričnu – ukoričenu u dvije knjige, 'Južno dvorište I' i 'Južno dvorište II'. Drugim

Ministrica kulture Nina Obuljen Koržinek (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

riječima: od dva milijuna eura što će sljedeće godine biti uložena u hrvatsku književnu produkciju, Predragovo pjesništvo ne zavrđuje ni jedan jedini cent!

Nije li to u nepodnošljivome nesporazumu s onim uzvišenim frazama o 'doprinosu hrvatskoj kulturi', o 'lucidnosti i kreativnosti', o 'novim pogledima i perspektivama', kakvima je gospođa Obuljen Koržinek častila Lucića kad je umro?

Dakako da jest, međutim, nema razloga toj gesti pripisivati naročitu originalnost. Janusovski nastup omiljena je figura državnog nasilništva u polju kulture, ili – da ne okolišamo previše – hrvatskoga kulturnog fašizma. U slučaju Predraga Lucića manifestira se tako da uvaženom pokojniku jednom rukom (lijevom?) kačiš na grudi verbalna odlikovanja – nastojeći usput prigrabiti za sebe nešto od njegova ugleda i veličine – dok mu drugom (desnom?) probijaš truplo glogovim kolcem, ako treba i šest godina kasnije. Pokušaj postmortalne likvidacije, doduše, nema nikakva izgleda za uspjeh, no to ne umanjuje strasnu predanost poslu samoproglašenih lovaca na književne vampire: nepoželjne autore čije djelo pokazuje tendenciju da ih nadživi.

A kako je gospođa Obuljen Koržinek obrazložila tu svoju odluku?

Gospođa to nije obrazložila nikako, jer Ministarstvo kulture ne smatra shodnim davati objašnjenja za svoje ukaze. Zainteresirani tako na web-stranici dotične institucije mogu pronaći samo dva štura dokumenta – na jednome je popis izdavača uz iznose financijskih potpora što su im odobrene, a na drugome lista nakladnika čiji su natječajni projekti odbijeni. I šlus. Ni kako, ni zašto, a bogami ni – što.

Znači li to onda da ne možemo znati ni naslove više stotina književnih djela koja su ocijenjena kvalitetnijim od Lucićeve poezije, te će kao doprinosi hrvatskoj kulturi biti financirana iz državnog budžeta, a Predragove pjesme neće?

Znači. Štoviše, iz predočenih dokumenata zainteresirani promatrači uopće ne mogu razabrati da je Ministarstvo kulture odbilo dodijeliti financijski poticaj za knjige najvećeg parodičara koji je ikada hodao

ovim prostorima i jednog od najvažnijih ovdašnjih pjesnika. Samo je stjecaj okolnosti htio da ovaj potpisnik bude član uredničkog tima koji priprema Izabrana djela Predraga Lucića – što ih Ex libris kroz naredne godine kani objaviti – pa mu je poznato i što je riječki nakladnik prijavio na natječaj: dvije knjige sabranih stihova našeg druga, koje je priredio i uredio DAMIR ŠODAN, i gdje će, uzgred budi rečeno, mnoge pjesme biti prvi put tiskane, jer su pronađene u Predragovim bilježnicama, dnevnicima i kompjutorskim fajlovima. Da ta grada u estetskom i književnom pogledu za šezdeset i šest kopalja nadmašuje devedeset posto knjiga čije će izdavanje dogodine poduprijeti Ministarstvo kulture, novcem poreznih obveznika, u to je ovaj potpisnik više nego siguran.

Otkud tolika sigurnost, kada već Ministarstvo u svom izvještaju o rezultatima natječaja uspješno zameće tragove?

Sigurnost je plod iskustva. Sponzorirani segment hrvatske kulture odavno se kroji po mjeri mediokriteta, uz pridržavanje normi što ih nameću nacionalistička ideologija i (još više) praktična korupcija. Nakladničkoj kući Verbum, recimo, odobrena je svota od 60 tisuća eura (nekoliko puta veća nego što je Ex libris tražio), iako nakladnička kuća Verbum već dugi niz godina objavljuje isključivo katoličko-šovinistički bofl, pa će to činiti i dogodine. Takve kriterije strpljivo utvrđuje Nina Obuljen Koržinek, ali u isto vrijeme lukavo gradi i odstupnicu od njih, tako da u svakome trenutku može reći kako oni nisu djelo raspištoljene hadezeovske komesarke, već su to kriteriji 'struke'.

Na koji način to postiže?

Preko pomno uvezanog ljudstva, preko raznoraznih komisija, vijeća, povjerenstava, žirija, savjeta... tijel koja funkcioniraju kao redarstveni uredi hrvatske kulture. U ovom slučaju ključna je poluga Kulturno vijeće za knjižnu, nakladničku i knjižarsku djelatnost. U njemu sjede lica koja se zovu MARKO GREGUR, IVA GRGIĆ MAROEVIĆ, DORTA JAGIĆ, KATICA MATKOVIĆ MIKULČIĆ

i EVELINA RUDAN KAPEC. Formalno, Vijeće donosi preporuku, a ministrica tu preporuku potpisuje i pretvara u odluku.

Znači li to da su članovi spomenuta Vijeća – pobrojimo ih još jednom: Marko Gregur, Iva Grgić Maroević, Dorta Jagić, Katica Matković Mikulčić i Evelina Rudan Kapec – zauzeli stav da od dva milijuna eura što će biti uložena u hrvatsku književnost, poezija Predraga Lucića ne zavrjeđuje ni centa?

Ako ga kojim slučajem i nisu zauzeli, u najmanju ruku su ga legitimirali. Jesu li članovi Vijeća izravno provodili direktivu gospođe Obuljen Koržinek ili su tu direktivu pogađali, te je proveli u djelo prije nego što je izrečena, ne možemo pouzdano znati, ali da se u svojoj odluci nisu rukovodili estetskim i književnim kriterijima, to je savršeno jasno.

Koji su onda kriteriji u igri?

Isti oni zbog kojih 'Filosofija palanke' RADOMIRA KONSTANTINOVIĆA nije mogla prodrijeti u hrvatske biblioteke, niti je roman SEMEZDINA MEHMEDINOVIĆA mogao doći u ruke školske omladine. Dakle ideološki, dakle nacionalistički, dakle neknjiževni. Samo što u toj konstelaciji Konstantinović i Mehmedinović predstavljaju proklete stranice, dok je Lucić prokleti domaći izdajnik. Napokon, dvije članice Vijeća koje je otpisalo Lucića – Grgić Maroević i Matković Mikulčić – radile su i na odluci da Konstantinovićev remek-djelo ne dospije u knjižnice, čime je, kako smo na ovim stranicama već ustvrdili, kulturni fašizam palanke odbacio knjigu u kojoj je ispisana njegova dijagnoza.

Kakva je, prema tome, stvarna funkcija tog arbitražnog tijela?

To je funkcija sistemskoga vodonoše koji jamči alibije. Ono je zaduženo za to da komesarijatu lociranom u zagrebačkoj Runjaninovoj ulici osigurava pseudostručnu ambalažu, tako da se ovaj, dok u polju kulture zavodi politički red, može razmetati svojom 'apolitičnošću'. Budući da su članovi Vijeća u pravilu reprezentanti književne prosječnosti – ili, još češće, ispodprosječnosti – nije im naročiti problem svojim stručnim kvalifikacijama dati žandarmerijsku namjenu.

Nije li to dostatan razlog za pobunu takozvane kulturne javnosti, jer farsa s tretmanom Lucićeve književnosti ima sve elemente sramotna skandala?

Ta je javnost, avaj, dosta krotko prihvatila model kartela na kojemu se zasniva vladajuća kulturna politika. Stvaraoci u filmskoj, književnoj, glazbenoj i bilo kojoj drugoj sferi uglavnom su upućeni na sredstva iz državnog budžeta, a to ima svoju cijenu, mahom takvu da je autonomija izjednačena sa salutaranjem i odzivom na komandu. Ukratko, gospođa Nina Obuljen Koržinek disciplinira umjetnike i kulturne radnike ucjenjujući ih novcem hrvatskih građana, točnije – obustavom dotoka tih para u slučaju da iskažu neposluš. Tako će i službena presuda da knjige Predraga Lucića ne zavrjeđuju ni cent od dva milijuna eura namijenjenih hrvatskoj književnosti, ne računajući ovaj tekst, vjerojatno biti popraćena skrušenom šutnjom.

Što to znači za samoga pjesnika?

Izuzev gubitka poneke iluzije kod nekog od njegovih poštovalaca, doslovno ništa. Predrag je i za života nastupao iz autsajderske pozicije – nikada Ministarstvo kulture nije otkupljivalo njegove knjige za biblioteke, uključujući one što ih je potpisivao kao urednik – pa će s time nastaviti i nakon smrti, a da njegovo djelo živi i ima sve veću težinu.

Zašto smo onda ovoj temi posvetili toliko prostora?

Hadezeovski kulturni zločini, koje u ovoj historijskoj rundi koordinira Nina Obuljen Koržinek, kroz dogledno vrijeme možda i neće biti zaustavljeni, ali bi bila nesaglediva šteta da ostanu neopisani. ■

San o miru u balkanskom Belfastu

Umjesto da spaja, most na Ibru Kosovsku Mitrovicu razdvaja na sjeverni srpski i južni albanski dio. Na sjeveru nema novina, kina, kazališta. Ljudi ne plaćaju struju, vodu i komunalije. U apoteci se anksiolitici prodaju bez recepta. 'Mi smo jedno duboko etnički podjeljeno društvo', govori Miodrag Milićević

Granica između ljudi i svjetova – most na rijeci Ibar

JEDAN grad, a zapravo dva u jednom. Čovjek iz sjevernog dijela uglavnom, bez prijeko potrebe, ne prelazi južno preko mosta na rijeci Ibar koji administrativno razdvaja Kosovsku Mitrovicu na dva dijela: sjevernu srpsku i južnu albansku enklavu, posve različite u svom postojanju, ali koje, zato što su postale taoci svojih republičkih politika, sanjaju sličan san o miru. Dok čovjek sa sjevera promatra tu riječnu granicu i ispija kafu i šljivovicu u svom 'kvartu', u svom 'getu', čini se kao da gleda kakav kinofilm očekujući njegovo razrješenje. A taj mitski most, ta granica između ljudi i svjetova, nagledao se u prošlosti sukoba između kosovskih Srba i Albanaca; nakon rata krajem devedesetih uslijedili su poslijeratni prepadi i sporadični fizički napadi jedne skupine na drugu i obratno. Već duže vrijeme takve pojave su minule, možda i zbog prisutnosti talijanskih karabinjera na mostu koji su ovdje raspoređeni u sklopu EULEX-a – specijalne misije EU-a. Oko njih se na sigurnoj distanci motaju uvijek dva-tri psa. Sva je prilika da su se te gradske lutalice, kojih je u potrazi za hranom pun grad, kod karabinjera iz tog razloga udomaćile.

Jedan čovjek, možemo samo nagadati je li sa sjevera ili juga grada, s platforme mosta hrani golubove podno njega. Vidio sam tu ljudsku ruku koja mrvi kruh, lica prostodušnog, i mnoštvo krila kako lepeću po površini rijeke. Hodam između tih geografskih linija; prizor s Ibra u predvečerje je plavičast i poziva na šetnju. Zbog prisutnosti vojnih postrojbi (na čitavom prostoru Kosova i Metohije raspoređene su stalno i međunarodne mirovne snage KFOR-a pod vodstvom NATO saveza) pomisao o Kosovskoj Mitrovici kao balkanskom Belfastu pojavi se s vremena na vrijeme. Takva analogija ima svoje uporište u stvarnosti: sjever pamti i politička ubojstva – poput onog iz 2018. tadašnjeg predsjednika Gradanske inicijative Srbija, demokracija, pravda OLIVERA IVANOVIĆA – ali i priče o bezakonju, švercu svim i svacim, pa i ljudima i oružjem, dok se sjeverni koridor, i ne samo taj, spominjao i kao put za krijumčarenje droge. Noviji događaji ove godine – prosvjedi u sjevernim srpskim općinama uz velik broj ozlijeđenih u sukobu s kosovskom policijom, četvero ubijenih u selu Banjska u rujnu, među kojima i jedan kosovski policajac – svjedoče također o navedenoj analogiji, ali i o tome da je riječ o prilično zapaljivom prostoru, koji ima perspektivu uvijek novih sukoba.

Noć na sjeveru Mitrovice. Muzika odjekuje iz disko kluba na prvoj etaži zgrade u centru grada. Čini se da grad uz glasnije taktove postaje, suprotno očekivanju, ponešto tugaljiviji. Nije li to prva od brojnih suprotnosti od kojih je sjeverni dio Kosova satkan? Ljudi u žurbi, zavučeni glava u jakne. Nitko ni da trepne. Nalazim se s MILICOM, mladom aktivistkinjom nevladine organizacije i nekadašnjom lokalnom novinarkom, pa sjedimo i ćaskamo uz solidnu dunjevaču u mirnoj zalogajnici s domaćom hranom u centru. M. je puna života, ali istodobno i neke vrlo privatne tuge, ako je to prava riječ, a koju ispočetka vrlo pažljivo otvara, kao škrinjicu s blagom.

Priča mi da ozbiljno razmišlja da nastavi svoj život negdje drugdje, u nekoj drugoj zemlji. Nisam želio u tom slučaju ništa sugerirati i pametovati. Mnogo je mladih, nastavlja, otišlo sa sjevera, od kojih mnogi zauvijek, a mnogo će ih još otići, i ne samo mladih. A sve zbog politika koje često na granici snosljivosti vode Priština i Beograd, a zbog kojih ispašta isključivo narod. Bezvizni režim koji stupa na snagu od nove godine na Kosovu će svakako doprinijeti daljnjem iseljavanju. Na prostoru isključivo sjeverne općine Kosovska Mitrovica obitava, prema procjenama, dvadesetak ili nešto više hiljada stanovnika.

Lijekovi i političke parole
isteklog roka trajanja

U jednom trenutku M. dometne, ne bez doze humora, kako je ipak 'privilegija' otvoriti prozor u vlastitoj sobi u kojoj je postalo jako vruće, jer brige zbog troškova nema. Ljudi iz četiri srpske općine na sjeveru još uvijek, a takvo stanje traje od 1999. zbog uglavnom neregulirane prakse i nestabilnih političkih okolnosti, ne plaćaju ni struju ni vodu ni komunalije pa je, kako ću doznati, lani iz kosovskog budžeta samo za struju isplaćeno 63,2 milijuna eura. Tome ipak dolazi kraj jer je u međuvremenu potpisan ugovor o energetici između kompanija KEDS iz Prištine i kosovskog Elektroserversa koji je u vlasništvu Republike Srbije, čime bi trebalo doći do normalne isporuke struje, ali i početka prakse naplate u četiri spomenute općine. — Znaš li da se kod nas u apotekama mogu kupiti anksiolitici i druge 'tablete za smirenje' bez recepta? – znatiželjno me u jednom trenutku priupita M.

Provjerio sam tu čudnu praksu i doista je istina. Ipak, kupljenu kutiju, konkretno tableta za ublažavanje tjeskobe i stanja anksioznosti koje sam platio sitno dinara (ne više od dva-tri eura) vratio sam i prije nego što sam napustio ljekarnu jer im je, uvjerio sam se čitajući na rubu kutije, rok upotrebe istekao prije puna dva mjeseca. Začudio sam se kako ih takve mogu prodavati – nešto poput guma za žvakanje.

— Pa nedavno smo dobili novu pošiljku – iznenadila se i farmaceutkinja i stala prevrtati po kutiji s lijekovima.

— Stvarno, izgleda da im je svima prošao rok. Znae, narod sve više baš to traži – reče nakon minute i zagledanja u nekoliko kutija lijekova, kao da se opravdava.

Sjeverni dio Mitrovice otkriva jutrom različitu lepezu razmišljanja svojih stanovnika. Ili barem skupina i pojedinaca: grafiti na stambenim zgradama, zidovima i drugdje kolorit su grada – nešto poput cjelogodišnjih ukrasa. Jasne su pritom političke poruke ispisane na ćirilici: 'Kosovo je Srbija, Krim je Rusija'; '...Jer odavde nema nazad'; 'Nabijem vas na k..., NATO go home, ovo je Srbija'; 'Za ovu zemlju vredi poginuti'; 'Ne brinite, čekamo' – u potpisu Severna brigada. Potonju je kosovski premijer ALJBIN KURTI označio kao terorističku organizaciju, između ostalog umiješanu, kako je izjavio, u rujanski oružani napad na selo Banjska u općini Zvečan.

Nedjeljom dućani rade samo u sjevernom dijelu grada, pa ondje vrlo 'blizu granice', zapravo u dijelu gdje se prelazi preko istočnog mosta (ne središnjeg na Ibru), navraćaju i Albanci s juga. Taj podatak ne izabiremo slučajno: samoposluga je puna ljudi, ekonomija očito cvate i premda cijene nisu niske, ljudi kupuju, uglavnom šutke; čitave obitelji se mogu vidjeti na jednom mjestu. Pada mi na pamet izreka koju sam prije toga čuo, a koja kaže da su na procesu pomirenja više učinili supermarketi hrane jer i jedni i drugi, i Srbi i Albanci, trguju zbog zajedničkog interesa, nego sva pusta politika. Ali zbog zabrane uvoza robe iz Srbije, koju je proljetos nametnula kosovska vlada, izbor i nije tako velik, kao što je, uvjerit ću se drugom prilikom, izbor u sličnim dućanima na jugu Mitrovice s albanskim stanovništvom. Zbog embarga protestirali su i poduzetnici

Psi – zaštitni znak
Kosovske Mitrovice

Ako se buniš, uhapse te, što god da si. Samo nam je još ostala stara bolnica, sve ostalo je uzurpirano. Svuda u svetu postoji štampa, ali, eto, ne i ovde kod nas. Narod niko ništa ne pita, ljudi su potišteni – priča trafikantkinja

u središtu Kosovske Mitrovice, potpisujući peticiju kojom zahtijevaju omogućavanje uvoza sve vrste robe proizvedene u centralnoj Srbiji, a koju kane odaslati prištinskim vlastima.

I dok neki proizvodi ipak uspijevaju drugim kanalima, pa čak i preko drugih država stići na sjever Kosova, intelektualna sirovina – novine i knjige – i dalje ne pristiže. U jednoj takozvanoj knjižari, u kojoj nema knjiga, ali ima različitih drangulija, prodavač mi s osmijehom na licu već s vrata kaže:

— Ma nikom ne nedostaju knjige. Mladi su se ionako digitalizovali i sve se dade čitati s mobitela i tableta.

U dvije gradske trafike bezuspješno pokušavam zapodjenuti konkretniji razgovor o problemu nedostatka štampe, prvo s jednom radnicom, a onda i starijim trafikantom, a to mi polazi za rukom tek u trećem pokušaju: kod dotične trafikantkinje na pultu su dominantno izložene križaljke ili, kako reče, ukrštenice. Pogleda me umornim pogledom, čudi se mom pitanju, a kada shvati da nisam odavde, osjeti potrebu da se 'strancu' povjeri.

— Ako se buniš, uhapse te, što god da si. Samo nam je još ostala stara bolnica (koja je pod ingerencijom srpskih vlasti u Beogradu, op. a.), sve ostalo je uzurpirano. Svuda u svetu postoji štampa, ali, eto, ne i ovde kod nas. Narod niko ništa ne pita, ljudi su potišteni – kaže mi.

Spomenik knezu
Lazaru – prst uperen
ka Gazimestanu

Na cesti uz trafiku prođe patrolno policijsko vozilo. Zatim se iz njega oglasi neka vrsta isprekidane sirene. Potom se utiša, pa nakon minute opet.

— Povodom čega ovako? – pitam trafikantkinju.

— Nerviraju narod, eto šta ti je. Vozikaju se po ceo dan – reče prateći očima putanju vozila, koje se sad okrenulo pa nastavlja u suprotnom smjeru.

Kimnem glavom kao znak da sam je čuo, a ona odmah dometne:

— Želite li ukrštenice, izvolite. A mogu vam dati i besplatno Jedinstvo – kao da se odjednom sjetila.

Jedinstvo, list znakovitog naziva čiji je izdavač ustanova za novinsko-izdavačku djelatnost Panorama s uredima u Prištini i Kosovskoj Mitrovici, izlazi na 16 stranica jednom tjedno. U broju od 11. decembra predsjednik Srbije ALEKSANDAR VUČIĆ poručuje: 'Nikada neću priznati Kosovo.' U listu su zastupljene i različite teme sa sjevera Kosova i reportaže iz onih rijetkih mjesta u kojima žive Srbi. Pa ipak, ispod ukrštenica proviruje jedan od prošlih brojeva tjednika Vreme, ali i jedan rashodovani broj NIN-a, i još možda ponešto, što nas je jako zainteresiralo.

— Otkuda vam sve ovo? – pitam dalje trafikantkinju.

— Neko doneo s putovanja po Srbiji i meni dao za kiosk. Prodajemo za sto dinara jeftinije od istaknute, redovne cene na nedeljniku – kaže kao da je to najnormalnija stvar na svijetu.

Sjeverni dio Kosova politički se u međuvremenu probudio, baš neposredno pred nedavno održane izbore u Srbiji, za koje oporba i studenti uličnim protestima već danima ukazuju da su bili neregularni, odnosno pokradeni. Registrirane su dvije nove stranke sa srpskim predznakom, Srpski narodni pokret i Inicijativa Srpska demokratija, kao protuteža Srpskoj listi koja je dosad bila jedina opcija u svim srpskim sredinama na Kosovu i Metohiji, odnosno u onim rijetkim područjima gdje su Srbi većina ili apsolutna većina. Srpska lista, koliko sam mogao čuti, ne uživa više tako veliko povjerenje kosovskih Srba. Ona je prije svega instrumentalizirana od srbijanskih vlasti, dok se za nju također vežu i brojne druge kontroverze: do krvavih događaja u Banjskoj njezin je potpredsjednik bio MILAN RADOIČIĆ, koji je preuzeo odgovornost za organiziranje tog oružanog napada. Nedavno je urednik Radija Goraždevac DARKO DIMITRIJEVIĆ u kosovskoj javnosti izjavio da nitko Srbe s

Kosova nije ponizio kao Srpska napredna stranka (SNS) i Srpska lista, 'niko ih više nije izdao i izneverio njihove nade i očekivanja'.

— Svi kažu, Mitrovica je problem, Mitrovica je problem, u redu, bio je u prošlosti, sada je situacija daleko relaksiranija i dijametralno suprotna nekadašnjoj, kada smo zbrajali i na desetine različitih incidenata – priča mi tog jedinog vedrog dana na sjeveru MIODRAG MILIĆEVIĆ, rođeni Prištinac i direktor NGO Aktiva, nevladine organizacije koja se bavi promocijom, očuvanjem i poštovanjem prava srpske zajednice na Kosovu, a rade i na međuetničkom dijalogu, suživotu i pomirenju. Aktiv je također član radne grupe za poglavlje 35 koje sadrži i mehanizam za praćenje provedbe postignutih dogovora u okviru dijaloga Beograda i Prištine.

— Ima li u Kosovskoj Mitrovici 'zabranjenih' srpsko-albanskih veza i ljubavi među mladima ili slično? – pitam odmah Miodraga da ne zaboravim.

— Bože sačuvaj. Imaš neke takve koje su se pojavile u prošlosti, poznajem recimo jedan brak otprije nekoliko godina između Srpkinja sa sjevera i Albanca, koji danas zajedno žive u Prištini – odgovara u trenu.

Dotičemo se kulturnog života u gradu, jer u sjevernom dijelu ne postoje ni kino ni kazalište, koje je svojedobno izmješteno u Gračanicu u prištinskom okrugu. Mladi su dakle uglavnom lišeni kulturnih sadržaja,

ne računamo li samo jedan privatni kulturni centar, koji ponešto svoje postojanje zahvaljuje podršci iz Srbije i u kojem se povremeno održavaju koncerti, debate, izložbe i slično. O zabrani uvoza robe iz Srbije moj mi kosovski prijatelj kaže da je to nebulozna odluka, donesena u lipnju kao odgovor na hapšenje trojice kosovskih policajca na teritoriju, kako se tvrdilo, 'sa srpske strane'. Aktiv je zatražio pisani trag o zabrani, koji ne postoji, već je, kako kaže, riječ o usmenoj naredbi koju je netko iz kosovske vlade dogovorio s graničnom policijom i carinom. Takva odluka je pak obrazložena time da kosovska vlada ne može utvrditi sigurnost određenih artikala i proizvoda koji se proizvode u Srbiji, a upotrebljavaju se na Kosovu, što je opet suprotno svim međudržavnim i međunarodnim sporazumima. Vlada u Prištini je u međuvremenu revidirala svoju odluku tako što je ipak omogućila uvoz sirovina koje su neophodne za građevinsku industriju, jer su na Kosovu ostali bez građevinskog materijala, koji je primarno pristizao iz Srbije.

— Mi smo jedno duboko etnički podjeljeno društvo. Živimo u dve različite realnosti – jednoj na severu, za razliku od juga Mitrovice – kaže zatim Miodrag.

Stvoren je narativ po kojem Priština, ako s druge strane nema njezinog priznanja, bilo

Razbibriga na Ibru

kakav sporazum sa Srbijom vidi kao poguban za interese etničkih Albanaca, dok Srbija bilo kakav sporazum s Albancima vidi kao čin izdaje. Iznosi stav da je ogromnu priliku propustila međunarodna zajednica koja je morala inzistirati na takozvanim *soft* temama koje se tiču ekonomije, napretka, ulaganja, radnih mjesta, dakle za ljude prihvatljivih parametara života, kako bi se došlo do međusobnog razumijevanja, pomirenja i uvažavanja.

A iznad svega stoji ogromno opterećenje u vidu zapaljive retorike koja se koristi u javnosti. Takva je retorika prisutna i na društvenim mrežama na kojima se odvija jedan posve paralelni svijet. Premda postoje razumni ljudi s jedne i druge strane, društvo je ipak zatrovano u mjeri da će trebati nekoliko generacija da se pročisti. Miodrag mi kaže da su za to najveći krivci političari koji svojim neodgovornim izjavama 'namenski, tendenciozno truju mase s jedne i druge strane'.

— Recimo, na jednoj našoj debati imali smo grupu Albanaca iz Prizrena, Beograda i Mitrovice i čuli smo od njih da nemaju pojma o tome da Srbi imaju probleme na severu, ali s druge strane znaju da uzrokuju mnoge. Pitanje je također iz kojih se medija oni informišu i zašto mediji ne prenose jednu i drugu sliku – požalio mi se.

— Što je konkretan problem u komunikaciji između mladih Srba i Albanaca? – pitam ga. — Prvi je problem jezička barijera. Engleski jezik je *lingua franca*. Mladi možda i imaju zajednička interesovanja, kulturu, muziku, ali nemaju nikakvog fizičkog kontakta. Obrazovni sistem je podjeljen kao i grad – govori mi.

DOLASKOM Kurtija na vlast predstavljen je novi model rješavanja krize na Kosovu, priča mi, koji umjesto političkom dijalogu pribjegava policijskim sredstvima i represiji. Takvo pitanje postavio je direktno Kurtijevoj vladi, zahtijevajući da obrazlože kako je moguće da su u 21. stoljeću i nakon više od dva desetljeća trvenja došli u situaciju da umjesto o miru i napretku pričaju o nekoj vrsti novog konflikta.

— Jer očigledan je otpor na severu Kosova ne samo prema integraciji već i vladi Kosova. Da li biste vi, da ste premijer Kosova, tamo gde imate jednu vrstu otpora stanovništva pitali šta nije u redu i kako da se to reši? Većina je uvelike odgovorna za položaj manjine – razložno zaključuje.

— Mi smo demografski potpuno razoreni kao srpska zajednica na Kosovu i danas pričamo samo o ostacima Srba na Kosovu. Osim severnog dela Mitrovice koji se percipira kao urbana sredina, mi nemamo prisustvo Srba ili je jako simboličan broj u ostatku Kosova.

Idućeg jutra, vrlo rano, zalazio sam u 'skriveno odaje' i kutke Kosovske Mitrovice; šunjao sam se poput pasa koje sam prve na svom putu susretao, vidio njihove punktove s poslaganom starom odjećom na tlu na kojoj spavaju umjesto na hladnom betonu, a koja je, nema druge, donesena ljudskom mišću. Kosovo je republika napuštenih pasa. Pritom ne manjka ni međusobnih borbi, ugriza, cvileži i, konačno, nečije predaje. Isticao se među njima jedan čije je tijelo po sredini bilo izrezano kao sječivom dok je skakutao na tri noge; i takvo obogaljeno tijelo potražilo je jednog poslijepodneva zaklon od kiše ispred ulaza u hotel u kojem smo odsjeli.

U jednoj zgradi socijalističke gradnje, zapravo haustoru, nekada vjerojatno lijepom, a danas neodržavanom i pomalo prljavom, napokon nalazim na jedini materijalni trag ljubavi u tom dijelu Mitrovice. Na zidu, čitko piše: 'Make love, not war, Косово и Метохија 2023.' ■

SRPSKA
POSLA

Srećna nova 1991!

PIŠE Boris Dežulović

*I dok u ostatku
blaženopočivše
Jugoslavije uvek iste
one dosadne partije
iz devedesetih na
izbore danas izlaze
kao na kafu, dotle
u uzbuđljivoj novoj
Srbiji uvek nove
partije i uvek nova
lica izlaze na uvek
iste istorijske izbore
decembra 1990.
godine i svađaju
se ko će kao veći
hrišćanin i Srbin pre
na Kosovo*

UOVO vreme pre tačno trideset tri godine, uoči Nove godine 1991., drugim krugom prvih višepartijskih parlamentarnih izbora u Srbiji okončano je demokratsko preobražanje umiruće Jugoslavije. Izbori u Srbiji bili su poslednji te istorijske godine, nakon što su prve slobodne izbore u Sloveniji i Hrvatskoj, organizovane u aprilu 1990., u novembru sledili izbori u Makedoniji i Bosni i Hercegovini, a početkom toga decembra i u Crnoj Gori.

Danas, trideset tri godine kasnije, malo se šta promenilo na političkom pejzažu nekadašnje Jugoslavije. U Hrvatskoj, na primer, celo to vreme, do dana današnjeg, na vlasti je HDZ FRANJE TUĐMANA, ista partija koja je pobjedu slavila i na onim istorijskim prvim izborima i na onim poslednjim – i koja će pobjedu slaviti na svim izborima do kraja sveta – uz tek dve pauze, kada je vlast nakratko prepuštala SDP-u, istoj partiji koja ju je pratila i na tablici prvih izbora, koja je na drugom mestu bila i na prošlim izborima, i koja će na drugom mestu biti i na sledećim i svim ostalim izborima do kraja HDZ-a.

Slično je ili isto i u Bosni i Hercegovini, gdje su sve te godine, uz uspešno sekundiranje većitih socijaldemokratskih luzera, na vlasti iste tri nacionalne partije, SDA ALIJE IZETBEGOVIĆA, Tuđmanov HDZ i SDS RADOVANA KARADŽIĆA – iz koje se ispijlo i Savez nezavisnih socijaldemokrata MILORADA DODIKA – ali i u Makedoniji, gde i nakon trideset tri godine vlast dele iste dve partije koje su je podelile i na davnim prvim izborima 1990.: VMRO-DPMNE i SKM-Partija demokratske preobrazbe, odnosno današnji Socijaldemokratski savez Makedonije. A malo se toga promenilo i u pionirskoj, revolucionarnoj Sloveniji, gde je veteran prvih izbora JANEZ JANŠA do dana današnjeg u svakom trenutku ili premijer, dakle aktuelna vlast, ili lider opozicije, dakle buduća vlast, i od koga je većitiji i nepromenljiviji još samo MILO ĐUKANOVIĆ, zasad dva puta predsednik Crne Gore i četiri puta predsednik Vlade. Čak je i na Kosovu, hvala na pitanju, do dana današnjeg živa i zdrava vladajuće-opozicijska Lidhja Demokratike e Kosovës davnog starog IBRAHIMA RUGOVE.

Da je uopšte proteklo izvesno vreme, putnik namernik koji bi se vremeplovom iz decembra 1990. zaputio na Balkan decembra 2023. godine primetio bi tek po lepom, bronzanom tenu Franje Tuđmana i njegovih drugara: šta od bakra i kalaja, šta od krvi i mesa, i dalje su ovde živi, zdravi i glasni i Tuđman i Izetbegović i Karadžić i Rugova i Đukanović i Janša.

Samo u Srbiji putnik iz vremeplova ne bi prepoznao ni razumeo nikoga i ništa.

Na mrtvom, ravnom i pustom jugoslovenskom političkom pejzažu Srbija, naime, izgleda kao živo i uzbuđljivo rajsko ostrvo parlamentarne demokratije, na kojemu stare partije izumiru brzinom punjača za mobilne telefone, a nove niču kao atomske gljive pre kisele kiše: od četrdeset četiri partije koje su izašle na prve demokratske izbore onoga praistorijskog decembra 1990. godine, danas formalno postoji samo njih šest, od kojih su tri – SDA Sandžaka, Demokratska zajednica

voždanskih Mađara i Demokratski savez Hrvata u Vojvodini – tek male, dekorativne manjinske partije, a ostale tri na onim istorijskim prvim izborima podelile gotovo sedamdeset posto glasova: Demokratska stranka, Srpski pokret obnove i Socijalistička partija Srbije SLOBODANA MILOŠEVIĆA, koji je u ono vreme sa gotovo polovicom glasova okupirao Skupštinu Srbije.

Trideset tri godine kasnije, međutim, te su slavne partije samo blede senke sopstvene nekadašnje slave. Na upravo održanim parlamentarnim izborima Miloševićeva Socijalistička partija Srbije osvojila je tako jedva nekoliko mandata i najavila svoj tužni i konačni kraj, a još gore završili su njihovi zakleti neprijatelji iz koliko juče vladajuće Demokratske stranke, koja je nestala negde na nepristupačnim pustopoljinama glasačkih listića, zagubivši se u čoporu trinaest stranaka i strančica iz koalicije Srbija protiv nasilja, uz takve parlamentarne kolose kao što su Udruženi sindikati Srbije Sloga ili Narodni pokret Srba sa Kosova i Metohije Otadžbina.

Okreće se tako oko sebe zbunjeni putnik kroz vreme, a okreće se bogami u svom grobu u požarevačkoj avliji i Slobodan Milošević. Vrti se Vožd kao snajka na ringišpilu na vašaru u Šapcu – vlast u njegovoj Srbiji kao lopatom uzela nekakva koalicija Srbija ne sme da stane, a Vožd čita imena partija koje ne samo da nisu postojale one 1990., nego ih na mapi nije bilo ni 2006., dok je Sloba još uopšte bio živ: na čelu svevladajuća neka Srpska napredna stranka izvesnog ALEKSANDRA VUČIĆA, pod njegovim šinjelom kojekakva Socijaldemokratska partija Srbije, Pokret socijalista, Solidarnost i pravda, Srpska narodna partija, Narodna seljačka stranka, Zdrava Srbija, Srpska levica i Stranka moderne Srbije, a među njima u čošku – tu Slobi konačno zaigra setni osmeh na licu – sitni, ovolični DRAŠKOVIĆEV Srpski pokret obnove.

I dok se u ostatku mrtve Jugoslavije još uvek, sve tamo od srećnih devedesetih, izvršna vlast deli između betoniranih nacionalista i reformisanih komunista, pa je već sad izvesno da će do kraja sveta – ili barem do kraja ovoga njegovog dela – na izborima da pobjeđuje razni nekakav HDZ, SDA ili VMRO-DPMNE, uz još raznije i nekakvije radioaktivne mutacije reformisanih komunista, čudesna Srbija izgleda kao istraživački laboratorij iz kojega svakodnevno izlaze stalno nove partije, nova lica, nove političke ideje i posve blesavi neki revolucionarni novi koncepti.

I na čemu se onda lome parlamentarni izbori u dalekoj, naučno-fantastičnoj 2023. godini, šta u takvoj uzbuđljivoj srpskoj budućnosti nudi taj, kako rekoste da se zove, Aleksandar Vučić, čime ga izaziva slavna srpska opozicija, najslavnija od svih svetskih opozicija, koje su to nove političke ideje i revolucionarni novi koncepti? Da li je to Srbija unapredila švedsko-kineski politički model i vaspоставila nekakav potpuno novi, srpski kapitalkomunizam, da li je otkrila tajnu pravednog društva za dvadeset prvi vek, nekakav apsolutistički prosvetljeni humanistički polidespotizam, da li je možda u tom neverovatnom međuvremenu raskrstila i sa isto-

rijskom levo-desnom paradigmom i uopšte klasičnom parlamentarnom demokratijom, pa zavela, štajaznam, revolucionarnu antidemokratsku vladavinu manjinske pameti, ili nezamislivim napretkom tehnologije prva u svetu uvela rijal-tajm referendumsku ad-hoc demokratiju? Da li se vlast i opozicija svađaju oko cena javnog prevoza i besplatne teleportacije za penzionere, ili ustavne regulacije prava na sreću kao temeljnog ljudskog prava?

Ne: teme na kojima se lome izbori u dalekoj i uzbuđljivoj, naučno-fantastičnoj 2023. godini u Republici Srbiji ugroženi su prekodrinski Srbi, Zapad-Istok, Evropa-Rusija, mediji, cenzura, TV Bastilja, politička korupcija, jednopartijski monopol, izdajnička peta kolona, policijska brutalnost, slavna istorija, svetska zavera protiv Srba, domaći tajkuni i strani ambasadori, a pre i posle svega majka svih tema, najskuplja srpska reč – Kosovo.

DŽABE, eto, nove partije i nova lica, džabe sve trideset i tri godine: Kosovo već više od petnaest godina suverena i nezavisna država, u međuvremenu tamo organizovali sopstvenih šest parlamentarnih izbora, igraju kvalifikacije za evropsko prvenstvo u fudbalu i s pesmom 'Oj Kosove' nastupaju na Eurosongu u Švedskoj, a srpska vlast i opozicija i ovoga se decembra, baš kao i onoga 1990., zaklinju na Kosovo kao srce Srbije, pa jedni druge optužuju da žele da prodaju svetu srpsku zemlju.

I onda, i opet, kao i 1990. – i kao na svim srpskim izborima u istoriji sveta i veka – izborna krađa, falsifikovani listići, studenti na ulicama, blokirani bulevi, zapaljeni kontejneri, policijski šmrkovi, pendreci, tenkovi i transporteri, 'Idite na Kosovo!', premlaćeni i uhapšeni demonstranti, a s druge strane Sveti sinod i autobusi iz provincije, gospode sa lanim ondulacijama na glavama i penzioneri sa slikama Velikog Vođe, Politika kao zabavnik sa posterima Svetog Save i odcemima i reagovanjima odanog srpstva, te dobri, stari RTS kao Dizni Čenel.

I dok u ostatku blaženopočivše Jugoslavije uvek iste one dosadne partije iz devedesetih na izbore danas izlaze kao na kafu – i na njima, baš kao na jutarnjoj kafi, kombinuju i slažu koalicije baveći se migrantima, korupcijom, demografijom, egzodusom stanovništva, rezolucijama o Ukrajini i Palestini, nasiljem nad ženama, pravima LGBT zajednice, izvlačenjem para iz evropskih fondova i strogim propisima EU o energetske održivosti – dotle u uzbuđljivoj novoj Srbiji uvek nove partije i uvek nova lica izlaze na uvek iste istorijske izbore decembra 1990. godine i svađaju se ko će kao veći hrišćanin i Srbin pre na Kosovo: vođa opozicije zbog pokradenih bi izbora štrajkovao glađu, ali ne sme jer mu to brani vera, a jedina partija koja jasno i glasno priznaje realnost izgubljenog i nezavisnog Kosova dobila je tačno 0,2 odsto glasova.

Besmislenije, gluplje i uzaludnije potrošene trideset tri godine svet nije video još otkako se onaj nadobudni mladi vođa opozicije iz Vitlajema za bolji i pravedniji svet dao razapeti na krst. ■

INTRIGATOR

Propast navodnjavanja

Nacionalni plan navodnjavanja omanuo je u gotovo 90-postotnom omjeru, a klimatske promjene sve se negativnije odražavaju na ionako nisku poljoprivrednu proizvodnju

Na korištenje izgrađenih sustava utječu visoke cijene opreme (Foto: Duško Marušić/PIXSELL)

PREMA Nacionalnom planu navodnjavanja i melioracije usvojenom 2005. godine, Hrvatska je od 2005. do 2020. trebala osigurati navodnjavanje na 65.000 hektara poljoprivrednih površina, u što je uloženo više od 1,5 milijardi kuna. Računalo se time potaknuti promjenu strukture poljoprivredne proizvodnje, povećati i učiniti stabilnim uzgoj poljoprivrednih kultura koje uglavnom uvozimo, ponajviše povrća i voća.

Od velikog je plana do danas učinjeno malo, što pokazuju podaci iz izvješća Državne revizije, upućenog Saboru sredinom decembra. U petnaest godina sagrađen je 21 sustav javnog navodnjavanja, čime je obuhvaćeno samo 7.580 hektara poljoprivrednih površina. Dodatni je problem što se sagrađeni sustavi uvelike ne koriste – samo 17,5 posto zemljišta na kojima su sagrađeni sustavi za navodnjavanje zaista se navodnjava. Primjerice, sustav Opatovac u Vukovarsko-srijemskoj županiji u koji je uloženo oko 100 milijuna kuna radi navodnjavanja 700 hektara zemljišta deset godina nije pušten u rad.

Izuzetno mali broj poljoprivrednika, njih 232, posjeduje opremu za priključenje na

sustav javnog navodnjavanja, a još manje ih opremu upotrebljava, samo njih 105. Na korištenje izgrađenih sustava utječu visoke cijene opreme i priključaka, a značajan faktor je i usitnjenost poljoprivrednih površina. Primjerice, u Ravnim kotarima prosječna veličina parcele koju poljoprivrednici koriste je manje od 0,5 ha.

Samo je deset županija od 2005. na svom području sagrađilo jedan ili više (najviše četiri) planiranih sustava za javno navodnjavanje: Zadarska četiri sustava, Vukovarsko-srijemska, Osječko-baranjska i Virovitičko-podravka tri sustava, Požeško-slavonska i Istarska dva, a Dubrovačko-neretvanska, Brodsko-posavska, Međimurska i Šibensko-kninska jedan sustav. Na javnim sustavima navodnjavanja najviše se tijekom godina radilo u Zadarskoj županiji. Prvi sustav, Baštica I faza završen je ondje 2010. godine, a nakon toga su u periodu od 2021. do 2023. godine realizirana tri projekta: Baštica II faza, Lišansko polje i Donja Baštica. Provođitelji tih projekata javnost su više puta podsjećali da na području Zadarske županije skoro niti jednu biljnu kulturu više nije moguće uzgajati bez navodnjavanja. Pod navodnjavanjem se u Ravnim kotarima uglavnom uzgajaju breskve, nektarine, trešnje, višnje, grožđe i razne povrtarske kulture. Unatoč izgrađnji sustava, i u Za-

darskoj županiji problem ostaje njegova neiskorištenost, na što utječu već spomenuti skupi priključci i oprema te usitnjenost poljoprivrednih parcela, ali i nepovezanost poljoprivrednih proizvođača, sve manji broj ljudi koji se poljoprivredom bave u zaleđu, neuređen sustav imovinskopravnih odnosa itd. Problem je i što u primorskom dijelu Hrvatske organiziranog sustava navodnjavanja često nema bez izgradnje akumulacija, što bitno poskupljuje izgradnju sustava, a pitanje potencijalnog (ne)profita otegotno uvjetuje izvedbu projekata od javne važnosti. Zadarska županija je tako prije desetak godina izradila Studiju dobave vode za navodnjavanje i druge namjene iz otvorenih vodotoka na području županije. U studiji je prvenstveno analizirana mogućnost dobave vode iz rijeke Zrmanje i s ličkog platoa, ali se od daljnje razrade odustalo zbog 'visoke cijene realizacije takvog projekta'.

Osim što su za ozbiljnu poljoprivrednu proizvodnju nužni dostupnost vode i navodnjavanje, važni su i sustavi odvodnje suvišnih voda, posebno za voćarsku, ali i povrtlarsku proizvodnju. Od Ravnih kotara preko Sinjskog polja pa do doline Neretve, u Hrvatskoj sve to kao da stoji u limbu. U međuvremenu hranu masovno uvozimo, a klimatske promjene sve se negativnije odražavaju na ono malo poljoprivredne proizvodnje što opstaje u zemlji. Prema analizi suše koju je Državni hidrometeorološki zavod (DHMZ) objavio lani, 30 posto štete od vremenskih ekstrema u Hrvatskoj otpada na suše. Pritom nije u pitanju samo smanjenje oborina, nego valja promatrati složenije indekse koji uzimaju u obzir temperaturu zraka jer s porastom temperature zraka, osobito u toplom dijelu godine, dolazi do pojačanog isparavanja i transpiracije, što dodatno narušava vodnu bilancu. Prosječan broj sušnih razdoblja u novijem se razdoblju sustavno povećao u cijeloj Hrvatskoj, a izrazito je povećanje broja sušnih razdoblja na duljim vremenskim skalama najviše izraženo na Jadranu. Dugotrajne suše već su uzrokovale ogromne štete domaćoj poljoprivredi u zadnjem desetljeću. Na razini Europske unije to se sve više prepoznaje, a učinkovito navodnjavanje je u mnogim zemljama EU-a postalo prioritet u organizaciji poljoprivredne proizvodnje. U pojedinim regijama Španjolske i Italije, zemljama s najviše navodnjavanih površina u EU-u, i više od 80 posto iskorištene vode upotrebljava se upravo u poljoprivredi. Unatoč velikim zalihama vode i grandioznim planovima za navodnjavanje, Hrvatska ostaje na začelju EU-a po ovom pitanju.

O tome naši mejnstrim mediji izvještaju kao o problemu (još jednog!) novog sramotnog rejtinga, a radi se o kontinuitetu uništavanja domaće poljoprivrede i jednom od ključnih pitanja budućnosti u ovoj zemlji. I naravno da se Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Ministarstvo poljoprivrede i Hrvatske vode nikako ne uspijevaju posložiti oko provođenja plana navodnjavanja kad on nije postavljen na dobrim temeljima, niti je obuhvaćen i dostatan da bi se njime doskočilo brojnim problemima organizacije poljoprivredne proizvodnje. A tu se proizvodnju nastavljalo rasturati drugim sredstvima dok su se gradili sustavi za navodnjavanje. Pa se sad čudimo što, eto, sagrađeni samo stoje.

■ Ivana Perić

Spalionice su prošlost

Nakon odrona smeća u Jakuševcu u Zagrebu se sve više priča o planu gradnje spalionice u vašem naselju Resnik, uz postojeći tamošnji pročistač voda i drolilicu građevinskog otpada. No spaljivanje u tzv. energani, kao ekološki zastarjela metoda, vama nije prihvatljivo?

Da, posljednjih tjedana svi uočavamo agresivnu, vrlo neobičnu kampanju zagovaranja spalionica u Hrvatskoj, čak i putem javno financiranih medija. No to je dokaz ovdašnje političke propasti sustava odvojenog prikupljanja i reciklaže po direktivama EU-a. Te spalionice ili energane, kako god ih zvali, na zapadu Europe su otvarane mahom prije više od pola stoljeća. Njihove manjkavosti nisu prevladane pa ih svi nastoje izbjegavati, premda ne uspijevaju svi jednako. Danska i Nizozemska, recimo, na dobrom su tragu kvalitetnijih rješenja. Neke druge sredine ipak odustaju od toga uslijed opće krize. Austrija se još uvijek nosi s tim, ali ona prethodno uspijeva odvojiti oko 60 posto svog otpada.

Pod pritiskom raznih problema u tom sustavu, načelno je pred perspektivom spalionice u Zagrebu popustio već i gradonačelnik Tomislav Tomašević. No pepeo iz takvih objekata i dalje je velik problem?

Nisu one bez razloga pri dnu hijerarhije gospodarenja otpadom, pa ih se ne koristi dok se ne iscrpe bolji načini. Spaljivanjem se u okoliš ispuštaju najotrovniji, kancerogeni spojevi, furani i dioksini. A pepeo čini do 25 posto mase spaljenog otpada. Pojedine zemlje pohranjuju ga u napuštene rudnike soli, jer nema pouzdanog rješenja, ne možete ih trajno eliminirati. U Hrvatskoj i Zagrebu imamo to odavno u planu, ali se činilo da se odmičemo od takvih modela. Sad je zauzet još rigidniji stav pa se omogućuje da svaki Centar za gospodarenje otpadom ima spalionicu. S tim da se ova naša, povrh svega, planira pored – gradskog vodocrpilišta.

Problematičan je sam taj model velikih, međužupanijskih centara za gospodarenje otpadom koji se i dalje forsiraju, bez obzira na katastrofalne prve izvedbe?

Točno, prema tome mi bismo u Resniku preuzimali i otpad s područja Grada Zagreba i onaj iz Zagrebačke županije. To nije samo nonsens, nego izdaja svih ekoloških ciljeva i sigurnosti zdravlja ljudi. Ne znamo kako je moguće da nakon Marišćine i Kaštijuna u Rijeci, odnosno Istri, netko i dalje inzistira na tako lošem rješenju. Bojimo se da ćemo se na taj način početi kandidirati za poziciju novog europskog deponija, kao što je prethodno dio zemalja s ovog kontinenta gurao svoje smeće u Afriku ili Aziju, zbog čega smo više nego ogorčeni.

■ Igor Lasić

Batina u Strasbourg

Sirijac Sami Barkal snimio je batinanje migranata na granici pa će Hrvatsku tužiti pred Europskim sudom za ljudska prava

SAMI Barkal, izbjeglica iz Sirije koji je dobio azil u Njemačkoj, tužit će Hrvatsku pred Europskim sudom za ljudska prava. Glavni dokaz u postupku, koji će BARKAL pokrenuti s još dvoje izbjeglica, bit će video koji je taj mladić u novembru 2018., tada kao maloljetnik, snimio u pokušaju prelaska hrvatsko-bosanske granice. Budući da je bio najmlađi u grupi koja je u RH namjeravala zatražiti azil, odrasli su mu predložili da ostane iza njih u slučaju da ih zaustavi policija. Odjednom je začuo vrisak. Snimao je sakriven iza grmlja.

'Hrvatska policija ih maltretira. Lome ljudima kosti', šapnuo je Barkal u mobitel nakon što je čuo udarce pendreka. Nekoliko minuta kasnije, vidi se na snimku, trojica muškaraca iz njegove skupine izašla su iz šume s modricama po licima, krvavih usta i nosova te slomljenih rebra.

'Nisam mogao zaboraviti iskustvo s granice. Snimio sam taj video jer sam želio da ljudi shvate što se događa i kako se igraju našim životima kao da ništa ne vrijede. Što još možemo učiniti da to prestane? Želimo li doista granice sa zidovima, nasiljem i otporom? Ili želimo pronaći humaniji način', rekao je Barkal za The Guardian, koji je prvi objavio snimak. 'Bio sam jako uplašen, to sam mogao biti ja. Ali morao sam snimiti da ljudi razumiju što se događa. Ostao sam bez riječi, doslovno sam se tresao. Bio sam toliko uplašen da su mi se noge odsjekle. Izašli smo iz rata i došli ovdje tražeći sigurnost, a onda se dogodilo to', dodao je. CARSTEN

GERICKE, odvjetnik Europskog centra za ustavna i ljudska prava koji zastupa Barkala i još dvojicu Sirijaca, objasnio je da su njegovi klijenti bili podvrgnuti kolektivnom protjerivanju, pri čemu im policija nije dala priliku da objasne svoju situaciju i zatraže azil, što predstavlja grubo kršenje međunarodnog prava. U slučaju da se to pred sudom u Strasbourg pokaže točnim, od Hrvatske bi se tražilo jamstvo da se takva kršenja više neće događati.

Europski sud za ljudska prava još je 2021. presudio da je RH odgovorna za smrt šestogodišnje afganistanske djevojčice MADINE HUSSINY, koja je krajem 2017. poginula pod naletom vlaka. Nesreća se dogodila nedaleko od hrvatske granice, nakon što je nju i njezinu obitelj hrvatska policija protjerala natrag prema Srbiji, ne dopuštajući im da zatraže azil. U međuvremenu su objavljeni brojni drugi dokazi o nasilju hrvatske granične policije prema izbjeglicama i drugim migrantima. Samo od siječnja 2020. do prosinca 2022. Dansko vijeće za izbjeglice evidentiralo je gotovo 30.000 *pushbackova* iz Hrvatske u BiH, od čega je njih 12 posto zabilježenih u 2021. i oko 13 posto u 2022. podrazumijevalo prisutnost djece.

Hrvatske vlasti su sve te navode negirale ili ignorirale, a za to vrijeme su pripadnici MUP-a nastavili batinati i protjerivati migrante. Aktivisti organizacija koje djeluju na pograničnom području nedavno su Novostima potvrdili da se nasilje intenziviralo krajem prošlog ljeta. Samo u septembru i oktobru na području Unsko-sanskog kantona u BiH zabilježili su najmanje 950 žrtava *pushbackova*.

Snimao je sakriven iza grmlja – Sami Barkal (Foto: Screenshot/YouTube)

'Zapucali su u zrak i naredili nam da sjednemo na tlo. Pozvali su pojačanje i zatražili da im predamo mobitele, upaljače i novac. Obećali su da će nam sve vratiti, ali nisu. Nakon toga su nas strpali u dva kombija i odvezli do blizine granice. Tamo nas je kraj rijeke dočekao policajac u tamnoj uniformi s crnom maskom navučenom preko glave. Držao je palicu kojom nas je uz udarce tjerao u vodu, a ostali njegovi kolege su se smijali', ispričala nam je maloljetna žrtva *pushbacka* koju smo 10. novembra 2023. zatekli u Trzcu kraj Cazina.

■ T. Opačić

Tržište prisilnog rada

DA se državna politika lomi na najslabijima pokazuje i odnos prema korisnicima zajamčene minimalne naknade (ZMN) koje država tjera na besplatni rad.

— Radi se o samcima ili kućanstvima koji nemaju dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba, a ta sredstva ne mogu osigurati prihodom ili prodajom svoje imovine. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi i mjerama po kojima je besplatni rad za opće dobro predviđen u nekih 70-ak općina i gradova, radno sposobnim, ali i djelomično radno sposobnim korisnicima prijeti se djelomičnim ili potpunim ukidanjem naknade. Izgubili bi je u slučaju da se ne odazovu na rad za opće dobro bez naknade u trajanju od 60 do 90 sati mjesečno. Pritom im nisu garantirana ni osnovna radnička prava. Ljude koji primaju 132,72 eura, dok će od 1. januara 2024. primati 150 eura, tjera se da rade kako im i taj iznos ne bi bio ukinut – kaže TEA RADOVIĆ iz Centra za mirovne studije (CMS).

— Iako je mjera rada za opće dobro postojala još od kraja 1990-ih, njeno provođenje u većoj mjeri započelo donošenjem novog Zakona o socijalnoj skrbi koji je u primjeni od siječnja 2023. i kojim je ono stavljeno u obvezu jedinica lokalne i regionalne samouprave. Istraživanjima je potvrđena neujednačenost u praksi jer općine i gradovi te regionalni uredi Hrvatskog zavoda za socijalni rad koji odlučuju o ukidanju ili smanjenju ZMN-a zakon interpretiraju na različite načine – naglašava Radović.

— Ta mjera nije zaposlenje niti uključivanje na tržište rada, već prisilan rad koji korisnici moraju prihvatiti, inače im se ta naknada potpuno ili djelomično ukida. Ovom mjerom ne potiče se njihovo uključivanje na tržište rada jer osoba mora raditi četiri sata dnevno cijeli mjesec, ne može istovremeno tražiti posao, slobodno birati zaposlenje ili sudjelovati u programima prekvalifikacije – kaže NATALIJA HAVELKA iz Centra za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka.

Ističe da je do početka decembra 2023. doneseno 46 pravomoćnih rješenja o ukidanju ili umanjenju naknade zbog neodazivanja na rad, na što se pravo ponovno stječe tek nakon šest mjeseci. Dvije organizacije podnijele su nedavno i zahtjev za ocjenu ustavnosti te mjere.

■ N. Jovanović

FRAGMENTI GRADA

Praznik

BADNJI dan – ne radimo; 25. 12. Sretan Božić; 26. 12. Sveti Stjepan; 6. 1. Sveta tri kralja (Božojavljenje); 9. 4. Uskrs; 8. 6. Tijelovo... itd. Pisalo je tako na kalendaru rasporeda vježbi, praksi i ostalih aktivnosti za 2023. u jednom ovdašnjem joga-centru. To je jedno od onih tipičnih *new age* mjesta, tzv. akademija i/li radionica, što spaja jogu s pojednostavljeno pozapadnjačnim verzijama istočnoazijskih drevnih filozofija, a koja su se namnožila u posljednjih desetak-plus godina diljem Zagreba. Naročito u onim njegovim dijelovima i kvartovima koji prednjače u trendovima gentrifikacije, te im se očekivano događa koncentracija populacije što svojim socijalno-klasnim profilima i životno-stilskim manirima preferira takav tip aktivnosti.

No nije u tome poanta ovog teksta, to je tek minimalan kontekstualni okvir za središnji problemski motiv ovom prilikom. Nije bez razloga taksativno naveden dio popisa državnih praznika u Hrvatskoj, referentan i za dotični joga-centar, pa se stoga tih dana u njemu ne održavaju aktivnosti. Lista postaje potpunija kada se osvrnemo na 1. 5. i 22. 6., datume uz koje je stajala tek općenita kratka formulacija – praznik. Znači, ne Praznik rada, a ni Dan antifašističke borbe, što bi bilo imenovanje ekvivalentno prethodno spomenutim neradnim danima, već samo – praznik. Zašto je recimo 8. 6. državni praznik koji je u kalendaru rasporeda precizno naveden kao Tijelovo, a 22. 6. nije imenovan kao ono što jest, Dan antifašističke borbe, nego je tek neodređeno poopćen kao 'praznik'? Nisu, jasno, prijatelji/ce što vode joga-centar nikakvi kršćani-katolici. Na djelu su temeljito prerađena učenja brahmanističko-hinduističkih i budističkih filozofsko-religijskih tradicija. Štoviše, takve su se prakse tokom posljednjih nekoliko decenija širenja i intenzivne popularizacije u tzv. zapadnim društvima i kulturama nerijetko nalazile na udaru kritika i osporavanja među konzervativnijim dijelovima kršćanskih crkvi. Još su manje kolegice i kolege iz joga-studija nekakvi revizionisti koji bi bili skloni prevrednovanju povijesnog nasljeđa Hrvatske u duhu nacionalno i politički desno orijentiranih protagonista u domaćem društvu i državi. Ne, ništa od toga.

Ipak nalazimo nešto znakovito i simbolički potentno kada primjećujemo ovdje opisani motiv, načine (ne)imenovanja državnih praznika. Premda orijentirani prema kontemplativnim iskustvima s ciljem realizacije osobnog duhovnog rasta, takvi pojedinci i pojedinke iz joga-centara tek su ljudi među ljudima u ovom društvu. Pa su barem jednim dijelom konformistički podložni dominantnoj hegemoniji koja ovdje kazuje, ne da bi to moralo biti nužno izvoreneno kao zapovijed: ako ga još uvijek ne možemo ukinuti, onda 'makar' prevedimo Dan antifašističke borbe u neutralnu imenicu – praznik.

■ Hajrudin Hromadžić

Stevan i Mara Bandur ispred nove kuće

Životi u obnovi

Tragovi čišćenja najvidljiviji su u petrinjskom selu Luščani. Kada smo zadnji put, na samom kraju 2021., zašli u Luščane, izgledali su kao scenografija za neki apokaliptični film. Dvije godine kasnije, upuštamo se u postapokaliptičnu avanturu. Ipak zatječemo kakav-takav napredak

NEDUGO nakon što smo sišli s autoceste Zagreb-Lekenik u retrovizoru su se ukazale rotirke. Iz magle potom izranjaju crne limuzine. To mora da su PLENKOVIĆ, BAČIĆ i ostala svita, pomislimo dok nas zaobilazi štíčena kolona. Nastavljaju juriti u smjeru Gline, gdje će uskoro, uoči treće godišnjice potresa, običi obnovljeni dom zdravlja i uručiti ključeve budućim stanarima četiri od ukupno 12 zgrada koliko ih je nanovo sagrađeno na području Banije.

‘Najvažnije je što su stanovi u potpunosti opremljeni, sve je tako da se danas nakon predaje ključeva ljudi praktički mogu useliti i da nemaju dodatnih troškova. Još će Vlada pokrivati režije do 160 eura, što je itekako važno s obzirom na okolnosti’, rekao je razdražani premijer nešto kasnije pred okupljenima pa na rastanku još opalio *selfie* s izvjesnom gospodom BLAŽOM i njezinom kujicom FLEKICOM.

Desetak kilometara, u selu Dragotina, za to vrijeme dočekuje nas 75-godišnja MIRA NOŽINIĆ.

— Samo naprijed – govori penzionerka otvarajući vrata garaže.

Od decembra 2021., kada joj je potres uništio kuću, Mira tu boravi veći dio godine. — Ljeti sam u garaži zbog vrućina, a zimi zbog hladnoće. Ovdje ipak grije, a u kontejneru ne mogu uključiti grijalicu jer je bilo par slučajeva u kojima su ljudi izgorjeli na spavanju pa se bojim – veli ona dok nam na šporetu kuha kavu.

Volonteri su joj pomogli da unutra ugura stari kauč, a privid normalnosti stvaraju i upaljeni televizor te kuhinjski stolić iznad kojeg je uredno posložila posude. Ispod namještaja je ugurala cigle jer joj za jačih kiša, preko pukotina koje je potres otvorio u zidovima, prostorija zna poplaviti.

— Iskreno, nisam mogla ni zamisliti da će mi život spasti na garažu. To mi je ustvari bila ostava, zimmicu sam tu čuvala, cvijeće

da se ne smrzne. Al’ dobro, izdržat ću još dvadeset dana ako sam sve ovo dosad – nastavlja ona.

Mira Nožinić bi se oko 15. januara trebala preseliti u naselje montažnih drvenih kućica koje je nedavno, kao privremeni smještaj

za one koji su još u kontejnerima, podignuto kraj glinskog staračkog doma. U potpuno opremljenoj dvosobnoj kućici živjet će sve dok joj državna obnova ne sruši njezinu uništenu dvokatnicu i potom sagrađi novu od 55 kvadrata. Ugovor za privremeni smještaj potpisala je na godinu dana, ali je ostavljena mogućnost njegovog produljenja.

— Drago mi je da se primičem centru. Dom zdravlja mi je tamo, dućan je preko ulice, a ni tržnica nije daleko. Fino je to napravljeno, asfaltirano i ima zelenila okolo. Ranije sam se raspitivala mogu li se preseliti u neki stan. Nudili su mi da odem u Varaždin, Čakovec, ne znam koja sve mjesta nisu spominjali, ali kud ću ja na sjever. Dajte mi da budem u Glini – govori ona.

Kaže da je u ostatku Dragotine, u kojoj je do potresa živjelo 50-ak stanovnika, situacija ista: nekolicina familija snašla se preko

U iščekivanju preseljenja u naselje montažnih drvenih kućica – Mira Nožinić

Mislila sam da će sve to ići malo brže, u roku godine dana. Pogotovo jer otprije potresa imam sređene papire, kuća je legalizovana, vlasništvo čisto – govori Mira Nožinić dok pred nas iznosi podeblju žutu fasciklu

donacija iz Francuske i Njemačke, ostali žive u kontejnerima i pomoćnim objektima, a državnoj obnovi i dalje ni traga.

Prema podacima koje su Novosti dobile od Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, obnova je na području Banije zaključno s 22. decembrom 2023. u potpunosti završena na 7.683 privatnih zgrada i kuća, a 758 ih se još obnavlja. Nanovo su izgrađene ukupno 203 kuće, a 193 ih je trenutno u postupku gradnje.

‘Na području Sisačko-moslavačke županije dosad je zbrinuto 1.309 osoba koje su preseleljene u neki drugi model adekvatnijeg smještaja, a bile su smještene u kontejnerima. U ovome trenutku postoje još kontejneri uz kuće od kojih se većina ne koristi i svrhu stambenog smještaja, već kao pomoćni objekti te se provodi terenska analiza svakog korisnika. Važno je istaknuti kako je država osigurala mogućnost zamjenskog smještaja svima kojima obnova još nije završila a borave u kontejnerima, no neki građani nažalost ne žele napustiti svoj dom jer su vezani zbog životinja, vrtova i sl. Upravo iz tog razloga i za te su građane izrađene montažne energetski visoko učinkovite kuće, njih 140, koje se postavljaju na parcele umjesto kontejnera’, poručuju dalje u odgovoru Novostima.

Budući da su lani, kada je na čelu ministarstva bio IVAN PALADINA, procjenjivali da bi cjelokupna konstrukcijska obnova Banije trebala biti gotova tokom 2026. godine, za-

nimalo nas je jesu li se planirani rokovi u međuvremenu izmijenili. ‘U ovome trenutku više ne postoje administrativne prepreke za obnovu te će daljnja dinamika ovisiti o raspoloživosti građevinske operative. S obzirom na to da se zahtjevi za obnovu još uvijek zaprimaju, nakon zakonski određenog roka, odnosno 31. prosinca 2023., ministarstvo će izraditi i predstaviti detaljan Plan obnove zgrada oštećenih potresom’, odgovorili su nam te istaknuli da je ‘Sisačko-moslavačka županija danas veliko gradilište i može se reći da se upravo provodi povijesna obnova kako na javnim, tako i privatnim zgradama’.

S time se ne slažu ne terenu iako otvoreno kažu da su nešto vidljiviji pomaci prisutni otkad je u ministarsku fotelju, i to u predizbornoj godini, ponovno zasjeo Branko Bačić. Međutim, sada je teško nadoknaditi ranije potraćeni period, a još se teže izboriti s nedostatkom radnika, raspadajućim građevinskim firmama i rastom inflacije, pojavama koji su i pokušaje samoobnove učinile gotovo nemogućima.

— Kada se sve to desilo, jeste li mislili da će obnova tako dugo trajati? – pitamo Miru Nožinić.

— Ne. Mislila sam da će sve to ići malo brže, u roku godine dana. Pogotovo jer otprije potresa imam sređene papire, kuća je legalizovana, vlasništvo čisto – govori dok pred nas iznosi podeblju žutu fasciklu.

Uz hrpu dokumentacije koju pedantno čuva, unutra je bilježnica na koju je Mira napisala ‘Zabilješke sa kime sam kontaktirala u vezi kuće – potres’. Osim brojeva telefona, narančastim markerom podcrtala je imena osoba s kojima je vodila razgovore. Na prvoj stranici pronalazimo ime građevinaru koji joj je u julu 2022. pregledao kuću, a zadnju je ispisala prije nekoliko dana. ‘Zvali su me iz Županije da 20. decembra 2023. u deset sati dođem u Glinu radi pregleda kućice za privremeni smještaj’, piše na njoj.

— Skoro cijela bilježnica vam je popunjena – konstatiramo.

— A što ćete, ipak su prošle tri godine (smijeh). Daj bože da sve bude gotovo dogodine, ali čisto sumnjam. Neka za početak barem što prije sruše staru kuću – govori Mira Nožinić.

Iz resornog ministarstva poručuju da je na području Sisačko-moslavačke županije dosad uklonjeno 1.176 obiteljskih kuća i zgrada. ‘Možemo reći da je ostao još jedan manji broj kuća koje je potrebno ukloniti, no najveći broj opasnih i uništenih stambenih objekata je riješen’, dodaju.

Danijela Dragić uz blještavo bijelu fasadu

U dvorištu Gvojićevih u kojem je nakon dvije godine od potresa srušen dio kuće

Tragovi čišćenja najvidljiviji su u petrinjskom selu Luščani, gdje je potres, zbog blizine epicentra, bio tako jak da je urušio i tradicionalne, drvene kuće, inače otpornije na prirodne nepogode. Kada smo zadnji put, na samom kraju 2021., zašli u Luščane, selo je izgledalo kao scenografija za neki apokaliptični film. Danas, dvije godine kasnije, upuštamo se u postapokaliptičnu avanturu. — I na rušenju je otprilike sve stalo – govori DAMJAN GVOJIĆ, čija familija u Luščanima vodi OPG.

U dvorištu Gvojićevih u međuvremenu je srušen dio kuće koji je u prvim danima nakon potresa završio na gotovo svima naslovnicama nacionalnih medija. Gornji kat se bio prepolio i nasadio na urušeno prizemlje. Iz razlomljenih zidova izvirivali su ostaci sobe 38-godišnje MILANE, Damjanove kćeri koje je nepokretna od rođenja.

Za razliku od prošlog puta kada smo ih posjetili, kod Gvojića, koji još žive u kontejne-

rima, sada zatječemo kakav-takav napredak. Uspjeli su, naime, ostvariti pravo na obnovu, ali samo na ime jednog člana kućanstva, Damjanove majke koja je u međuvremenu preminula. Za ostalih troje članova nisu se uspjeli izboriti jer otprije potresa imaju prijavljeno prebivalište u Glini.

— Prije neka tri mjeseca uspjeti smo dobiti rješenje i to je sada najvažnije. Ni to ne bismo imali da im nisam dosađivao, ma do suda sam bio spreman ići. Neki su zbog spornosti doslovno odustali od obnove. Sve u svemu, mrtvo slovo na papiru – govori Damjan. — Oni ‘oće da ljudi pomru pa da nikom ništa ne moraju napraviti. Valjda je u interesu države da ovaj dio nestane, da tu ostanu samo čagljevi i divlje svinje – nastavlja dok nas uvodi u improviziranu verandu, ostakljeni prostor kojim su spojili dva kontejnera.

— Jeste mislili da će to toliko trajati? – pitamo i njega.

— Nisam. Kako je to krenulo, ta količina euforije, koliko je bilo pozitivne među volonterima koji su nam pomagali, ja sam rek’o sad će se to odmah obnoviti. Kad ti ljudi vide kakav je to predio, kako je fino ovdje. Pa mnogi će poželjeti da naprave kuću tu.

Na spomen samoobnove naš domaćin odmahuje rukom.

— Šta mi vrijede novci kad ne mogu naći radnike. A pare svaki dan propadaju zbog inflacije. Ma nama ne može ni Amerika pomoći, BIDEN, a bome ni TRUMP – govori cinično.

Uskoro nam se pridružuje Damjanova supruga SLAVICA koje je taman nahranila ovce. Ostalo ih je 60-ak, a od uzgajanja svinja su odustali nakon što su u potresu ostali bez svinjca.

— Drže nas te naše životinje, naša ćerka i šta ćemo, moramo dalje – veli Slavica prilikom rukovanja.

— Prodoše tri godine, a mi samo stariji – dodaje.

— I bolesniji. A makli se nismo. Tapkamo u blatu što bi se reklo – nastavlja Damjan.

Vraćamo se na temu obnove. Kažemo da nam je žao što nisu uspjeli ostvariti pravo na izgradnju veće kuće. Šteta, poentiramo.

— Ma nije nikakva šteta, nadogradit ću ja to. Jer šta ti je 55 kvadrata na selu. Gdje će mi

Milana, Slavica i Damjan Gvojić

gosti stati, na dvorište? Pa i ovu verandu sam sam napravio. Naučili smo da radimo – veli 62-godišnji Damjan.

Opraštamo se jer moramo dalje. U Moštanicu, gdje ćemo, kako smo računali, prvi put nogom zakoračiti u kuću koju je nanovo sagradila država. Kada smo tamo bili prošlog maja, jednokatnici s potkrovljem u dvorištu DRAGIĆEVIH još su falili fasada, dio instalacija i podovi. Zajedno s šesteročlanom familijom tada smo procijenili da bi se u novu kuću trebali preseliti taman nekako u ovo doba.

— Ovo je sad skoroz druga priča – govorimo DANIJELE DRAGIĆ pokazujući na blještavo bijelu fasadu.

— A mi i dalje živimo u kontejnerima. Ali završavaju, pri kraju su, kuća je unutra gotova – kaže ona.

Danijela objašnjava da je u septembru obavljena primopredaja, ali da postoje problemi s centralnim grijanjem koji još nisu otklonjeni iako je rok za popravak prošao.

— Mislili smo da ćemo se useliti ovu zimu, ali evo. Djeca cijelo vrijeme vuku prehlade. Mala je jesenas krenula u školu pa je njoj i sinu teško učiti u kontejneru – govori ona dok nam prvašica VASILISA maše s prozora limenke.

— U Moštanicu je zapravo skoro sve isto kao kada ste bili u proljeće. Jedino se gore gradi jedna montažna preko Srpskog narodnog vijeka, iz donacija. Istih ima i po drugim selima – nastavlja Danijela Dragić.

Tim tragom sjedamo u autu i dolazimo u Banski Grabovac gdje je na broju jedan takva kuća niknula u dvorištu STEVANA BANDURA i njegove kći MARE. Država im je napravila temelje, a izgradnju objekta financirala je Vlada Republike Srpske. Na širem području Banije, u suradnji sa SNV-om, donirali su novac za još devet montažnih kuća.

— Dobro je što sam za staru kuću, koju je potres skoroz uništio, imao čiste papijere. Iz Gline su ih poslali u Zagreb i nakon mjesec dana mi javili da sam proš'o. Svejedno sam sumnja', a onda je krenulo zeru po zeru. Lani u septembru su počeli graditi i sve završili u tri mjeseca – prisjeća se Stevan.

Objašnjava nam da su od države dobili iznos koji su morali utrošiti na opremanje kuće od 55 kvadrata. Najviše je otišlo na namještaj u dnevnom boravku gdje sada sa Stevanom i Marom nazdravljamo uz sok. Sve miriše na novo.

— Kad se sve zbroji i oduzme, zadovoljni smo – dodaje Stevan Bandur.

— Ma kako ne bismo bili, pogotovo u odnosu na kontejner. Kad pada kiša, tamo ne možeš spavati, kao da ti sve pada po glavi. Još smo u kontejneru i koronu preboljeli. Samo sam molila boga da čale preživi i da oboje živi do čekamo novu kuću. Tako je na kraju i bilo – veli Mara.

Stevan nam objašnjava da su u vrijeme potresa oboje bili u kući. Udar je bio tako jak da je staru peč na drva izbacio napolje.

— Dobro što je bilo po danu, da nas nije zadesilo po noći. U tom slučaju nisam siguran da bismo sada vodili ovaj razgovor – govori on.

— Ne ponovilo se više nikad. Mislimo da više neće. Banija je u tom smislu svoje dala – kaže Mara.

Na rastanku nas pozivaju na proslavu Stevanovog 89. rođendana krajem nadolazećeg januara.

— Ma doći ćemo na jubilarne devedesete – govorimo.

— Možete vi doći, ali ne znam hoćete li me tada zateći – uzvraća Stevan dok mu se veliki bijeli brk razvlači u osmijeh. ■

Novogodišnja čestitka

Historija oko nas grabi velikim koracima. Svojevremeno, pregazila je ona i Jugoslaviju i SSSR i Fukuyamu, dovela prvog crnca za predsjednika SAD-a, da se ne bismo opustili zamijenila ga Trumpom, a bogami je već nagazila i Europsku uniju

Evo još malo pa smo u 2024! Historija oko nas grabi velikim koracima. Svojevremeno, pregazila je ona i Jugoslaviju i SSSR i FUKUYAMU, dovela prvog crnca za predsjednika SAD-a, da se ne bismo opustili zamijenila ga TRUMPOM, a bogami je već nagazila i Europsku uniju. Što bi rekla stara (židovska, kineska, indijska?) kletva – živimo u interesantnim vremenima. Mnogi će to danas teško povjerovati, ali bilo je razdoblje kad je izgledalo da se historija vuče s noge na nogu i da je put kojim će krenuti više-manje predvidiv.

Nije da ratova nije bilo i tada. Samo, u mojim studentskim danima, bili su daleki: Vijetnamski rat, šestodnevni rat na Bliskom istoku..., a nije bilo ni interneta, nisu se stradanja i zločini vidjeli praktički u realnom vremenu. Negdje 1967. godine organizirali smo, koliko se sjećam, prve demonstracije u Zagrebu protiv rata u Vijetnamu. Nas petnaestak, taman za dvije 'marice', sjedili smo na pločniku nasuprot američkom konzulatu, američka ambasada bila je tada u Beogradu, a konzulat u zgradi na Zrinjercu, i držali A3 šelehamere s ispisanim parolama, poput 'Danas Vijetnam, sutra cijeli svijet' i slično. Neke plakate smo selotejpom lijepili na platane, a ŽARKO PUHOVSKI, koji je oduvijek znao minuciozne detalje, u trafici je kupio biljege od 50 dinara i stavljao na plakate: 'Ako su s biljegom, onda su legalni.' Slučajni prolaznici su nepovjerljivo kimali glavama, a s prozora konzulata gledale su nas tajnice i službenice konzulata i veselo nam mahale. Onda su došle dvije 'marice', policija nas je potrpala u njih i odvezla na Zrinjercu, preko puta, u policijsku stanicu. Načelnik policijske stanice, jedan krupni brko, postrojio nas je ispred svog radnog stola i držao nam bukvicu. 'Kako ste mogli organizirati' neorganizirane demonstracije! Prijavit ću vas partijskoj organizaciji na vašem fakultetu!' Nekoliko nas odgovorilo je uglav: 'Možete odmah, tu vam je partijski sekretar', pokazujući na ACU BJELIŠA.

Nekoliko mjeseci kasnije, kad je Gradski komitet SKH organizirao organizirane demonstracije protiv rata u Vijetnamu, policija je pred ulazom u američki konzulat bila na konjima, rolete na prozorima konzulata bile su spuštene, a iz bijesne gomile letjele su flaše i kamenje. Jednog mladog čovjeka koji je bacao kamenje na zgradu ljutito sam upitao: 'Zašto bacate kamenje?' On me je začuđeno pogledao i odgovorio: 'Pa zato što se smije!'

Demonstracije protiv rata u Vijetnamu bile su jedna od dodirnih točaka među mladim ljudima koji su, te burne 1968. godine, demonstrirali širom Europe i tražili pravo na izbor novih puteva prema budućnosti. Ti

Otac povijesti
(Foto: Wikipedia)

zahtjevi odredit će dobrim dijelom društvene promjene i u Zapadnoj i u Istočnoj Europi, iako su sami zahtjevi u te dvije Europe bili gotovo dijametralno suprotni. Mladi na Zapadu tražili su države s više socijalne pravde i pritom se pozivali na MARXA; mladi na Istoku tražili su države koje će im dati veće individualne slobode, slobode kakve su mladi na Zapadu smatrali po sebi razumljivim, i manje marksizma, koji se na Istoku doživljavao kao kruti katekizam.

U tom časku historije Jugoslavija je prema svijetloj budućnosti vozila po sredini ceste; kasnije, u retrovizoru, to će izgledati kao njene najbolje godine.

Obično, što su režimi bili rigidniji, budućnost je bila determiniranija. Za neke kao u kamen uklesana. Koji put i doslovno. Kad smo bili 1968. godine na apsolventskom putovanju, tada uobičajenom Kijev – Lenjingrad – Moskva, u Kijevu smo spavali u novom hotelu 'Mir' (na ruskom 'svijet', ali i 'mir'). Na ulazu u hotel bila je mramorna ploča na kojoj je zlatnim slovima, za sva vremena, pisala cijena noćenja: 'Socijalističke zemlje – 8 rubalja, kapitalističke zemlje – 16 rubalja, Jugoslavija – 12 rubalja'.

U tom časku historije, u zemlji u kojoj smo živjeli, politika je prestajala biti smrtno ozbiljna. Koliko je to važno obično se uviđa kasnije, a i bolje se vidi kad se gleda izvana, u geografskom i svjetonazorskom kontekstu. O tome govori i naslov jedne kolumne ARTA BUCHWALDA u Washington Postu iz tog

vremena: 'U Jugoslaviji se gradi socijalizam po modelu braće Marx'. (Kad čovjek ostari, mora objašnjavati tko je tko iz njegove mladosti. Braća MARX su bili urnebesni komičari prve polovice 20. stoljeća, uz to stvarna braća, porijeklom iz židovske imigrantske porodice u New Yorku. Art Buchwald je bio američki satiričar i humorist, nešto kao američko-globalni preteča dečki iz Ferala ili ANTE TOMIĆA.)

Tehnološka dostignuća, pogonjena mješavinom ljudske želje za znanjem i ljudske sklonosti sukobima i ratovima, počela su tada stvarati sliku svijeta koja bi se, samo koju generaciju ranije, uklapala u Treći zakon ARTHURA CLARKEA: 'Dovoljno napredna tehnologija nerazlučiva je od magije'.

U ljetu 1969. godine dva američka astronauta spustila su se na Mjesec. Ljudi širom svijeta gledali su na televiziji, uglavnom crno-bijeloj, prve ljudske stope u Mjesečevoj prašini i čuli NEILA ARMSTRONGA u direktnom prijenosu s Mjeseca: 'Ovo je mali korak za čovjeka, ali ogroman skok za čovječanstvo.' Historija kao da je zakoračila u znanstvenu fantastiku. Clarke je pisao scenarij za KUBRICKOV film '2001: Odiseja u svemiru', a renomirani futurolozi argumentirano su prognozirali da će svijet u idućih pedesetak godina ići jednim od dva moguća puta. Ili ćemo za 50 godina voditi plemenske ratove toljagama, ili ćemo živjeti u globalnom društvu, praktički jednoj svjetskoj državi, s Ujedinjenim nacijama na čelu i s kolonijama na Mjesecu i Marsu.

Ali, kao što to zna biti, naročito kad se smrtnici daju u dugoročne prognoze, čini se da se svjetska historija s nama zajebava. I to joj nije prvi put.

Gledano s historijske distance, ima dijelova historije koji, malo ušminkani, mogu ući i u novogodišnju čestitku. Za te praznike uobičajeno je izmjenjivati dobre želje i sitne poklone, a načas se odmaknuti od strahota koje se događaju drugima, Palestincima, Ukrajinčima... i od sramote koja se događa svima nama. U realnom vremenu.

Zato, uz čestitke za Novu godinu i skromnu želju da 2024. ne bude gora od 2023., priloženo je, kao sitan poklon, podsjećanje na jedan člancić (<https://www.portalnovosti.com/haos-u-kafani-kod-herodota>). Napisao ga je novinar koji je, bar prema riječima našeg predsjednika, 'jedno opskurno polupismeno piskaralo koje živi u ekstatičnom bonusu Dalmacije i iz prikrajka podjebava pošten svijet'. To 'piskaralo' svi znate, a i člancić, ali *repetitio est pas mater studiorum*. Člancić bi, da je historijske pravde, uš'o u obveznu lektiru u državama bivše Jugoslavije; no da je historijske pravde ne bi bio ni napisan. ■

ИНФОРМАТОР

Делегати на
Главној скупштини
скд Просвјета

Јубиларна година

Осамдесет година након оснивања СКД Просвјете почет ће припреме за изградњу Српског културног центра у Загребу

У ЗАГРЕБУ је одржана извјештајна сједница Главне скупштине Српског културног друштва Просвјета на којој је указано на успјехе друштва током ове, те на задатке који предстоје у 2024. години. — Година која је на измаку прошла је у знаку искорака у рјешавању проблема с којима се низ година суочавала Просвјета. Коначно је ријешен проблем посједа дворишта у Прерадовићевој улици у Загребу, гдје се налази зграда Просвјете коју смо највећим дијелом реновирали и ставили у функцију. Остаје уређење фасаде с чиме ће се убрзо кренути – рекао је председник скд-а Просвјета Миле Радовић.

— У 2024. почињу припреме око стварања предуслова за изградњу Српског културног центра који ће имати значајну улогу не само за град Загреб, него и на државном нивоу. Врло скоро почиње рушење барака и гаража у дворишту. Истовремено ће се припремати пројектна документација – нагласио је Радовић. Наредна година је у Просвјети изборна. Најприје ће током године бити одржавани избори за руководство подбора, а након тога за само Друштво.

— Истовремено требамо радити на помлађивању те осмислити нове пројекте и програме. Просвјета у многим срединама мора бити примјер како се организирају и проводе активности – казао је. Како је 2024. у знаку јубиларних 80 година од оснивања Просвјете у Глини, бит ће нужно формирати одбор за припрему обиљежавања те годишњице и дефинирати програм.

Просвјета у нову годину улази с неколико нових подбора. До сада су основани у Бенковцу и Бјеловару, дана је сугласност за формирање подбора у Вараждину, а на сједници Главног одбора донесена је одлука о формирању подбора у Пожеги. Подбор у Сплиту је недавно распуштен, а генерални секретар Слободан Живковић има задужење да га формира у новом саставу.

Што се тиче усвојеног Оперативног плана за 2024. нагласци су на унутрашње јачање саме институције и оснаживање подбора те њихово регионално повезивање у оквиру координација које би лакше могле осмишљавати програме од регионалног значаја. Нагласци су на едукацији постојећег кадра и појачања у виду запошљавања те ширења финансијских могућности Просвјете, наставак и напредовање у културним активностима, побољшање техничке опремљености и односа с јавношћу.

Тежиште рада бит ће и даље на учешћу у развоју школске аутономије Срба у Хрватској, како кроз присуство и помоћ у реализацији А модела у Источној Славонији, тако и у увођењу Б и Ц модела у осталим дијеловима Хрватске, посебно у великим градовима, наводи се у оперативном плану.

Указује се на наставак информативне и издавачке дјелатности у сврху продубљене обраде тема везаних за историју и културу Срба у Хрватској, као и савремених тема важних за живот српске заједнице. У оквиру ширења мрежа партнера, Просвјета планира наставак активне сарадње са СНВ-ом, ЗВО-ом, Привредником и Спортско рекреационим друштвом Срба у Хрватској.

■ Ненад Јовановић

Брза осуда

Из ВСНМ-а Бјеловара захваљују градским властима које су осудиле исписивање усташких графита на цркви

НА усташке и нацистичке графите исписане прошлог тједна на бјеловарској православној цркви, реагирало је бјеловарско Вијеће српске националне мањине.

‘Изражавамо тугу и жаљење због ситуације која нас је затекла јутрос. Непознати починитељ или више њих ноћас су храм Пресвете Тројице ишарали усташким и неонацистичким знаковљем те оном, сад већ небројено пута поновљеном фразом ‘За дом спремни’. Подсјећамо да је храм Свете Тројице највећа црква Митропо-

лије загребачко-љубљанске, а датира с краја 18. стољећа. Његову љепоту додатно наглашава иконостас с иконама најугледнијих хрватских сликара тог времена: ЦЕЛЕСТИНА МЕДОВИЋА, БЕЛЕ ЧИКОША СЕСИЈЕ и ИВАНА ТИШОВА. Нажалост, ово није први пут да се наш храм налази на мети вандала. Потциати мржњу у друштву на овај најприземнији начин је не само болесно, већ и опасно’, истакнуло је градско Вијеће.

‘Захваљујемо градоначелнику ДАРИЈУ ХРЕБАКУ и доградоначелнику ИГОРУ БРАДИЋУ који су овај чин најоштрије осудили те брзој реакцији бјеловарске полиције. Такођер хвала свим нашим суграђанима који су својим коментарима на друштве-

Оскврни храм Свете
Тројице у Бјеловару (Фото:
вснм Бјеловар)

ним мрежама пружили подршку парохи Максимовићу и бјеловарским Србима. У нади да ће полиција бити ефикасна, а починитељи овог недјела бити што прије пронађени и кажњени, желимо напоменути како сматрамо да ови симболи мржње нису став већинског народа’, нагласио је из ВСНМ-а Бјеловара.

‘Овај немили догађај неће обесхрабрити наше Вијеће у његовом главном задатку, заштити и унапређењу националног, вјерског и културног идентитета Срба у Бјеловару. Такођер, пружамо потпуну подршку парохи Максимовићу у даљњем раду. Наш став је и даље исти, Срби у Бјеловару одувјек живе живот, а не суживот и не пристајемо на ништа мање од тога’, закључено је у изјави.

■ Н. Ј.

Пркосно у Пркосу

Режим који је то учинио није био добар и није водио никуда, рекао је начелник Општине Ласиња Маријо Перчић (ХДЗ) на годишњици масакра

ГОТОВО 150 људи окупило се у Пркосу и овог 21. децембра и обиљежило 82. годишњицу страдања скоро 1.500 становника сјевероисточног дијела Кордуна у великој зимској усташкој офанзиви 21. децембра 1941. године.

Тада су јаке усташке снаге спалиле Дуго село, Стипан, Чремушницу, Кирин и остала оближња села на Банији и Кордуну. Наредба усташама је гласила: ‘камен на камену не може остати’. О томе су опширније говорили Миле Кнежевић из загребачке секције Осме кордунашке ударне дивизије и домаћица ових комеморација Даница Мицић из Пркоса.

Парастос и помен невиним жртвама служио је један од карловачких пароха РАДОСЛАВ АНЂЕЛИЋ. Присутствовали су комеморацији дојупан Карловачке жупаније из редова српске националне мањине ДЕЈАН МИХАЈЛОВИЋ, председник Заједнице удружења антифашиста и бораца Карловачке жупаније РАДЕ КОСАНОВИЋ, антифашисти из Загреба и Карловца, Огулина и Дуге Ресе, представници Друштва Јосип Броз Тито из Самобора те потомци страдалих. Умјесто да са овим акцијама спријече устанак српског народа на Кордуну, усташе су изазвале управо супротан ефект, још су више распламсале устанак.

— На овом мјесту је био страхан злочин, морамо се овога сјећати сваке године како се више никоме и никада не би поновиле. Режим који је то учинио није био добар и није водио никуда – рекао је начелник Општине Ласиња МАРИЈО ПЕРЧИЋ (ХДЗ).

Полагање вијенаца

— Људска цивилизација се налази у сталним ратовима који су повремено прекидани кратким периодима мира. Те периоде требамо користити за обнову оног порушеног и на комеморирање жртва које су страдале. Када комеморирамо жртвама није довољно доћи и донијети цвијет. Потребно је и код наше куће поразговарати гдје смо и зашто били, шта смо радили и коме смо комеморирани, због чега. Не желимо никога оптуживати јер они који су починили злочине одавно нису живи – казао је дојупан Михајловић.

■ М. Ц.

Квалитетно и доступно

Просвјетине радионице у Програму плус оцијењене су добродошлицама у вријеме када ништа није бесплатно

ИНФОРМАТОР

НА Дану отворених врата ријечког Програма плус, којим је уједно обиљежен и празник Св. Николе, у просторијама ријечког пододбора СКД Просвјета окупио велик број дјеце и родитеља. Представљене су све тренутно активне радионице Програма плус у Риједи, а то су ликовна, фоторадионица, радионица гитаре, талијанског језика те медијске писмености. Уз гласбу и грицкалице дјеца су имала прилику показати што су све научила у нешто више од два мјесеца колико се програм одвија, али и видјети што се ради на осталим радионицама које не похађају, дружити се те стећи нове пријатеље. Свечаност увеличана наступом фолклорног ансамбла Свети Никола.

— Дјеца су имала прилику забавити се, али понешто и научити кроз игру и плес. Припремили смо неколико играоница уз које су научили више о тимском раду и то у празничном расположењу. Представљене су све радионице које водимо. Све је прошло добро кроз пуно игре и смијеха, а на крају су им подијељени и пакетићи од Св. Николе. За сада се програм проводи по плану, радимо паузу тијekom школских празника, а онда у јануару настављамо даље с радионицама – казала је ИВАНА ГАЛАМИЋ, координаторица Програма плус у Риједи.

Најбројнији су полазници радионице талијанског коју води Ориана СТАНКОВИЋ, а пред публиком су отпјевали божићну честитку и извели поучну рецитацију на талијанском језику. Како нам говори Ориана, дјеца су на радионицама подијељена у двије групе: млађу у којој је осмеро дјеце у доби од пет до осам година, те старију у којој је четворо дјеце од девет и 12 година.

— Углавном су почетници, али су за ово кратко вријеме доста научили. Долазимо из наставе гдје је борба за оцјене, а овдје су неоптерећени тиме и све учимо кроз игру. Вјерујем да ће, када се прочује, бити још више дјеце, а велика је ствар што је то бесплатно, поготово у данашње вријеме када сви додатни течајеви и радионице коштају родитеље, ово је велики плус. Што год науче кроз ове радионице може им само помоћи, или кроз надоградњу постојећег знања, а и дружење је ту битно. На крају крајева, на овај начин се проширује и знање о другим културама – закључила је Ориана.

■ Катарина Бошњак

Упознавање вијећника

Обиљежена је слава Вијећа српске националне мањине Карловца Свети Никола

ВИЈЕЋЕ српске националне мањине у Граду Карловцу обиљежило је дан вијећа и Крсну славу свога вијећа Светог Николу. Одржане су најприје радна, потом и свечана сједница Вијећа. Било је говора о раду Вијећа од 1. јуна, када је нови сазив Вијећа формиран, до краја ове године. Извјештај о

Чланови ВСНМ-а Карловца

шестомјесечном-полугодишњем раду поднио је председник Раде ВЛАЈИНИЋ. — Трећег септембра смо организирали одлазак у Јасеновац на обиљежавање светих новомученика јасеновачких. Са нама су ишли чланови Просвјете. Положили смо вијенце на споменике свим жртвама Јасеновца. Организирали смо и излет на Плитвице како би се нови вијећници међусобно боље упознали – казао је ВЛАЈИНИЋ.

Дошао је да је пратио пет сједница Градског вијећа, без права говора и гласања, издвојивши посљедњу сједницу код доношења буџета па ће тако ВСНМ добити 7.940 еура за три мјесеца што је, каже ВЛАЈИНИЋ, за сада довољно за нормални рад. Средства су повећана и због тога што су Албанци изгубили право на вијеће и остао им је само представник. Шанса да се граду предложи неки пројект, истиче ВЛАЈИНИЋ, увијек постоји тако да се одређена средства увијек могу повећати.

■ М. Ц.

Гимназијалци новинари

Ученици вуковарске гимназије у зво-у представили су најновији број ученичког листа Зид

ВУКОВАРСКИ гимназијалци који наставу похађају према моделу А, посетили су 20. децембра Заједничко веће општина, с намером да представе најновији, 12. број ученичког листа Зид, који излази на српском јези-

Гимназијски Зид у зво-у

ку и ћиричном писму. Лист прати активности гимназијалаца, доноси приче са излета, неке од награђених радова на различитим конкурсима, интервјуе са бившим гимназијалцима, који су данас одрасле особе и успешни људи, али негује и сатирични део, везан уз описивање професора.

— Ово је већ 12. година како излази Зид, прилично смо уходани, а трећу годину лист финансира Министарство науке и образовања Републике Хрватске – рекла је главна уредница овог ученичког листа, професорка српског језика и књижевности, ЉИЉАНА БАЈАЦ НИКОЛИЋ. Навела је да је акценат стављен на активности ученика у настави на српском језику, а то су, махом, литерарни конкурси и смотре, различите манифестације, као и активности унутар школе. У листу се могу прочитати занимљивости и видети фотографије с различитих излета те већ традиционалне, матуралне екскурзије. Ове године посетили су и Сајам књига у Београду, тако да је и та тема адекватно обрађена.

— Треба знати раздвојити литерарни састав од новинског чланка, тако да обично ученици који освајају неке награде на литерарним конкурсима очекују да ће њихов чланак бити без грешке. Међутим, то је журналистички стил који треба разликовати од књижевно-уметничког – указала је проф. Бајац Николић.

— У овом броју Зид сам писала о Видовданском конкурсима. Нисам тип особе који је посвећен писању, али када сам се ухватила у коштац са овом темом видела сам да ми иде од руке и доста сам брзо написала чланак – рекла је ученица другог разреда Гимназије Миња ЗељИЋ, док је њен колега НЕБОЈША ПАВИЋ писао о учешћу на конкурсима 'Петровдан код Срба'.

Гимназијалце су у Заједничком већу општина Вуковар дочекали председница Одбора за образовање МИЛИЦА СТОЈАНОВИЋ, председница Одбора за медије, информисање и веру ЈАДРАНКА ЈАЊИМОВИЋ и председник зво-а Дејан Дракулић. — Драго ми је да овај часопис још увек траје јер управо сам га ја покренула с мојим ученицима још 1997. године. Тада је штампан на А4 формату и био пресавијан. Тако смо издали прва два броја – присетила се Стојановићева, изразивши задовољство што пројекат, који пријављује зво, данас има редовно финансирање из Министарства науке и образовања, кроз програм за посебне програме националних мањина.

■ Сенка Недељковић

Конференција о Миланковићу

Учесници Међународне конференције желели су да укажу на немерљив допринос научника светског гласа

Откривање сунчаног часовника

ЧЛАНОВИ удружења Милутин Миланковић из Београда посетили су 16. децембра научникову родну кућу у Даљу, где је том приликом откривен тзв. сунчани часовник. Поводом сто година од Миланковићеве реформе календара, Културно-научни центар Милутин Миланковић из Даља био је домаћин последњег дана Међународне конференције 'Сто година новојулијанског календара Милутина Миланковића' која је у периоду од 14. до 16. децембра одржавана паралелно у Београду и Даљу.

— Миланковић је 1923. године, на позив Српске православне цркве, на Васељенском сабору у Цариграду боравио три недеље и у том времену направио реформу јулијанског календара, створивши до сад најпрецизнији календар, који у односу на тропску годину предњачи свега две секунде и који ће корекцију да захтева тек након 40 хиљада година. Календар је прихваћен на Сабору, али га предлагачи из СПЦ-а и Руска православна црква никад нису применили у пракси. Учесници Међународне конференције желели су да укажу на немерљив допринос научника светског гласа, рекао је директор кнц-а ЂОРЂЕ НЕШИЋ. Гости су имали прилику да разгледају простор кнц-а где су упознати са сталним поставом изложбе о лику и делу рођеног Даљца.

— Свечано смо отворили Миланковићев сунчани часовник, који је позициониран испред Културно-научног центра, аутора проф. др Милутина Тадића – рекао је Нешић. Професор Београдског универзитета у пензији, др. Милутин Тадић је истакао да је Миланковић узор свима који се баве егзактним наукама.

— Општепознато је да је Миланковић, иако светски научник, дуго година био запостављен, заборављен и није био прихваћен. Циљ нам је да прикупимо што више докумената о Миланковићу, да их уврстимо у литературу, предавања и стручне скупове, како би Миланковића вратили у крило српског народа, наглашава је председник Удружења СЛАВКО МАКСИМОВИЋ.

■ С. Недељковић

Дар из душе

Заједничка збирка песама Осјечана угледала је светлост дана 23 године након претходне

УПРОСТОРИЈАМА СКД Просвјета, пододбор Осиек, одржана је промоција заједничке збирке песама под називом 'Пјесма је наше душе дар' седам чланова Књижевне секције. Аутори збирке су КАТИЦА КАЂА ЈАНКОВИЋ, МАРА ЈУРКОВИЋ, ПЕТАР МАЛБАША, НАТАША ЦВИЈАНЧЕВИЋ, РАДОЈКА РАКИЋ ПИШКОРЈАНАЦ, МИЛЕНКО ВАСИЉЕВИЋ ЧИКО и МИХАЈЛО МИЋА ЗЕЧЕВИЋ. Суиздавач збирке песама је осјечки пододбор СКД Просвјета. У име издавача, председник Зденко ЧИКАРА

Осјечки песници

истакао је да је заједничка збирка песама угледала светлост дана 23 године након претходне. Чикара је прочитао и рецензију збирке коју написала АНАМАРИЈА МИЛОВАНОВИЋ. Заменица председника Сунчица МАНДИЋ говорила је о избору песама за збирку који, како је истакла, није био лак ни једноставан. Миленко Васиљевић Чико, писац предговора и дугогодишњи водитељ Књижевне секције, говорио је о петогодишњем раду Књижевне секције који се базирао на објављивању самосталних књига појединих чланова те наступима песника на разним културним манифестацијама.

Присутни песници потом су прочитали по неколико својих песама. На крају званичног дела програма, уз посвету присутних аутора, члановима осјечког пододбора подељена је књига. У добро попуњеним просторијама програму је присуствовало четрдесетак чланова и гостију.

■ З. Поповић

Марине мелодије

Мара Јурковић чланица је СКД Просвјета, пододбора Осиек. Рођена је 1978. године у Новом Саду

Мара Јурковић

УОРГАНИЗАЦИЈИ СКД Просвјета, пододбор Бели Манастир, у Барањској српској кући у Белом Манастиру одржана је промоција збирке песама 'Мелодија душе' ауторке МАРЕ ЈУРКОВИЋ из Тење. Рецензент збирке песама је ЂОРЂЕ НЕШИЋ, директор Културно научног центра Милутин Миланковић из Даља. Ауторка је присутне провела кроз свој рад, и својим је песмама ганула публику. Присутнима се обратио лектор и коректор збирке песама проф. Никола Живковић. 'Пред вама је прави рецитатор. Ова поезија може ући у школску лектуру', рекао је Живковић.

Мара Јурковић чланица је СКД Просвјета, пододбор Осиек. Рођена је 1978. године у Новом Саду, а живи у Тењи. Удана је, и мајка два сина. Учесница је многобројних песничких сусрета, и активна је у певачкој групи Ђурђевак из Боботе. На крају промоције збирке песама која је уједно била и завршни програм беломанастирског пододбора у 2023. години, председник пододбора ДЕЈАН ЈЕЛИЧИЋ ауторки је у име домаћина уручио захвалницу.

■ З. П.

Фолклорни празници

СКД Свети Сава из Тење са пријатељима одржао је целовечерњи концерт

СРПСКО културно-уметничко друштво Свети Сава из Тења, са гостима из неколико пододбора Просвјете и фолклорних друштава из

окужења, одржало је 22. децембра у том месту Осјечко-барањске жупаније целовечерњи концерт под називом Заиграјмо заједно. Била је то прилика да се обележи крај још једне календарске године и све оно што су друштва одрадила у претходном периоду.

— Децембар за нас најважнији месец, јер организујемо традиционалан годишњи концерт с пријатељима. Ове године, уз комшијска друштва, угостили смо и пододборе са подручја западне Славоније и Мославине, те фолклорни ансамбл из Барање – рекао је председник СКД-а из Тење ДАВИД БРКИЋ.

У програму у простору Хрватског дома у Тењи, осим домаћина, учествовали су: куд Срем из Маркушице, Фолклорни ансамбл Чуvari традиције барањских Срба из Белог Манастира, Завичајно удружења Срба Озрена и Посавине из Борова, чланови Просвјетнију и Мославину, односно пододбори Вировитица, Дарувар и Гарешница те Плесна група Венера из Вуковара. На сцени су се измењивале кореографије игара из Славоније, Барање, Мославине, Озрена и Посавине и најчешће Игре из Србије.

— Највише се базирамо на игре из Србије, иако на репертоару имамо и оне из нашег краја – објаснио је председник тењског СКД-а, који данас броји 15 активних чланова. Уз многобројну публику, која је овацијама и аплаузом наградила учеснике, програму су присуствовали представници локалног свештенства, саборска заступница СДСС-а, ДРАГАНА ЈЕЦКОВ и Извршни директор СДФ-а ЈОВАН ВЛАОВИЋ. Манифестација је подржана средствима Савета за националне мањине Владе РХ.

■ С. Н.

Буквари за генерације

Професорица Анђелка Павић одржала је предавање на тему 'Буквари Стеве Чутурила'

УБАРАЊСКОЈ српској кући у Белом Манастиру, а у организацији локалног пододбора СКД-а 'Просвјета', професорица АНЂЕЛКА ПАВИЋ одржала је предавање на тему 'Буквари Стеве Чутурила'. Већ читаву деценију професорица Павић проучава живот и дјела тога писца, педагога и просвјетитеља родом из Лике, који је дуги животи вијек посветио образовању младих нараштаја у тадашњој Аустро-Угарској, Књажевину Црној Гори, Краљевини Србији и Краљевини СХС, касније Краљевини Југославији.

Његови 'Буквар' и 'Прва читанка' били су званични уџбеници на тим просторима од 1880. до 1935. године.

Концерт у Тењи

Предавање у Барањској српској кући

Из њих се описменило преко 50 генерација ученика. Само тај податак био би довољан да се животу и дјелу тог човјека посвети заслужена научна и стручна пажња, не само у школским круговима, него и изван њих. Ипак, успркос бројним сазнањима о значају његовог педагошког и ауторског рада, из неразумљивих разлога неправедно је заборављен од средине 20. вијека. Тек у новије вријеме о њему се више говори и пише.

У Хрватској је на његов значај прва скренула пажњу управо професорица Павић, која је о њему објавила велики број чланака, као и брошуру 'Прича о учитељу', која је 2018. представљена на Међународном београдском сајму књига. Недавно су изашли њена књига 'Буквари Стеве Чутурила' и фототипско издање његовог 'Буквара за црногорске школе' из 1883. У предавању о великом педагогу и просвјетитељу, професорица Павић изнијела је много занимљивих података из његовог живота, од периода који је провео у родној Лици, гдје је радио као учитељ, преко Црне Горе, гдје је као главни школски надзорник направио велику реформу школства и написао први буквар за основе школе, до његовог боравка и рада у Србији, гдје је био ангажован у просвјети као директор, надзорник те предавач педагогије и историје филозофије.

Због својих политичких опредјељења и јавно изношених ставова често је премјештан из мјеста у мјесто или је сам напуштао службу, у коју су га увијек изнова враћали јер нису могли без његовог знања и стручности. За све то вријеме писао је и објављивао уџбенике, примјењујући најновија истраживања из педагогије, преводио с њемачког језика и писао забиљешке о свом животу, које је објавио у дјелу 'Паметари'.

Стево Чутурило је за живота добио многа признања и одликовања за свој рад, за који никада није био адекватно плаћен, али је увијек говорио да је све радио за добро свог народа. Сигурно је да је такав просвјетни прегалац заслужио да му име уђе у читанке за основне и средње школе и да се по њему назову значајне културне и просвјетне установе на подручјима у којима је живио и радио. Предавање професорице Павић показало је на који начин треба дјела великих људи чувати од заборава.

■ Јован Неђић

ИНФОРМАТОР

Фудбалска срећа

На Зимском дечјем фудбалском кампу у Борову окупило се педесетак малишана

Зимски дечји фудбалски камп 'Играј фудбал – буди срећан' одржава се од 9. децембра у спортској дворани Основне школе у Борову. Водитељ и организатор кампа, који се одржава другу годину заредом је ОГЊЕН КНЕЖЕВИЋ, који је с колегом започео програм.

— Задовољни смо одазивом деце. Имамо више од 50 пријава у три групе, а право учешћа имају и девојчице и дечади. Камп се одржава сваког викенда и трајаће до половине фебруара 2024. године – објашњава водитељ Кампа. План је да полазници у завршници кампа одиграју пријатељску утакмицу с једним реномираним клубом, и то у свим категоријама по селекцијама. — Циљ је да окупимо децу и допринесемо њиховом правилном развоју, да током ових зимских дана нису у затвореном простору него да буду активни и баве се спортом – истиче Кнежевић. На кампу учествују деца, старости од 6 до 12 година. Осим Кнежевића, са децом као тренер ради и СРЂАН ВАСИЉЕВ. Оба су носиоци УЕФА-ине лиценце, са искуством у вођењу млађих категорија.

— План је да одрадимо двадесетак тренинга. Полазници кампа ће кроз дружење, забаву и игру с вршњацима имати прилику да развијају моторичке способности и науче основе фудбалске игре – истакао је Васиљев говорећи о концепцији кампа. У разговору с децом сазнали смо да им је првенствени циљ дружење с вршњацима, али и савладавање појединих спортских вештина. Организацију кампа поздравили су и њихови родитељи.

— Драго ми је што мој син учествује на кампу и што ће нешто научити и напредовати. Као важно истакао је да проведе време у игри и дружењу, да на тај начин има бољу социјализацију, а не да слободно време проводи испред компјутера, играјући видео игре. Организација је добра и добро је што се у Борову одржава управо један овакав камп – рекао је отац Дарко, чији син Алексеј учествује на кампу. Зимски дечји

Огњен Кнежевић
и Срђан Васиљев

фудбалски камп у Борову је први пут организован прошле године, када је окупио више од 60 деце узраста од 6 до 14 година.

■ Сенка Недељковић

Акција пошумљавања

Ђаци, родитељи и шумари обогатили су садницама околиш Основне школе Војаковачки Осиејек

Околина Подручне школе Војаковачки Осиејек од ове године требала би засјати новим изгледом. Гаранција за то, највише са еколошког аспекта, јесте акција садње младих садница липе, кестена и трешње које су недавно заједно провели Школа, Хрватске шуме и крижевачки огранак Матице Хрватске.

Уз учитеља Тихомира Плеше, његових ученика, родитеља те појединих мјештана, у акцији учествовали и радници Шумарије. Председница Огранка МХ у Крижевцима РЕНАТА ХУСИНЕЦ је у кратко објаснила како је дошло до идеје за ову хвалеверидну акцију. Повод је било предавање о шумама које је Огранак организовао прошлог мјесеца.

— На предавању је изречен податак да сваки човјек годишње удахне онолико кисика колико произведу два стабла. Тада се родила идеја како би било лијепо да сваки човјек врати природи што јој узима садњом барем једнога стабла. То је прерасло у иницијативу да сваки огранак Матице у својој локалној заједници посади стабло. Крижевачки је Огранак за садњу

Судионици акције

својих стабала одабрао Подручну школу Војаковачки Осиејек, која је прошле године имала један од најљепших школских вртова у Хрватској – казала је Хусинец.

Марко Шашек испред Хрватских шума – Управа шума Подружница Копривница, каже да Хрватске шуме годишње посаде око 9 милијуна садница произведених у шумским расадницима, а познато је колико су шуме важне за производњу кисика, складиштење угљикова диоксида и проčiшћавање водотока.

Своје одушевљење акцијом нису крили учитељ Тихомир Плеше и Миладин ВИТАНОВИЋ, председник Мјесног одбора

Војаковачки Осиејек. У знак захвале свим учесницима, свој пригодни и понајприје поучни наступ имали су ученици ПАТРИК БАКАРИЋ ХАВДИЈА, ЛЕОНАРДО и ВАЛЕНТИНО КОКОТ. Они су окупљене упутили у најважније чињенице о заштити и значају шума те су обећали да ће водити бригу о посађеним садницама које би требале нарасти у здрава стабла.

■ З. Витановић

Поновили се за Божић

У ОШ Војаковачки Осиејек одржали су приредбу и представили обновљени дио школе, изграђене прије деведесет година

Подручна школа Војаковачки Осиејек и ове године већ традиционално, 21. децембра, приредила је божићну приредбу за све родитеље ученика, мјештане, представнике градске крижевачке власти, ВСНМ-а Града Крижеваца и друге грађане. Овогодишња приредба осим по даривању дјеце, наступу локалног куд-а Пригорје, памтиће се и по још нечему посебноме. Ријеч је о свечаном отворењу модерно уређене учионице и санитарном чвору унутар школске зграде изграђене још тридесетих година прошлог вијека. Овим реновирањем и опремањем најновијом опремом школа је постала једна од најмодернијих у Хрватској. Заслуга за то понајприје има њезин дугогодишњи учитељ ТИХОМИР ПЛЕШЕ који је у њој започео свој просвјетни радни вијек почетком 90-тих година. Не скривајући одушевљење, током приредбе први се обратио свима присутнима.

— Божић није само датум већ осјећај заједништва који расте у обитељи и који свима треба. То смо доказали овом приредбом која не би била могуће без великог залагања и труда ових ученика и ученица – рекао је Плеше. Дobar однос осјечке основне школе и Вијећа српске националне мањине Крижеваца био је разлог је доласку на приредбу председнице ГОРАНКЕ МАНОЈЛОВИЋ. Она је испред Вијећа говорила о нужности даљње сарадње школе као и даљњег доприноса у развоју међунационалних односа који су у Војаковачком Осиејку више него узорни.

■ З. В.

Stogodnjak (718)

29. 12. 1923. – 5. 1. 1924: тренутачну политичку ситуацију у Југославији неке новине оцjenjuју као 'испразну борбу политичких мртвача', па уз остало наводе: 'Današnji политички воде, у чије је руке стављена одлука о уdesу народа и државе, нису смјели никада сметнути с ума историјску чињеницу да је уједињенjem нашег народа настао један велики прелом у dotadašnjem toku nacionalnog života... Ми смо затекли само плитке партизани и palanačke политичаре, са свим hereditarnim bolestima sićušne lokalne politike и ličnih interesa... I pošto nije bilo velikih ljudi, koji bi poslije ujedinjenja okrenuli svojim snažnim duhom narodni život novim putovima, progovorile су u masama težnje и ideje mrtvih generacija... Bila су samo tri puta да se čitav naš narod okupi oko državne misli и podigne državu iznad svega. Prvi put је bio plemenski, vrlo spor и problematican... Други put је bio opasan и bez izgleda. Naime, да jedno pleme nametne drugom svoje ime и svoje tradicije и tako stvori један narod. Treći put је bio težak и pun zapreka, ali jasan. Po njemu је trebalo čitavom narodu dati један novi ideal nacionalni и državni... Taj put је bio revolucionaran и jugoslavenski. On је značio kidanje sa svim tradicijama, које нису u skladu с novim narodnim životom, и zato nije dopuštao ni kolebanje, ni kompromise...' пишу тако zagrebačke Novosti.

* чланови главног одбора удружења православних svećenika Југославије predali су ministru vjera и prosvjete posebnu rezoluciju која је donesena на posljednjoj sjednici njihova удружења, а u kojoj се traži да se što prije riješi pitanje drugog svećeničkog braka. Posebno izaslanstvo удружења istu је rezoluciju predalo и srpskom patrijarhu и svetom sinodu u Sremskim Karlovcima.

* nakon dugotrajne potrage, beogradskoj и zagrebačkoj policiji uspјelo је ući u trag organiziranoj grupi falsifikatora jugoslavenskih novčanica u apoenima od 10 dinara. Uhapšeno је 17 osoba, а uz pomoć talijanske policije otkrivena је и ilegalna štamparija novca. Nalazila се u okolici Trsta, u kući nekog Andreja Gorjupa kojem је једином uspјelo umaći. On је, naime, preko tajnih kanala doznao да mu се sprema hapšenje, па је prvim brodom iz tršćanske luke pobjegao u Ameriku, prije toga zakopавši u blizini kuće sve kompromitirajuće materijale, међу којима су bili и klišеји krivotvorenih novčanica. Mrežu која је raspačavala falsifikate kontrolirali су krijumčari Lazo Vasiljević, zvani Crni Lazo, и Stevan Bedeniković, zvani Beli Stevo, а u cijeli kriminalni posao bio је uključen и umirovljeni policijski detektiv iz Zagreba Ivan Brestovac. Grupa је imala vrhunski stroj за štampaње krivotvorina, па је tako – samo u nekih desetak dana – ođstampala више од 230.000 falsifikata. Poslije hapšenja doznalo се да су falsifikatori kanili poslije dinara krivotvoriti и talijanske lire.

■ Đorđe Ličina

Od projekta mira do geopolitičkog nemira

EU je nastala kao utopijska ideja mira, promijenila se u ekonomsku zajednicu koja je promovirala liberalne političke vrijednosti, a danas je politička unija koja geopolitičke ambicije gradi na konfrontaciji s Rusijom, pa i otvaranjem pregovora s Ukrajinom i Moldavijom

Od neformaliziranog savezništva preko suparništva do neprijateljstva. To je put koji su u svojim odnosima prešli Europska unija i Rusija u nešto više od četvrt stoljeća. Europska unija je istovremeno prešla put od zajednice koja je osnovana kao projekt mira do geopolitičke unije koja svoje poteze vuče na velikoj šahovskoj ploči konfrontacije s Rusijom. Novi takav potez dogodio se 14. prosinca u Bruxellesu, kada su čelnici država članica na sastanku Europskog vijeća odlučili otvoriti pristupne pregovore s Ukrajinom i Moldavijom. Jedino što se iza takve odluke krije je politika zaprečivanja Rusije (kojoj je ona, istini za volju, dala golem doprinos) i njenog držanja što je moguće dalje od Europske unije.

Svima je jasno, možda čak i predsjedniku Ukrajine VOLODIMIRU ZELENKOM, da te dvije države ne ispunjavaju ni osnovne uvjete za otvaranje pregovora. Naprosto, razina demokracije i vladavine prava u tim zemljama nedovoljna je za takvu odluku. Međutim, radi se o dvije Rusijom teritorijalno okljaštene države. Već više od tri desetljeća u Moldaviji Rusija kontrolira dio koji se zove Pridnjestrovlje i Moldaviju je potrebno uvući u EU-orbitu i što je moguće više udaljiti od Rusije kako bi se suzbio njen utjecaj barem u onom dijelu zemlje koji nije Pridnjestrovlje. Činjenice o Ukrajini mnogo su poznatije: još 2014. Rusija je anektirala Krim, a pod svoju kontrolu stavila je dijelove Donjecke i Luganske oblasti. Napadom Rusije na Ukrajinu u veljači prošle godine dio teritorija Ukrajine koji kontrolira Rusija je povećan. No Europska unija već je u prošlosti pokazivala da su joj pragmatični ciljevi iznad načela. Valja se samo sjetiti 2004. godine, velikog proširenja, i u slučaju Cipra primanja pola države u EU. Druga polovica je pod kontrolom Turske već pola stoljeća.

Ne tako davno, u vrijeme pada Berlinskog zida, urušavanja socijalističkog poretka u Europi i kraja sovjetske dominacije nad satelitima u srednjoj i jugoistočnoj Europi, Europska unija bila je projekt mira. Takvom je zamišljena prije više od sedam desetljeća. Njemački 'kancelar ujedinjenja' HELMUT KOHL o njoj je upravo tako govorio. U govoru u Europskom parlamentu 1989. godine, nakon pada Berlinskog zida i početka ponovnog ujedinjenja Njemačke, kazao je da je 'izgradnja ujedinjene Europe prije svega mirovni rad', govorio je o viziji europskog poretka mira, a kraj hladnoratovske kon-

frontacije za njega je, prvi put nakon Drugog svjetskog rata, bila 'nada za nadvladavanje sukoba istok-zapad trajnom stabilnošću i zajedničkom slobodom u cijeloj Europi'.

Sredina devedesetih nudila je nadu, uz ostalo i zato što je Rusija bila slaba. Niti je doživljavana kao opasnost, svakako ni blizu opasnosti kakav je bio Sovjetski Savez, niti je bila dovoljno snažna da bi bila prijatna. U

ožujku 1997. predsjednik Rusije BORIS JELJCIN posjetio je Finsku. Susreo se s kolegom MARTTIJEM AHTISAARIJEM i sve iznenadio izjavom da Rusija želi biti članica Europske unije. Novinari su ga pitali i što misli o članstvu u Uniji baltičkih zemalja (Litva, Latvija i Estonija postale su članice 2004.), posebno su bili zainteresirani za Estoniju zbog brojne i obespravljene ruske manjine, a Jeljcin je rekao da nema primjedbi na njihovo članstvo u EU-u. U to doba Rusija je s EU-om imala sporazum o partnerstvu potpisan 1994. Otada se mnogo toga promijenilo: politika i odluke se formuliraju na osnovi zaključka da jedni drugima rade o glavi – Rusija potkopava Europsku uniju i želi obnoviti carstvo, Europska unija želi što slabiju Rusiju i učinit će sve što može da je oslabi. I oboje je točno.

EUROPSKA transformacija je ograničena. Današnja Unija je nastala kao utopijska politička ideja mira, s vremenom se promijenila u ekonomsku zajednicu koja je promovirala liberalne političke vrijednosti zasnovane na demokraciji i vladavini prava, a danas je riječ o političkoj uniji s nemalom, ali ipak nedostatnom političkom moći. Usprkos svim naporima, EU teško može biti globalni geopolitički igrač. Da bi to postala morala bi imati vojsku i, posebno, mornaricu.

Odlukom da otvori pristupne pregovore s Ukrajinom i Moldavijom EU se prema Rusiji potpuno pozicionirala: ona želi svoju interesnu sferu širiti što je moguće dublje u ono što Rusija smatra svojim dvorištem. U slučaju Ukrajine i ne samo dvorištem. No ta transformacija EU-a ima bitnih ograničenja koja se ne tiču samo izostanka vojne komponente. Odluka o otvaranju pristupnih pregovora u ovom je trenutku primarno politička deklaracija usmjerena protiv Rusije. Pregovori su otvoreni zato što mađarski premijer VIKTOR ORBÁN u trenutku odlučivanja nije bio u prostoriji. Tako je izbjegao da se usprotivi za EU važnoj političkoj odluci, nije se zamjerio ni Rusiji, a odluka je usvojena. No kada je bilo govora o nečem mnogo konkretnijem od političke deklaracije, a to je paket pomoći Ukrajini vrijedan 50 milijardi eura, Orbán je ostao u prostoriji i uložio veto. Dapače, podsjetio je da može zaustaviti pristupanje Ukrajine Europskoj uniji.

Osim načina odlučivanja, Unija ima još problema s odlukom o otvaranju pregovora s Ukrajinom i Moldavijom. Ukrajinsko pristupanje, o članstvu da se i ne govori, ima svoju nemalu cijenu. Interna studija EU-a iz srpnja ove godine pokazala je da bi Ukrajina, da je članica, imala pravo očekivati kroz fondove pomoć od 186,3 milijarde eura u sedam godina koliko traje europska financijska perspektiva, odnosno proračun. To znači da bi neke zemlje koje su sada neto primatelji iz proračuna Unije (više iz njega povlače nego što uplaćuju) postale neto davatelji, a davateljice bi trebale uplaćivati više nego što sada uplaćuju. S jačanjem desnih političkih opcija u Nizozemskoj, pa i Njemačkoj, perspektiva tako skupe podrške slabi.

Slabost u tome vidi i dopisnik njemačkog Die Welta iz Bruxellesla CHRISTOPH B. SCHILTZ koji tvrdi da predanost pristupnim pregovorima trenutačno ne vrijedi mnogo. Potpuno je nejasno kada bi Ukrajina mogla postati članicom, članstvo bi moglo biti udaljeno desetljećima. 'Puno važnije od nejasnog obećanja o pristupanju sada bi bile dostatne zalihe oružja za Ukrajinu', piše Schiltz. A oružje je ono što Europskoj uniji i njenim članicama nedostaje. I zato je transformacija u prvorazrednog globalnog igrača upitna, a transformacija u zajednicu sukobljenu s Rusijom na gotovo svaki način, osim oružani, zgotovljena. ■

Charles Michel, Volodimir Zelenski i Ursula von der Leyen – pregovori mogu, novac malo teže
(Foto: Ukrainian President Press Service/Reuters/PIXSELL)

MONI OVADIA

Jevrejstvo i judaizam naučili su me da budem sa potlačenima

Ono što se desilo 7. oktobra došlo je nakon 75 godina izraelske okupacije i nakon 67 godina strave od politike aparthejda u zemlji zapadno od rijeke Jordana. Izraelci na sve to odgovaraju riječju: *hasbara*. Ona znači najprije 'objašnjenje', a zapravo znači propagandu

MONI OVADIA, glumac, muzičar, pisac, autor desetak knjiga koje se čitaju u dahu, čovjek izdvojenog mišljenja, prošlog oktobra je uzburkao duhove nad vodama Italije i nad vodama svijeta svojim istupima u odbranu palestinskog prava na život. Rado je pristao da govori za naš list.

Vi ste 17. oktobra, e da vaš teatar ne bi imao štete zbog vaših istupa, podnijeli ostavku na mjesto direktora Gradskog teatra u Ferrari. Kako je vaše povlačenje prošlo?

Stvar se okrenula mimo mojih očekivanja. Ja sam zbog svojih izjava u odbranu palestinskog prava na život izgubio naklonost gradskih vlasti, moju smjenu su tražili predstavnici partije u gradskoj upravi grada Ferrare. Ondje je jedan od senatora iz partije Fratelli d'Italia, neki BALBONI, tražio moju ostavku. A tražio je, jer se digla velika buka oko mojih izjava o uzroku rata u Ukrajini i izraelskog uništavanja Gaze. Te izjave po oštrini nisu bile ni blizu mojim izjavama iz ranijih godina. I ja sam kazao, dobro, kad je tako, ja se povlačim. Ali, budući da je organ koji odlučuje o mojoj funkciji u teatru nezavisan, a to je Upravno vijeće teatra, taj organ je, dakle, donio odluku: ti ostaješ direktor našeg teatra, jer ti kao direktor radiš dobro i radiš na dobrobit teatra, a to što si kazao o Gazi, kazao si kao Moni Ovadia, to na tvoj status direktora ne može imati uticaja. I tako sam ostao. A ostavku sam podnio zato što nisam htio da šutim, a govorenjem bih naštetio zaposlenima teatra.

Rekli ste nakon Hamasovih napada 7. oktobra da su ovi posljedica višedecenijske

politike izraelske države prema Palestincima i okupacije zemalja gdje Palestinci žive. Odavno tako govorim, i sad kažem. O izraelskoj politici govorim već preko 40 godina, samo što to korumpirani konformisti nisu čuli, jer nisu htjeli da čuju. Rekao sam da je situacija došla do truljenja i do gnojenja, i morala je eksplodirati. Nisam nikad rekao 'Živio Hamas', ne, rekao sam da su se ti napadi mogli očekivati prije ili kasnije. Rekao sam, jer znam šta govorim i znam kako stvari stoje, jer se pola svog života bavim situacijom oko Palestine i Izraela. A znam i kako idu jevrejske stvari: jer sam Jevrej, otac

Od godine 1967. počinje kolonizacija palestinskih zemalja. A to je ideološka pozadina cionističke misli. Danas se pitamo: kako to da su Netanyahuovi fanatici na vlasti? Odgovor je ovaj: Netanyahu je otjelotvorenje zločinačkog cionizma

mi je Jevrej, majka Jevrejka, oboje Sefardi, išao sam u jevrejski vrtić, pohađao jevrejsku osnovnu i srednju školu, znam hebrejski, znam i ladino.

Svejedno, poneko vas zna etiketirati i kao antisemitu. Svašta su vam govorili oni koji vas ne vole: da ste antisemita, da ste gori nego Eichmann, da je šteta što vam roditelji nisu umrli u Holokaustu, tako se ne biste nikad rodili. Šta kažete na to? Svašta sam čuo i doživio u mojih sedamdeset i sedam godina, i da sam antisemita, jasno. No se u današnjem Izraelu preko antisemitizma lakše prelazi nego ranije. Glavna etiketa je sad anticionista. I nju su mi naljepili neki. No mene takvi ne uznemiravaju previše. Mene su moje jevrejstvo i moj judaizam naučili da budem sa potlačenima, a ne sa tlačiteljima. Današnja država Izrael je tlačitelj, okupator i počinitelj zločina protiv čovječnosti! A potlačeni su Palestinci. Potlačeni, obespravljeni, izloženi višedecenijskom ubijanju, šikaniranju i diskriminaciji.

Izraelska arogancija

Iako o Palestini i Izraelu govorite odavno, čini se da stav javnosti u Italiji prema vama zaoštrio nakon 7. oktobra?

Ponavljam: 7. oktobar nije pao s neba. Ono što se desilo 7. oktobra došlo je nakon 75 godina izraelske okupacije i nakon 67 godina strave od politike aparthejda u zemlji zapadno od rijeke Jordana. Izraelci na sve to odgovaraju riječju: *hasbara*. Ona na hebrejskom znači najprije 'objašnjenje', a zapravo znači propagandu. Ta propaganda je bezobzirna, ona je projekt kojim se imaju uvjeravati druge zemlje u to da su Palestinci teroristi. Tako, primjera radi, izraelski političari kažu kako

je SHARON povukao naseljenike iz Gaze, što je istina, ali ne kazuju da su granice Gaze, one na kopnu, one na moru i one iznad kopna i mora, potpuno pod izraelskom kontrolom. Ne kazuju da je snabdijevanje vodom, strujom, svakom energijom, potpuno pod izraelskom kontrolom. Ne kazuju da Palestinci i Palestinke, da bi dobili pasoš ili ličnu kartu, moraju ići izraelskim vlastima. Ne kazuju da pet miliona Palestinaca nema nikakvo državljanstvo, za šta odgovornost ima Izrael. To prešućivanje je golema, preteška i besramna laž. To sve čini dio propagande, *hasbara*.

Prije nekoliko dana Steven Spielberg je rekao da su napadi Hamasa dio onoga što se zove šoa. Kako se vama čini ta izjava?

Kako mi se čini? Čini mi se da je STEVEN SPIELBERG popio svoj mozak, pa su mu ostala usta. Sedmog oktobra se desilo nešto teško i žalosno, napad koji niko zdrav u glavu ne može opravdati. Ali kakve veze ima šoa sa višedecenijskom izraelskom okupacijom, ubijanjem palestinske djece i civila? U proizaelskom dijelu svijeta, a to je manji dio svijeta, manipulacijom se zavodi kako je 7. oktobra sve počelo. To je blasfemično. Jevreji koji su ubijani u Evropi za vrijeme Drugog svjetskog rata nisu ubijali nikoga, oni su ubijani nedužni, ubijani se bezobzirno i masovno, i neko je to nazvao šoa (*shoah*). To je postala metafora za sablasno stradanje Jevreja u Njemačkoj i po Evropi. Utrpavati jednodnevni Hamasov teroristički akt u šoa (*shoah*) je besramna cionistička propaganda, a istovremeno i blasfemična izjava.

Kažete da je sada cionizam ono što je jače. Cionizam je podastrt svijetu preko ovoga slogana: zemlja bez naroda za narod bez ze-

mlje. Bile su razne diskusije i razni predlozi gdje da bude ta zemlja bez naroda koja će biti data za državu narodu bez zemlje, to jest bez države. Govorilo se o Argentini, govorilo se o Surinamu, o Madagaskaru. Izabrana je Palestina, povijesno i geografski to nije bio neosnovan izbor, ali to nije bila zemlja bez naroda. Narod je ondje postojao, i živio ondje odavno. Cionistički slogan je prekršen i okrenuo se u zločin. Na 'zemlji bez naroda za narod bez zemlje', međutim, već je živjelo milion i po Palestinaca, i 650 hiljada Jevreja. Tada počinje progon Palestinaca sa zemlje na kojoj žive. To čini nova država Izrael, i to jedna od prvih stvari koju čini. To se kod prognanih zove *nakba*, to je riječ koja znači katastrofa. O tome piše nepotkupljivo i ne izdajući načela nauke izraelski povjesničar ILLAN PAPPÉ. On u dvjema knjigama 'Izum jevrejskog naroda' i 'Izum zemlje Izraela' pokazuje da je cionistička država nastala na velikom nasilju i da su teorije o legitimitetu izraelske države većim dijelom legende, manipulacije, prevare. Pappé nedvosmisleno pokazuje da je progon Palestinaca iz Palestine izvorni cionistički projekt. Država Izrael je morala priznati da se desila *nakba*, ali država Izrael to nikad nije učinila. Potom, od 1967. počinje kolonizacija palestinskih zemalja. A to je ideološka pozadina cionističke misli. Danas se pitamo: kako to da su Netanyahuovi fanatici na vlasti? Odgovor je ovaj: NETANYAHU je otjelotvorenje zločinačkog cionizma.

Kako vidite novu fazu zloupotrebe stradanja jevrejskog naroda?

O njoj je mjerodavnu knjigu napisao NORMAN FINKELSTEIN, američki politički istraživač. Knjiga ima naslov 'Industrija Holokausta'. Autor je sin roditelja koji su preživjeli Holokaust: otac je bio u Auschwitzu, a majka u Majdaneku. Familije oca i majke su nastradale u konclogorima. On je dakle, itekako kompetentan da kaže nešto o industriji Holokausta. I on kazuje u toj knjizi o zloupotrebi jevrejskog stradanja. To što kazuje je sve dokazano i dokazivo: jevrejsko uništavanje u Drugom svjetskom ratu danas se besramno upotrebljava kao propagandno sredstvo. I drugi ljudi koji misle svojom glavom i koji vjeruju svojim očima i ušima upozoravaju stalno na zloupotrebu Holokausta kojom se gradi izraelska arogancija. GIDEON LEVY, gigantska novinarska ličnost Izraela, napisao je, dan poslije Hamasovih napada 7.

Ja sam antifašista i ljevičar i takav ću umrijeti. Jer ljevica za mene ima neprikosnovene vrijednosti: jednakost, socijalnu pravdu, mir, solidarnost sa potlačenima i obespravljenima. Ne mogu nikada postati fašista, lakše bih postao kamila, i lakše i prije

Moni Ovadia za jednog od svojih nastupa (Foto: Daniele Vita)

oktobra: 'Evo, dokle nas je dovela arogancija države Izrael!' On živi u Izraelu sa svojom familijom, bio je u izraelskoj vojsci, poznaje stvari i odgovorno o njima piše.

Vi u svojim nastupima imate i Palestince kao dio muzičkog i glumačkog ansambla. Kako na to gledaju oni koji nisu ni Izraelci ni Palestinci?

Ljudi među kojima se krećem na to gledaju sa simpatijama. Kako gledaju izraelski desničari lako se može zamisliti. Palestinci su narod koji ima svu svoju podršku. Ako se za moga života Palestina oslobodi, pa ako još bude postojala država Izrael, ja ću, nadam se, dobiti palestinski pasoš i s njime ću ući u Izrael. To će biti moj dug prema mojoj palestinskoj braći, prema veličanstvenom muzičaru FAISALU TAHERU, rođenom u Yabadu, a nastanjenom u Italiji od 1986. On i njegova žena Palestinica imaju troje djece, djeca imaju talijansko državljanstvo, a roditelji mislim da imaju jordanske pasoše. Ja sam na strani Palestinaca, jer me, ponavljam, jevrejstvo uči da budem na strani onih koji stradaju od nepravde, od nasilja, od bezobzirnih koji naoružani do zuba ubijaju goloruke i nedužne.

Vrijednosti ljevice

Onaj dio svijeta koji zovemo Zapad, politički je na strani Izraela.

Jeste, i to je neizreciv skandal. Američki sateleti iz EU-a šire mantru o muslimanima kao teroristima. A muslimani znaju i da računaju i da uspoređuju, kako kaže univerzitetski profesor sociologije terora ALESSANDRO ORSINI, pa ukazuje na pet primjera provjerljivih naučnim metodom. Prvi, EU je uveo sankcije Rusiji kao kaznu za invaziju na Ukrajinu, ali odbija da ih uvede Izraelu

za okupaciju palestinskog teritorija; drugi, Međunarodni sud za ratne zločine izdao je nalog za hapšenje PUTINA munjevito, već marta 2023, ali ne čini istu stvar protiv Netanyahu; treće, muslimani vide da EU neće da prekine slanje oružja Izraelu; četvrto, muslimani vide da su EU i SAD, u različitim ali sličnim ulogama, od 2001. do danas masakrirali stotine hiljada muslimana, muškaraca, žena i djece; peto, muslimani gledaju kako je Evropski parlament novembra 2022. označio Rusiju kao 'državu koja sponzorira terorizam', ali neće da to isto poduzme prema Izraelu, bez obzira na to što su izraelski zločini protiv čovječnosti u Gazi mnogo teži i veći od Putinovih u Ukrajini.

Velika je vaša solidarnost i sa Romima i Sintima. Napisali ste i jednu nezaboravnu knjigu o beogradskom Romu Jovici Joviću. Gdje je sada Jovica, kako je sa zdravljem?

JOVICA je sad dobro, bio je nešto slab, pa se oporavio. On je čaroban umjetnik na harmonici, veličanstven je. Živi u Alessandriji, ja ga malo grdim što previše jede, on mi ne zamjera, on je predstavnik dobrog i čarobnog naroda Roma. Taj narod i narod Sinti tako su strašno nastradali kroz povijest i naročito u Drugom svjetskom ratu, a jedva da su dobili priznanje za to stradanje. Palestinci i Romi su moja dva najveća politička nastojanja u ovom životu. Romi su najmiroljubiviji narod na svijetu, narod rasijan po svijetu, narod bez države i vojske, bez oružja, koji nikada nije zaratio ni protiv kojega naroda. Svejedno, svuda su diskriminirani. Odavno se zalažem da Romi i Sinti dobiju Nobelovu nagradu za mir. Dopustite da se malo pohvalim. SANTINO SPINELLI, profesor romske kulture, jednom je rekao: Moni nas je branio još dok ni mi sami nismo umjeli da se branimo.

I vi ste rođenjem Balkanac?

Jesam, i moji su roditelji Balkanci. Moj otac je rođen u Haskovu u Bugarskoj, majka mi je porijeklom iz Niša u Srbiji, od jevrejske familije PAMUKOV. Otac moga oca rođen je u Smirni, a otac njegova oca bio je iz Soluna. Što se Jevreja u Solunu tiče, ostalo ih je svega oko pet hiljada. A za vrijeme Osmanskog Carstva bili su ondje većina, solunska luka je bila zatvorena subotom, jer su u njoj radili Jevreji, lučki radnici su govorili ladino. Solunski Jevreji su doživjeli strašnu pogibiju, gotovo svi su odvedeni u Auschwitz, i ondje umoreni.

Bugarski Jevreji su spašeni, njih oko 48.000. U Bugarskoj je, da kažemo, glavna bila vlast bugarska, zato nisu uništeni. Zahvaljujući bugarskim vlastima i kralju, moji su roditelji preživjeli, pa sam se i ja mogao roditi. Naravno, i zahvaljujući dolasku Crvene armije. Ulogu Crvene armije danas mnogi umanjuju, ti koji to čine beščasni su i odvrtni revizionisti. Bez Crvene armije nacizam ne bi mogao biti pobijeden.

Danas se minimizira i prešućuje ne samo uloga Crvene armije nego i preko 20 miliona sovjetskih žrtava u Drugom svjetskom ratu. Šta kažete na to da je antifaziizam gurnut sa scene?

Kažem da sam preneražen. Ja sam antifašista i ljevičar i takav ću umrijeti. Jer ljevica za mene ima neprikosnovene vrijednosti: jednakost, socijalnu pravdu, mir, solidarnost sa potlačenima i obespravljenima. U meni se nije promijenilo ništa, i neće: ja ne mogu nikada postati fašista, lakše bih postao kamila, i lakše i prije. ■

Isušivanje poreznih oaza

Nevladina organizacija Tax Justice Network izračunala je da će uz postojeći međunarodni porezni režim, ostane li on na snazi, iz proračuna država biti isisano gotovo pet bilijuna dolara. Opća skupština UN-a radi na konvenciji o oporezivanju kojom bi se to smanjilo, čemu se protive najbogatije države, uključujući i EU

Bivši predsjednik EK Jean-Claude Juncker, zaslužnik za uspjehe poreznih oaza, i Boris Johnson, bivši premijer Velike Britanije, velikog stvaratelja oaza
(Foto: Stefan Rousseau/PA Images/PIXSELL)

USJENI odluka koje su se posljednjih mjeseci donosile u Ujedinjenim narodima i koje su se ticale ratova u Ukrajini i Palestini, potkraj studenog donesena je rezolucija kojom je većina članica Opće skupštine UN-a tu organizaciju ovlastila da započne s procesom izrade globalnog poreznog okvira. Cilj toga procesa, koji će započeti iduće godine, trebalo bi biti donošenje međunarodne konvencije o oporezivanju. Time bi se spriječio enorman odljev novca iz proračuna država koji najveće svjetske korporacije i najbogatiji pojedinci svake godine uzrokuju zahvaljujući neujednačenim praksama oporezivanja i poreznim oazama razasutima diljem svijeta, od egzotičnih otoka u Karibima pa do Evropske unije. Rezoluciju je prošle godine u ime afričkih članica Opće skupštine predložila Nigerija, a usvojena je sa 125 glasova, unatoč intenzivnim opstrukcijama predstavnika bogatih zapadnih država, uključujući i one iz Evropske unije.

Ta odluka posljednji je korak u višegodišnjem procesu čiji je cilj donošenje međunarodnog poreznog okvira koji će na pravedniji način zastupati interese siromašnih zemalja globalnog juga. Njime bi trebala završiti era koja je trajala 60 godina, a tijekom koje je o međunarodnim poreznim politikama iza zatvorenih vrata odlučivala isključivo Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), skupina 38 najrazvijenijih zemalja svijeta. Prema usvojenom prijedlogu Nigerije, nadležnost nad odlučivanjem o globalnim poreznim politikama od OECD-a trebali bi preuzeti Ujedinjeni narodi. Uoči glasanja ured glavnog tajnika UN-a ANTONIJA GUTTERESA objavio je izvještaj u kojemu se konstatira da je potrebno osmisliti 'inkluzivan i efikasan' međunarodni okvir, da su rješenja koja je dosad predlagao OECD nepravedna jer ne zastupaju interese zemalja u razvoju, te da mjesto za donošenje novog međunarodnog ugovora o oporezivanju ne bi trebala biti arbitrarna tijela kakvi su OECD ili skupina G20 najvećih ekonomija svijeta.

Rezolucijom se predviđa osnivanje *ad hoc* međuvladinog odbora sastavljenog od 20 članica, uz pravednu regionalnu i rodnu zastupljenost. Odbor bi do ljeta sljedeće godine trebao izraditi nacrt UN-ove konvencije o porezima, vodeći računa o 'potrebama, prioritetima i kapacitetima svih država, naročito država u razvoju i onih u posebnim okolnostima'. Rezolucijom se poziva da odbor uzme u obzir utjecaj međunarodnih poreznih politika na ekonomsku i rodnu nejednakost i okoliš, te donese smjernice za zaustavljanje 'nezakonitih finansijskih tokova povezanih s porezima'. Zasebno rezolucijom, koju je krajem prošle godine predložila također afrička skupina u Općoj skupštini, od UN-a se traži i da osmisli mehanizme za vraćanje proračunskih prihoda izgubljenih uz pomoć utaje poreza.

Nešto prije izvještaja koji je objavio ured glavnog tajnika UN-a, svoj godišnji izvještaj objavila je i nevladina organizacija Tax Justice Network, koja je izračunala da će u narednoj dekadi, ostane li na snazi postojeći međunarodni porezni režim, iz proračuna država biti isisano gotovo pet bilijuna dolara, što je ekvivalentno sredstvima koje sve države svijeta tijekom jedne godine ulože u svoje zdravstvene sustave. Tih 4,8 bilijuna dolara dvostruko je više od iznosa koje su države izgubile u vrijeme velike ekonomske krize 2007. – 2008. godine. Ove godine proračuni su zaknuti za ukupno 480 milijardi dolara, od čega 311 milijardi zahvaljujući prebacivanju profita multinacionalnih korporacija u porezne oaze, dok su 169 milijardi u porezne oaze sakrili bogati pojedinci.

Deset zemalja koje najviše doprinose odljevu poreznih sredstava su Velika Britanija,

Velika većina izgubljenih prihoda od poreza, oko 90 posto, odnosi se na proračune bogatih zemalja, a ta svota iznosi devet posto njihovih proračuna za zdravstvo. U siromašnim zemljama gubici su u deset puta manji, ali zato predstavljaju čak 50 posto ulaganja u zdravstvo

Nizozemska, Kajmansko otočje (britanski prekomorski teritorij), Saudijska Arabija, Luksemburg, Bermuda (također britanski prekomorski teritorij), SAD, Singapur, Irska i Hong Kong (bivša britanska kolonija). Tax Justice Network izračunao je i da se velika većina izgubljenih prihoda od poreza, oko 90 posto, odnosi na proračune bogatih zemalja, a ta svota iznosi prosječno devet posto njihovih proračuna za zdravstvo. S druge strane, u siromašnim zemljama gubici su u apsolutnim brojkama deset puta manji, ali zato predstavljaju čak 50 posto novca koji te zemlje svake godine ulože u zdravstvo.

Članice OECD-a, zajedno sa svojim bivšim ili sadašnjim kolonijama, odgovorne su za ukupno 78 posto od prosječnih 480 milijardi dolara izgubljenog poreznog novca svake godine. Unatoč tome što se najveći dio izgubljenih poreznih prihoda odlijeva iz bogatih država, a time i iz džepova evropskih građana, evropski ministri financija protivili su se inicijativi za osnivanje globalnog tijela s obavezujućim ovlastima koje bi od OECD-a preuzelo kontrolu nad odlučivanjem o poreznim politikama. Štoviše, iako je Evropski parlament vlastitom rezolucijom podržao UN-ovu inicijativu, pozivajući se na niz istraživanja Međunarodnog konzorcija istraživačkih novinara objavljenih posljednjih godina, evropski ministri financija smatrali su da je UN-ova konvencija o porezima loša ideja jer će, prema njihovom mišljenju, ugroziti već postojeće mehanizme koje je donio OECD.

MEDU najznačajnijim poreznim oazama četiri su u Evropi – Ujedinjeno Kraljevstvo, Nizozemska, Luksemburg i Švicarska, a sve četiri ujedno su i članice OECD-a. Sve četiri, zajedno s još 22 članice Evropske unije, uključujući i Hrvatsku, glasale su protiv UN-ove rezolucije o Promociji inkluzivne i efikasne međunarodne porezne suradnje u Ujedinjenim narodima, jednako kao i SAD, Kanada i Japan, dok nijedna članica EU-a ovu rezoluciju nije podržala. Britanski dnevnik Financial Times objavio je i da su članice OECD-a vršile pritisak na Australiju da ne glasa za rezoluciju, pa je ona u Općoj skupštini na koncu glasala protiv. Osim toga, u srpnju ove godine Neovisna komisija za reformu međunarodnog korporativnog oporezivanja (ICRICT), čiji je jedan od osnivača američki ekonomist i nobelovac JOSEPH STIGLITZ, uputila je otvoreno pismo izvršnoj direktorici Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) KRISTALINI GEORGIJEVOJ, kritizirajući tu organizaciju da pregovore o reprogramiranju kredita koristi kako bi države prisilila da usvoje poreznu 'reformu' koju promovira OECD, iako i sami izračuni MMF-a pokazuju da OECD-ova pravila ne idu u korist zemalja u razvoju.

Kao što je već spomenuto, OECD od 1960. godine ima monopol na osmišljavanje globalnih poreznih politika, a posljednji sličan pokušaj da se te ovlasti demokratiziraju dogodio se 1970-ih godina, bez uspjeha. Dvije godine nakon vojnog udara u Čileu, čiji je predsjednik SALVADOR ALLENDE u UN-u predvodio inicijativu za poboljšanje ekonomskog razvoja zemalja trećeg svijeta, UN je osnovao tijelo od nazivom Centar za transnacionalne korporacije (UNCTC). Zadatak toga tijela bila je uspostava informacijskog sustava o aktivnostima transnacionalnih korporacija u zemljama trećeg svijeta kako bi im se pomoglo da lakše prate financijske tokove tih korporacija. Budući da je od početka bio pod intenzivnim pritiscima Međunarodne trgovinske komore i različitih američkih *think tankova*, UNCTC je 1992. godine ugašen. Nedugo prije gašenja, UNCTC je došao prilično blizu stvaranju kodeksa postupanja transnacionalnih korporacija,

Joseph Stiglitz (Foto: Mejudice/Wikimedia Commons)

Thomas Piketty (Foto: Sue Gardner/Wikimedia Commons)

kojima se trebalo onemogućiti pljačkanje država različitim rubno zakonitim poreznim praksama. U neoliberalnim krugovima rad UNCTC-a proglašavan je 'antizapadnim' i 'antipoduzetničkim', a uoči finalne sjednice koja se trebala održati 1991. i na kojoj je trebao biti donesen kodeks, američka vlada pokrenula je kampanju u kojoj je ta nastojanja proglasila 'reliktom prošlosti'.

OECD je od 2013. godine, pod pritiskom niza otkrića o sve većim razmjerima sustavne utaje poreza transnacionalnih kompanija, započeo svoju 'reformu', koja međutim nije rezultirala bitnijim izmjenama s obzirom na to da OECD štiti interese svojih kompanija. No u posljednjih nekoliko godina Međunarodni konzorcij istraživačkih novinara (ICIJ) objavio je niz istraga o utajama poreza pod nazivima Pandora Papers, Paradise Papers i Luxembourg Leaks, u kojima je dokumentirano, između ostalog, kako je 100 najvećih svjetskih kompanija koristilo različite porezne maneuvre da bi u poreznim oazama akumuliralo stotine milijardi dolara.

Kako bi fingirao angažiranost na suzbijanju utaje poreza OECD je 2021. godine objavio svoj prijedlog koji je podržalo 140 zemalja i koje su se time obavezale da će u svoje nacionalne legislative uvesti minimalan korporativni porez od 15 posto. Taj bi se porez trebao početi primjenjivati iduće godine, no on se odnosi samo na kompanije čiji prihodi prelaze 750 milijuna dolara u svakoj pojedinoj jurisdikciji u kojoj posluju, a pritom im i stavlja na raspolaganje niz mehanizama da tu primjenu odgađaju do 2028. godine. Takozvani drugi stup OECD-ove reforme trebao bi pak američke tehnološke divove prisiliti da

prihode od profita dijele s državama u kojima operiraju, što sada nije slučaj. No taj će se porez određivati na pojedinačnoj bazi u svakoj državi, što znači da će kompanije i dalje imati mogućnost seliti profite u jurisdikcije s povoljnijim poreznim sustavima.

U spomenutom otvorenom pismu direktorici MMF-a Stiglitz, francuski ekonomist THOMAS PIKETTY, kolumbijski ekonomist JOSÉ ANTONIO OCAMPO i ostali članovi Neovisne komisije za reformu međunarodnog korporativnog oporezivanja, optužili su MMF da je vladu Šri Lanke ucjenjivao da pristupi drugom stupu OECD-ove reforme u zamjenu za reprogramiranje kredita. Šri Lanka je umjesto toga namjeravala donijeti vlastiti porez na digitalne usluge, kojim bi, kako je procijenila, prikupila 104 milijuna dolara poreza godišnje, za razliku od 29,5 milijuna dolara koje bi prikupila ako bi usvojila OECD-ov drugi stup.

U otvorenom pismu ICRICT piše i da OECD-ovo rješenje drugog stupa 'nije utemeljeno u ispravnom razumijevanju interesa zemalja u razvoju jer učvršćuje globalne nejednakosti', te da OECD-ov prijedlog u ovom obliku 'neće rezultirati smislenim ili održivim prihodima za zemlje u razvoju, pa im se zbog toga ne bi trebalo uskraćivati uvođenje alternativnih mjera'.

'Vjerujemo da zemlje u razvoju moraju zadržati svoje suvereno pravo na osmišljavanje poreznih i fiskalnih politika dok se ne doneše sveobuhvatna reforma temeljena na pravednijoj alokaciji poreznih prava', smatraju ovi ekonomisti, referirajući se na nedavnu rezoluciju koju je usvojila Opća skupština Ujedinjenih naroda. ■

Članice OECD-a, zajedno sa svojim bivšim ili sadašnjim kolonijama, odgovorne su za ukupno 78 posto od prosječnih 480 milijardi dolara izgubljenog poreznog novca svake godine

INTERNACIONALA

RADMILO MARKOVIĆ Ne verujem da će se Vučićeva vlast menjati na izborima

Deluje da Nestorović neće izabrati stranu i da će to biti razlog da se ponove izbori u Beogradu. Sa tim će biti zadovoljna i vlast, jer neće priznati krađu, a verovatno će biti umireni i spoljni posmatrači. Međutim, koliko god da opozicija skupi glasova, vlast ima način da skupi malo više

Kao novinar BIRN-a koliko je realno da se izbori u Srbiji ponove i na kom nivou? Ne deluje mi da će biti ponavljanje uopšte na republičkom nivou, a ako bude ponavljanja izgleda da će vlast to da predstavi zato što nema većine u beogradskom parlamentu, a ne zbog bilo čega drugog. Oni smatraju da su ovo bili izuzetno fer i korektni izbori, kako je predsednik rekao, najpošteniji, najbolji, sa najmanje zabeleženih primedbi na birač-

kim mestima. Za dobar deo građana koji ne naseda na propagandne poruke vlasti jasno je da je došlo do veoma velikih izbornih manipulacija koje su, očigledno, uticale na to da opozicija ne pobeđi u Beogradu.

Kako vidite ulogu Branimira Nestorovića i liste koju je predvodio, odnosno, koliko se radi o trojanskom konju vlasti?

Ne mislite da su birači prepoznali program i energiju NESTOROVIĆA? Svakako da je nemoguće da se neko pojavljuje toliko na televizijama sa nacionalnim frekvencijama u poslednje tri godine, a da to nije sa odobrenjem vlasti. Uopšte ne čudi da je dobio toliko glasova. Postoji taj rezervor glasova, ljudi koji su nezadovoljni i koji hoće nešto novo da odaberu i iz tog ugla vidim uspeh Nestorovića. E sad, njegove izjave su dosta

protivrečne. Danas kaže neće ni sa kim, sutra kaže ako bude nasilja, ći će sa vlašću, pa onda preksutra kaže nešto treće. On može da odluči pobednika odlaskom na jednu ili na drugu stranu, ali mi deluje da neće izabrati ni jednu i da će to biti razlog da se ponove izbori u Beogradu. Sa tim će biti zadovoljna i vlast, jer neće priznati krađu, a verovatno će biti umireni i spoljni posmatrači i strani faktor. Neće biti zadovoljan običan građanin koji se oseća besmisleno nakon što je video kakav je izborni inženjering urađen, koliko je to dugo, temeljno, sistematski rađeno, sa učesćem velikog broja institucija, državnih službenika, od ministarstva, od Republičke izborne komisije (RIK), Gradske izborne komisije, pa do policije i Tužilaštva za organizovani kriminal, čiji je ovo trebalo da bude posao, jer je očigledno da je to bila operacija ogromnih razmjera. To je jedan udruženi antidemokratski poduhvat koji se u ovim izborima realizovao kao praznik demokratije.

Da li bi u takvom poduhvatu i bolje organizovana opozicija imala ikakvu šansu da dobije izbore?

Opoziciji se mogu naći mnoge zamerke, ali ne vidim da su svrsishodne, jer koliko god predsedniku bude potrebno glasova on će da ih nabavi. Ne može se zamerati jednom fudbalskom timu kad se usred utakmice promene pravila, iako smo sve to uglavnom već vidali – bugarske vozove, plaćanje glasova, zastrašivanje... To nije ništa novo, ali nova jeste operacija izmene strukture biračkog tela. Mi možemo samo da pretpostavljamo šta se sve tu dešavalo jer tužilaštvo bi u tom postupku trebalo da ispita i sebe i da vidi zašto nije reagovalo na pozive članova RIK-a kad su ih zvali u Arenu gde je bio sabirni centar. Trebalo bi da ispita i ulogu policije, a onda dolazimo i do vladajuće stranke i do vođe te stranke. Nećemo, nažalost, pre oslobodjenja zemlje, dobiti nikakvo institucionalno rešenje svih tih nemilih događaja. Kad predsednik kaže da opoziciji smetaju glasači iz Republike Srpske i njihovo političko opredeljenje mene zanima kako predsednik zna koje je njihovo političko opredeljenje?

Može li štrajk glađu da omekša vlast?

Ne može da smekša ništa. Oni ne menjaju način obnašanja posla koji obavljaju u privatnom interesu bez obzira na nasilne,

nenasilne, slučajne smrti. Opozicija je u dosta nezavidnoj situaciji, jer protest upućuju institucijama, RIK-u, tužilaštvu, policiji, a oni su u to umešani. Štrajk glađu jeste neka vrsta radikalizacije, ali nije nešto što će promeniti ponašanje vlasti, nažalost. Opozicija nema ni resurse, ni mehanizam pomoću kojeg mogu da pokrenu bilo kakav proces u smislu institucionalne provere svega što se desilo. Mogu jedino da skrenu pažnju inostranstva na sebe, ali videli smo i blage poruke zapadnih ambasadora. Ne deluje da će pomoć odatle doći. To je katastrofalna pozicija, ne samo za opoziciju, već i za građane.

Šta mislite da je rešenje za ovu pat-poziciju? Da li su prihvatljivi novi izbori u Beogradu, ali ne kao rezultat poništenih izbora, već kao rezultat nepostojanja većine?

Možda će u tom slučaju vlast biti opreznija, u smislu da će baš svaki korak biti pod lupom javnosti, kako domaće tako i međunarodne. Međutim, ne vidim da će to dovesti do promene rezultata. Ne zato što će sad građani ovako ili onako da odluče, već zato što se izbori ne rešavaju i ne odvijaju isključivo na izbornim mestima, nego se pre i posle izbora utiče na konačan rezultat. Po vlast bi bilo opasno da izgubi Beograd. To moramo imati u vidu kao motivaciju. Jer ako opozicija, kakva god da jeste, preuzme vlast, to dalje znači da sva dokumentacija Grada Beograda od prethodnih deset godina može postati javna, što sada nije. Kad uputite zahtev Gradu Beogradu, to je kao da ste nešto ubacili u crnu rupu. Zahtev uđe, a ne izađe ništa. Tako da bi gomila potencijalnih dokaza o korupciji na najvišem nivou mogla odjednom da bude dostupna kako opoziciji tako i građanima. I tu vidim veliku motivaciju za vlast da svim sredstvima ne dozvoli promenu, a to je sada i urađeno. Jer da nije bilo izbornog turizma, sad bismo već razgovarali o tome ko će da bude novi gradonačelnik iz opozicije. Koliko god da opozicija skupi glasova, vlast ima način da skupi malo više.

I tu dolazimo do ključnog pitanja – može li se vlast Aleksandra Vučića uopšte smeniti izborima?

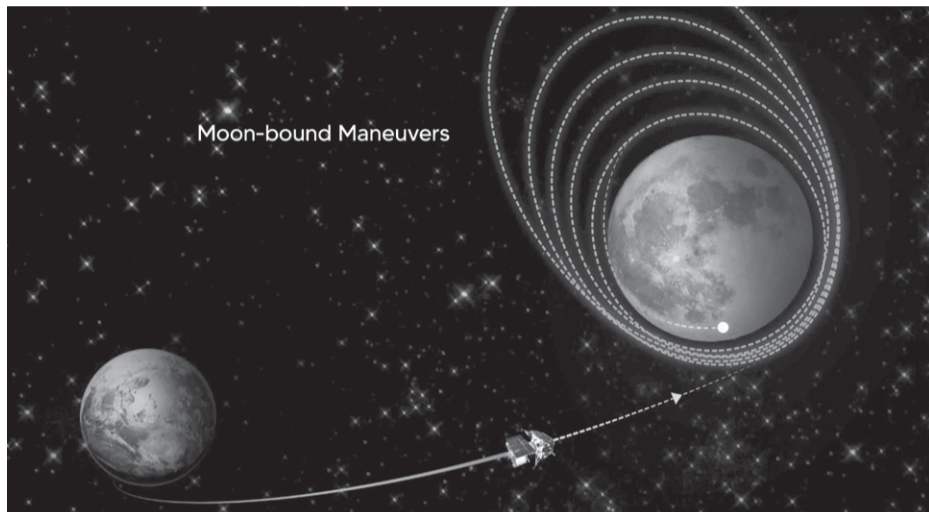
Meni ne deluje da može, upravo zbog ovih stvari. U Beogradu je blizu, ali nekako uvek izmiče pa se pitamo kako to da baš uvek izmakne? Ne verujem da će se vlast menjati na izborima, ali to ne znači da sad očekujem prevrat i nekakvo nasilje. Više mi deluje da će Srbija ući u neku vrstu neprekidnih izbora. Kad je nešto trulo nema tog laka koji to može popraviti, pa će VUČIĆU stalni izbori poslužiti da govori da je narod glasao. Ali toliko je trulo, toliko je razvaljeno državno ustrojstvo da ne postoji način da dođe do rešenja za bilo koji problem, a problemi su sve veći u osnovnim stvarima – recimo, da neće da pukne cev i pomeša se kanalizacija sa vodom. Neće trulež da se prekrije novim lakom koji je došao sa izbora, nego će se za godinu dana opet pokazati koliko je trulo. Deluje mi da se vlast neće menjati, ali da će problemi za nju biti sve veći. Da bi trulež očistio Vučić mora da omogući da institucije funkcionišu, što bi u konačnici vrlo brzo dovelo da institucije istražuju njegovo okruženje i njega samog, tako da se to neće desiti.

■ Dejan Kožul

Radmilo Marković (Foto: Dejan Kožul)

Od Mjeseca do embrija

Upravo isteklu 2023. godinu obilježio je niz značajnih znanstvenih postignuća, ali i promašaja. Među njima su slijetanje indijske sonde na južnu stranu Mjeseca, novi trigonometrijski dokaz Pitagorinog teorema i niz medicinskih otkrića

GOTOVO istekla 2023. godina je geopolitički i humanitarno bila prilično mračna. U katastrofalnom potresu u Turskoj i Siriji te nizu sukoba – od meksičkog borbe s narkokartelima preko afričkih ratova, Ukrajine i Bliskog istoka do Burme – poginuli su deseci, ako ne i stotine tisuća ljudi. Nema mnogo izgleda da će naredni period biti ljepši, dapače, a i klimatska budućnost izgleda sve neveselije. Ipak, pozitivni pomaci granica ljudske spoznaje ulijevaju malko optimizma da se najdublji porivi

vrste ne iscrpljuju u brutalnoj destrukciji i dominaciji. Britanski Guardian zamolio je deset znanstvenika da izdvoje najzapaženije događaje u svijetu znanosti u proteklih dvanaest mjeseci. Na prvom mjestu navedena je činjenica da su indijski znanstvenici uspjeli spustiti istraživačku sondu na južnu i dosad nikada dosegnutu stranu Mjeseca. Vjeruje se da na njoj postoji zaledena voda. Cijena misije Chandrayaan-3 pritom je iznosila 75 milijuna dolara, mnogo manje nego mjesecve misije nekih drugih država. Na drugom mjestu istaknut je veliki proboj umjetne inteligencije: misli se, naravno, na ChatGPT i ostale chatbotove temeljene na takozvanim velikim jezičnim modelima. Na trećem mjestu su dvije američke tinejdzerske CALCEA JOHNSON i NE'KIYA JACKSON, koje su pred-

Putanja misije Chandrayaan-3
(Foto: Indian Space Research Organization/www.isro.gov.in)

stavile novi trigonometrijski dokaz Pitagorinog teorema. To je tim značajnije zato što se nerijetko i dalje smatra da su muškarci uspješniji u teorijskoj matematici, premda su fakti takve teze odavno demantirali.

Lista se nastavlja spoznajom da je *Homo sapiens* napustio Afriku mnogo ranije nego što se prethodno smatralo. Navedeno je otkriveno analizom genoma današnjih Afrikanca. U njemu je pronađena malena količina neandertalske DNK, koja potječe otprije čak 250 tisuća godina. S onom suvremenih ljudi mogla se pomiješati samo na području Euroazije, s obzirom na to da neandertalci nisu živjeli izvan tog područja. Na petom mjestu navedeni su uspjesi u proizvodnji zelene energije i razvoj računalnih analiza klime: unatoč krajnje negativnim klimatskim trendovima, to ulijeva nadu da bi se buduće katastrofe možda mogle spriječiti. Slijedi pionirska biotehnoška terapija za srpstu anemiju crvenih krvnih stanica i beta-talasemiju, još jedan poremećaj krvi. Ove obje ozbiljne bolesti genetski su raširenije kod afričkog, bliskoistočnog i južnoazijskog nego bijelog stanovništva, pa je riječ i o doprinosu smanjenja nejednakosti u zdravstvenoj zaštiti. Na sedmom je mjestu studija koja ukazuje da lijekovi temeljeni na GLP-1 peptidima reduciraju glukozu u krvi i pojačavaju osjećaj sitosti tijekom jedenja. To je značajno s obzirom na to da prema podacima trenutno više ljudi umire od pretilosti nego od pothranjenosti – iako na Zemlji trenutno živi 650 milijuna pretilih i 735 milijuna gladujućih stanovnika.

Južnokorejski tim predvođen SUKBAEOM LEEJEM i JI-HOONOM KIMOM u srpnju je objavio kako je otkrio jedan od 'svetih gralova' suvremene znanosti – supravodljivost na olovu zasnovane slitine LK-99 i to na sobnoj temperaturi. Supravodljivost (provođenje električne energije bez otpora i gubitaka) dosad je poznata samo na temperaturama od sto i niže stupnjeva Celzija ispod ništice. Druge znanstvene ekipe zasad nisu uspjele ponoviti Leejeve i Kimove rezultate pa se čini da se radilo o preuranjenim tvrdnjama. Svejedno, potraga se nastavlja dalje. Na pretposljednem mjestu Guardianove ljestvice nalazi se istraživanje prema kojem je pretjerana upotreba pesticida i umjetnih gnojiva glavni razlog izumiranja ptica u Europi – njihov se broj na kontinentu u posljednja četiri desetljeća smanjio za zastrašujućih 550 milijuna. Kao posljednja vijest vrijedna pažnje naveden je razvoj modela ljudskih embrija uzgojenih iz matičnih stanica, što bi, nadaju se znanstvenici, moglo pospješiti istraživanje uzroka urođenih bolesti i spontanih pobačaja te unaprijediti potpomognutu oplodnju.

■ Jerko Bakotin

PERSONA NON CROATA

Foto: Vladislav Postnikov/
Wikimedia Commons

Nezavisna 40-godišnja političarka i bivša novinarka EKATERINA DUNCOVA najavila je žalbu ruskom Vrhovnom sudu. Naime, državna izborna komisija odbila je njenu kandidaturu na predsjedničkim izborima koji se održavaju u ožujku sljedeće godine, navevši 'stotine grešaka' u njoj prijavi. Kao najvažnije prioritete Duncova ističe zaustavljanje rata u Ukrajini i oslobađanje političkih zatvorenika, a komentatori ističu kako je istinski razlog *de facto* zabrane njenog sudjelovanja na izborima činjenica da ruski autokrat ne tolerira ikakvu stvarnu opoziciju.

■ J. B.

Prešućeni Sudan

GRAĐANSKI rat koji je prije osam mjeseci buknuo u Sudanu, trećoj najvećoj državi u Africi, rezultirao je onime što su Ujedinjeni narodi ovih dana nazvali 'trenutno najvećom krizom raseljavanja u svijetu'. Nakon što je u trav-

nju u glavnom gradu Kartumu erupriralo oružano nasilje između državne vojske i paravojne skupine Snage za brzu podršku (RSF), UN danas bilježi više od 12 tisuća ubijenih, čak sedam milijuna interno raseljenih i prijetnju 'katastrofalnom gladu' ako međunarodna zajednica ne pojača dostavu humanitarne pomoći. Sve to događa se u vrijeme kada zapadne zemlje donose sve restriktivnije politike azila, unatoč deklarativnom stavu da problem ilegalnih migracija treba rješavati u zemljama iz kojih ljudi bježe. Događa se i unatoč tome što Sjedinjene Države i Evropska unija Sudan smatraju strateški važnom afričkom državom, smještenom pritom na obalama Crvenog mora, istog onog u kojemu jemenski pobunjenici Hutiji ovih dana napadaju trgovačke brodove, ugrožavajući time globalne opskrbe tokove i ekonomske interese zemalja izvoznica nafte i roba široke potrošnje. Piratske aktivnosti jemenskih pobunjenika, navodno podržane Iranom, stoga su promptno proglašene izglednom novom velikom krizom globalnih razmjera, za razliku od humanitarne krize u Sudanu, državi sa skoro 46 milijuna stanovnika koja se već jednom, nakon niza građanskih ratova, 2011. godine raspala na Sudan i Južni Sudan, a sada joj prijete dodatna fragmentacija.

Sudan je praktički od dekolonizacije 1956. godine u permanentnom građanskom ratu. Od 1993. do 2019. na vlasti je bio diktator OMAR AL-BAŠIR, ratni zločinac kojega je Međunarodni kazneni sud u Haagu optužio za genocid u pokrajini Darfur, ali koji sudu nikada nije izručen. Bašir je svrgnut 2019. godine, otkada praktički neprekinuto traje sukob između vojske, koja je još uvijek vezana uz elite bivšeg režima, i RSF-a, odmetnute paravojske koja je u vrijeme rata u Darfuru radila za sudansku, tada Baširovu, vladu a sada se s njom bori za kontrolu nad Kartumom. RSF, tada milicija pod nazivom Džandžavid, predvodila je u vrijeme rata u Darfuru zločine nad tamošnjim stanovništvom, a njezini pripadnici sada ponovno ubijaju civile u toj regiji nad kojom su preuzeli kontrolu. UN je izvijestio da je dosad primio samo 39 posto od 2,6 milijardi dolara nužnih za adresiranje sudanske humanitarne krize, a iako se od Washingtona očekivalo da preuzme ulogu medijatora između zaraćenih strana, trenutna američka administracija ne stiže se time baviti pored vojnog financiranja Izraela i Ukrajine. Američka administracija obje je strane optužila za razne zločine i uvela sankcije protiv čelnih ljudi RSF-a, dok Ujedinjeni Arapski Emirati, s druge strane, RSF-u vojno pomažu u zamjenu za pristup rudnicima zlata u Darfuru.

Trenutni sukob posljedica je svojevrsnog stanja limba u kojemu je Sudan zaglavio od svrgavanja Bašira. Objе strane u borbi za prevlast teroriziraju stanovništvo, što je dovelo do slabljenja demokratske opozicije koja je sudjelovala u rušenju Baširovog režima. Iako je u pitanju zemlja s gotovo u potpunosti islamskim stanovništvom, strani džihadistički pokreti tamo nisu prisutni, što bi se moglo promijeniti eskalira li mogućnost raspada zemlje. Sudan bi u tom slučaju mogao postati nova Somalija, zemlja koja je proglašena 'neuspjelom državom' jer od ranih 1990-ih zbog neprekidnih građanskih ratova nije uspjela uspostaviti funkcionalnu središnju vlast.

■ Tena Erceg

Primijenjena demokracija

Svi oni koji predvođeni Đilasovom koalicijom proglašavaju krađu kao glavni razlog relativne pobjede Vučićevih naprednjaka u Beogradu, kao da ne vide da njegov razvoj ne staje u sve manje rubnim općinama jer su i njihovi razvojni potencijali veći od onih u centru grada

UJEDINJENA opozicijska koalicija Srbija protiv nasilja dobila je na izvanrednim parlamentarnim izborima na 1.180 biračkih mjesta u Beogradu oko 40 tisuća biračkih glasova više nego što su prije godinu i pol dana na gradskim izborima zajedno dobile dvije opozicijske koalicije (Ujedinjeni za pobjedu i Moramo). ĐILASOVA koalicija je ove godine dobila 325 tisuća glasova, a dvije koalicije lani 285 tisuća biračkih glasova. I na ovogodišnjim izvanrednim parlamentarnim izborima Srbija protiv nasilja dobila je oko 200 tisuća glasova više nego što su na prošlogodišnjim parlamentarnim izborima dobile dvije opozicijske koalicije (900 tisuća u odnosu na lanijskih 700 tisuća). Analitičari su prije održavanja parlamentarnih izbora procjenjivali da Đilasova koalicija potencijalno može računati na najviše 800 tisuća glasova jer na nekoliko prethodnih parlamentarnih i predsjedničkih izbora stranke koje su joj pristupile i njihovi predsjednički kandidati nikada nisu dobili više od tih 800 tisuća glasova.

Istovremeno, izborna lista Aleksandar Vučić – Srbija ne sme da stane na beogradskim biračkim mjestima ove je godine dobila tek oko 6.000 glasova više nego lani na gradskim izborima. Na parlamentarnim izborima broj njezinih birača povećan je za oko 140 tisuća. No za razliku od prošle godine kad su dvije opozicijske koalicije uz gundanje prihvatile i priznale rezultate beogradskih i parlamentarnih izbora, nakon netom održanih izbora zatražile su poništavanje beogradskih, a potom i parlamentarnih izbora tvrdeći da su na njima teško pokradene, pogotovo na onima u Beogradu.

O izbornoj krađi i poništavanju izbora Đilasova koalicija počela je govoriti tek nakon što su izlazne ankete pokazale da je VUČIĆEVA koalicija relativni pobjednik parlamentarnih i beogradskih izbora. Prethodno su njezini lideri satima šutjeli navodno zato što im je aplikacija za prikupljanje i brojanje rezultata 'pukla' pa su se morali osloniti na službene i rezultate CESID/Ipsosove izlazne ankete. U međuvremenu su opozicijski članovi biračkih odbora potpisali sve zapisnike s biračkih

Pristalice koalicije Srbija protiv nasilja ispred zgrade Republičke izborne komisije (Foto: Miloš Tešić/ATAImages/PIXSELL)

mjesta i tako potvrdili njihovu valjanost i zakonitost. Pritom su vjerojatno bili i vrlo zadovoljni izbornim rezultatima, pogotovo na beogradskim biračkim mjestima.

Njihovoj sreći samo je nebo bilo granica na biračkim mjestima u šest centralnih beogradskih općina (Stari Grad, Vračar, Savski Venac, Zvezdara, Voždovac i Novi Beograd) u kojima su izvojevali uvjerljivu relativnu pobjedu s prosječnih oko 43 posto dobivenih glasova naspram prosječnih 27 posto glasova koje je dobila Vučićeva koalicija. I u nekoliko drugih općina u kojima je relativni pobjednik bila Vučićeva koalicija (Čukarica, Rakovica, Palilula, pa i Zemun), nisu puno

zaostali za izbornim pobjednikom, tek za nekoliko postotnih poena.

No konačni ukupni zbroj biračkih glasova prevagnuo je na stranu Vučićeve koalicije – 354 naspram 325 tisuća glasova. U šest pobjedničkih centralnih beogradskih općina Đilasova koalicija ukupno je osvojila oko 167 tisuća glasova, ali i u preostalih jedanaest gubitničkih općina ukupno je dobila 158 tisuća glasova. S druge strane, Vučićeva koalicija je u šest centralnih općina dobila 127, a u ostalima 227 tisuća glasova. Premda su opozicija i mediji šest centralnih beogradskih općina proglasili opozicijskom tvrđavom u kojoj Vučićevi naprednjaci nemaju što tražiti, ona je i u njima osvojila trećinu svih beogradskih glasova, tek četrdesetak tisuća manje od Đilasove koalicije. I Đilasova koalicija dok slavi, primjerice, birače iz općina Savski Ve-

nac, Stari Grad i Vračar jer je u njima dobila oko 45 naspram 25 tisuća glasova Vučićeve koalicija, kao da je smetnula s uma da su u naprednjačkim pobjedničkim općinama Čukarici i Rakovici dobili skoro 55 tisuća glasova, a SNS nešto manje od 60 tisuća glasova. Đilasova koalicija je u 'naprednjačkim' općinama Čukarici i Rakovici dobila deset tisuća glasova više nego u svojim 'tvrđavama' Savskom Vencu, Starom Gradu i Vračaru. Prednost koju je Đilasova koalicija dobila u najmnogoljudnijoj beogradskoj općini, na Novom Beogradu na čijim je biračkim mjestima dobila 51, a Vučićeva koalicija 40 tisuća glasova, istopila se i preokrenula već u dvije susjedne općine, u Zemunu i Surčinu, u kojima je Vučićeva koalicija zbirno dobila oko 54, a Đilasova koalicija oko 36 tisuća glasova.

I Đilasova i Vučićeve koalicije apsolutnu većinsku pobjedu ostvarile su samo u beogradskim općinama s manjim brojem birača (opozicija u Starom Gradu, Savskom Vencu i Vračaru, a vladajući u Sopotu, Barajevu i Mladenovcu), a u općinama s velikim brojem birača relativna izborna pobjeda klackala se s jedne na drugu stranu. Golim je okom pritom vidljivo da je Vučićeva koalicija pobjeđivala u općinama koje se u zadnjih desetak godina brže razvijaju od onih centralnih jer se u njima realiziraju veliki infrastrukturni projekti, ali i grade novi proizvodni i drugi kapaciteti, odnosno otvaraju nova radna mjesta. Standard života njihovih stanovnika sve manje zaostaje za standardom stanovnika u staroj beogradskoj jezgri.

Kada svi oni koji predvođeni Đilasovom koalicijom proglašavaju krađu kao glavni razlog relativne pobjede Vučićeve naprednjaka u Beogradu, kao da ne vide da njegov razvoj upravo ne staje u tim sve manje rubnim općinama jer su i njihovi potencijali za razvoj veći od onih u centru grada. Činjenica je i da Đilasova koalicija u šest centralnih beogradskih općina, unatoč uvjerljivoj relativnoj izbornoj pobjedi, ne bi mogla sama formirati većinu kad bi se u njima kojim slučajem formirala nekakva Zajednica opozicijskih beogradskih općina. Čak bi s teškom mukom većinu postigla u kolaciji s konzervativnom koalicijom NADA jer su zajedno s njima osvojili nešto ispod 50 posto glasova birača. Za stabilnu većinu u toj imaginarnoj zajednici općina trebala bi im, naime, podrška NESTORVIĆEVIH vijećnika.

Broj glasova s 1.180 biračkih mjesta u Beogradu svjedoči da je koalicija koja traži poništavanje izbora jer je na njima pokradena u proteklih godinu i pol dana najviše (više od 15 posto) povećala broj svojih birača u odnosu na lanijske gradske izbore, a da su ih najviše izgubili DAČIĆEVI socijalisti (15 tisuća, preko 20 posto) i desničarske Dveri i Zavetnici (40 tisuća, 65 posto). Vučićeva koalicija sa svojih šest tisuća glasova više, dakle, nije na svoju stranu privukla ni polovinu birača koji su okrenuli leđa SPS-u, a kamoli glasove birača koje su izgubile Dveri i Zavetnici. Ako su Vučićevi naprednjaci krali na beogradskim izborima, onda nije jasno u čiju su korist to činili. Za svoj račun nisu bogzna što ukrali, samo bi teoretičari zavjera mogli povjerovati da su krali za Đilasovu koaliciju koja je najviše porasla, posve je nejasno pak zašto bi pokrali koali-
cijske partnere iz SPS-a i tako izgubili većinu u beogradskom parlamentu, a upitno je i zašto bi pokrali Dveri i Zavetnike u korist Nestorovićeve liste kad bi, kako sada izgleda, lakše s njima ili pojedinim njihovim vijećnicima sklopili beogradski koalicijski savez. Konačno, ako su krali, pitanje je kako su izgubili većinu u gradskoj skupštini jer imaju dva mandata manje nego lani kad ih se za krađu ni približno nije optuživalo kao sada. Čudni neki kradljivci. ■

Пишање и Фрање

Чисти и дјевичанско нетакнути Туђман од бронце на делти Потходника и инкартани и дијаболичанско испишани Смоје из љеваонице пред плићаком Велога Вароша, егзактни су показатељ стања у Сплиту

КАКОГД се минуло годиште топи у својем измаку заједно с воском четврте адвентске свијеће, такогод се некако истодобно сублимира сумирање и кристализира салдирање свега распадљивог и нераспадљивог у домало упокојеном календару што оставља ефемериде непамћења за собом. У овакав лирски оквир баш некако хоћу уоквирити топлу слику године која је у Сплиту била посвећена 100. рођендану Миљенка Смоје, портретисту града који је његову кронику рисао пером, а не кистом. У колајни догађаја што су освијетлили или евоцирали неки од сентимената и успомена на овога промућурног писца концентrirаног на локални детаљ и ендемичну пикантерију, недвојбено се може, као свечани финале, прогласити чин откривања споменика њему саме, шјор Шуњи, чији је кип до у бронцу учинио скулптор Анте Губерина из Шибеника, а све према скици својега преминулог оца АЛЕКСАНДРА АЛЕ ГУБЕРИНЕ, који је одавно већ био побиједио на за тај пројект расписаном натјечају. Међутим, градским оцима и очусима, у међувремену, изгледа, није било стало да се у Сплиту стави кип Смоји!

И сад, није прошла ни шетемана дана откако је средином листопада био открит речени споменик великом књижевнику и новинару на пунтинку од Матејужке, а неки га је јуначки ноћобдија, или више њих, усакрет испролицкао с важем питуре! И онда буде јутро, па вечер, дан други, трећи, четврти... и, није прошла ни друга шетемана, кад је још један двоножни музгавец, такођер храбро обноћ, извадио својега вишемилитарског пишулинца дебљине калодонта, тер је по споменику пун радости и усхита испразнио све оно што су му хаћа и матер тијеком одгоја били утувили у мокраћни мјехур... У првом случају, интелектуална нутрија, или више њих,

омотали су Смоји око врата шал ФК Партизана из Београда те га нијемо оставили да шути до јутра као заливен плавом питуром, док су потоњи музгавци уз слику моћног ноћног репродуктивног алата оставили и духовни, управо молитвени звучни запис.

Потоњи пишадур, осим што је демонстрирао сву раскош кућног одгоја и из радио филмску визитку хаћи и матери, несебично је пучанству изложио и широки спектар својега глупавлука објавивши свој филмићи урадак на друштвеним мрежама... Полиција је реагирала муњевито, као кад се хватају вишемилејунски

Споменик Смоји након једне од вандалских 'интервенција' (Фото: Звонимир Баришин/PIXSELL)

лупежи у нас, и док си рекао 'специјално васпитање', ето ти уринске испишутуре на оптуженичкој клупици сучелице судачкој столици, па је, брзином како се у нас сад већ процесуирају домаће ведете корупцијскога криминала, свршио овај наш попишанац на двије шетемане у пржун... За вјеровати је, имао је времена овај делинквент у затворској библиотеци потражити који либар од шјор Шуње, па на лежају читајући можда и дознати тко је то био Миљенко Смоје.

Из свега досад виђеног и прочитаног, и поглавито из свега онога што ће тек улиједити, може се излучити само једна порука: непогрешиви визионар и аматерски психијатар Миљенко Смоје живе је људе, прецизношћу врхунског мештра урарског заната, уградио у своје либре као тобоже мртве књижевне ликове, из којих су они – потврђујући његове дијагностичке аксиоме – додуше кукавички ал' ипак, ево, наново живахно искочили... На понос и драгост оним истим хаћама и матерама, који су их онако лијепо и оволико пристојно успјели промаштити одгојити. Па и мртав Смоје са гробља у Жрновници и даље живо дјелује у мандрачу на Матејужки.

Смоје је, дакле, жив и живјет ће!

Овај агресивни вандализам и прогресивни културоцид, не заборавимо, догађа се у Сплиту: граду дозлабога акутно празном споменичке пластике! Сплит је зацијело најсиромашнији град по броју јавно постављених кипова на свијету, а у нашој еуропској провинцијици представља други град по величини у једној пуноправној чланици еу-а... Притом, што је поразна чињеница *йар екселанс*, изван уже градске језгре на катастарском територију самога Сплита нема постављенога јавнога кипа у трајном материјалу! Као Сплићанина, додуше натурализираног, исконскога Брачанина који више од половине живота живи и дјелује у овоме граду, срам ме је да у већини градских квартава нема споменика у бронци или камену, свеједно у којем твориву. То је већ сасвим солидна тема за сериозну и скрупулозну кунстхисторичарско-урбанистичку студију, с обзиром на то да изван уског прстена на корак од пет минута шетње од Диоклецијанове палаче – нема кипа у Сплиту! Једина 'срећа у несрећи' ове инсуфицијенције ликовне кипарске присутности у регионалној метро-

поли чији је *ченйиро стйорико* завриједио заштитарску наклоност једног УНЕСКО-а, јест факт да оно мало скулптура што чине урбану глиптотеку представљају дјела ИВАНА МЕШТРОВИЋА. Није нека утјеха, али ето...

Има ту још тога за ишчитати, мимо Смојиних текстова и након откривања споменика њему у част.

Јербо, примјетили су рецентни кроничари и доктори Фејса како на другом крају сплитске риве столује ФРАЊО ТУЋМАН, такођер споменички смрзнут у леду бронце занавијек. Примјетили су, кажем, упућенији локални душобрижници, како су деконцентриране поноћне нутрије и музгавци своје мутрије и мује фаулом усмјерили у размишљање, па су у пијаној занесености Смоју замијенили с Фрањом. Једни по сличности, већу, да брончани Миљенко одвећ даје на Туђмана; други, по функцији, будући су навијачку шјалпету ФК Партизана зајевавши се везали око шије Смоји, а предсједником тога солдатског југо-армијскога београдског ногометног клуба био је главом, брадом и искривљеном пешњом лично – Фрањо Туђман.

ПА су онда припадници јавног мнијења и специјалисти за друштвена питања са субспецијализацијом за друштвене мреже плебисцитарно закључили како су они крепусколарни вандаласти у својој агресиви на слитинску споменичку пластику, заправо, замијенили скулптуре. Ето што ти је данашњи модерни и сувремени шуцијави педагошки програм у нашим школама, изрешетани образовни курикулум, кад нам дјеци недостаје потребних сати из одгоја. Ликовног одгоја, дакако и да тако.

А само захваљујући појачаној настави из вјеронаука наша дјеца – а и мулци и дрипци који су одавно већ прекорачили праг пунољетности – имају завидно набилдану кондицију опраштања. Не можеш ти данас, куме, толико сагријешити, колико те се може чином тренутачног опроштења обезгријешити. Као лакмус-папир том истраживању служи нам управо брончана фигура Фрање Туђмана, која је управо нетакнута и неоскрвњена, непитурана и непопишана, за разлику од фришкога кипа Миљенка Смоје, којему артистички освијештени 'кунстхисторичари' међу нама дневно проналазе техничке мане, које онда ноћу несебично поправљају не тражећи хонорара за то. И није ни ту крај помањкању тражења. Не хају ти испосници и праведници ни за све фаулове што их је дика 'Вране' почирио над Сплитом и Сплићанима, хаћама и матерама ових 'конзерватора' што надомјештају мањкавости Смојина споменика, нити их боли пишулинац што су те исте њихове хаће и матере, а можда и бабе и диди, остали без круха својега свагдашњега: управо зарад политике која је похарала сву градску привреду и фирме што су их Фрањини питомци, полтрони и дупелисци дилали будзашто или куповали за жваку.

Чисти и дјевичанско нетакнути Туђман од бронце на делти Потходника и инкартани и дијаболичанско испишани Смоје из љеваонице пред плићаком Велога Вароша, егзактни су показатељ кога је више у Сплиту. Ама, баш као и у свему у повијести и животу, превага је то на скали гдје се читава бескомпромисно бивање на исправној страни, страни истине и поштења, правде и кућног одгоја.

Ерго, Смоје је жив, и живјет ће! ■

Aleksandra Prijović na drugom koncertu u Areni Zagreb (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

Kulturna 2023.

Barbie ili Oppenheimer? Beyoncé ili Taylor Swift? Ljudi ili strojevi? Kultura otkazivanja ili sloboda govora? Aleksandra Prijović ili Hrvatska? Donosimo pregled najvažnijih kulturnih događanja u prošloj godini

Januar

Početak kulturne 2023. nikako ne obećava: memoari princa HARRYJA dominiraju vijestima i listama bestselera. U Dubaiju, na scenu se ekskluzivnim koncertom vraća BEYONCÉ i najavljuje spektakularnu turneju za album 'Renaissance', a već idućeg mjeseca na dodjeli Grammyja obara svjetski rekord mađarsko-britanskog dirigenta GEORGA SOLTIIJA: s novoosvojene četiri, Beyoncé sada ima ukupno 32 pozlaćene figurice gramofona. GINA LOLLOBRIGIDA, nekadašnji frontmen Televisiona TOM VERLAINE i književni kritičar DARIO GRGIĆ među prvim su važnim imenima koja će nas napustiti u ovoj godini. Polemike se, barem na Zapadu, obrću oko utjecaja tzv. umjetne inteligencije na umjetnost i kulturu. Preplavljeni smo umjetno generiranim tekstovima, muzikom i slikama: generatori pritom 'uče' na djelima koja su prethodno stvorili ljudi, prijeteci da ljude ubuduće ostave bez posla i prihoda. Iz ove nevolje – pokazat će se uskoro – rađaju se ozbiljni sukobi, štrajkovi, sudske tužbe...

Februar

Obaveznu porciju rasprava o kulturi otkazivanja odradili smo na slučaju ROALDA DAHLA, u čijim knjigama za djecu je britanski Penguin mijenjao 'uvredljive' pojmove: 'debeli' likovi postali su 'golemi', 'ružni' su

potpuno nestali, 'muškarci' su sada 'osobe', a protivnici terora političke korektnosti jednostavno su podivljali. Kod nas, političke nekorektnosti poželjela se igrati ekipa iz benda Let3, osvojivši na sveopće odu-

Deset dana prije nego što bi napunila 74 godine umire Dubravka Ugrešić. Rekli bismo da je njenom smrću hrvatska kultura izgubila neprocjenjivo mnogo, da s tom kulturom, provincijalnom i klaustrofobičnom, Ugrešić nije raskrstila još početkom devedesetih

ševljenje pjesmom 'Mama šč!' natjecanje Dora i plasiravši se na Euroviziju, iako nije lako shvatiti što bi to danas trebalo biti subverzivno u njihovom ismijavanju Rusije i PUTINA. I dok se Let3 bubnjevima i gitarama okomio na ruskog vladara, postava ljubljanskog Laibacha najavila je da će – kao prvi poznatiji zapadnjački bend od početka napada na Ukrajinu – održati koncert u Kijevu. Ideja ubrzo propada: ukrajinski organizatori zatražili su od lajbahovaca da prethodno nedvosmisleno osude i odbace kompletnu rusku kulturu, na što ovi, naravno, nisu pristali.

Mart

17. marta, deset dana prije nego što bi napunila 74 godine, u Amsterdamu umire DUBRAVKA UGREŠIĆ. Rekli bismo da je njenom smrću hrvatska kultura izgubila neprocjenjivo mnogo, da s tom kulturom, provincijalnom i klaustrofobičnom, Ugrešić nije raskrstila još početkom devedesetih, kada su je tjeroali iz Zagreba uvredama, prijetnjama i ravnodušnošću, skupa s još ponekom 'vješticom iz Rija'. Jedna velika autorska i intelektualna karijera tada se prepolovila. Do devedesetih, Ugrešić je bila, među ostalim, autorica hit-romana 'Štefica Cvek u raljama života', prva žena koja dobiva NIN-ovu nagradu (za sjajno 'Forsiranje romana-reke'), ugledna rusistica, stručnjakinja za avangardu... Zatim postaje egzilantica, autodeklari-

rana *anacionalna* spisateljica, a novi romani ('Muzej bezuvjetne predaje', 'Ministarstvo boli...') i zbirke eseja ('Kultura laži', 'Zabrano čitanje...') donose joj svjetsku slavu. Opus koji iza nje ostaje obuhvaća preko 20 knjiga: to je popis obavezne lektire za sve one kojima su čitanje i pisanje čin otpora, izigravanja zadanih granica, nepristajanja i pobune.

April

Izložbama po zapadnim metropolama obilježava se 50. godišnjica smrti PABLA PICASSA, a u vremenu nakon MeToo pokreta to je povod i da se, mnogo više nego prije, progovori o njegovoj dobro dokumentiranoj mizoginiji. Kad smo kod mizoginije, 13 žena optužuje GÉRARDA DEPARDIEUA za seksualno zlostavljanje i uznemiravanje, pri čemu glumcu to nisu prvi takvi slučajevi. A kad smo kod seksualnog zlostavljanja i uznemiravanja, do konca godine stižu optužbe i za komičara RUSSELLA BRANDA, pjevače STEVENA TYLERA i AXLA ROSEA, glumca JAMIEJA FOXA, dok će FOXOV kolega DANNY MASTERSON, najpoznatiji po seriji 'Lude sedamdesete', zbog silovanja biti osuđen na 30 godina zatvora. U Hollywoodu, istovremeno, preko devet hiljada scenarista, okupljenih u sindikatu Američki ceh pisaca, glasa o tome hoće li stupiti u štrajk: 'za' zaokružuje njih skoro 98 posto...

Maj

...pa velika obustava rada službeno započinje 2. maja. Nasuprot sindikatu stoji financijski neusporedivo snažnije Udruženje filmskih i televizijskih producenata, a spor se uglavnom vodi oko procenata: producenti sebi uzimaju sve veći dio novaca sa *streaming* servisa. Drugi ključni zahtjev pisaca tiče se ograničenja upotrebe umjetne inteligencije, koja prijeti da im preotme poslove. Blokada tipkovnica zaustavit će snimanje filmova i serija sve do oktobra, šteta za biznis brojat će se u milijardama dolara. Paralelno s hollywoodskim vijestima pratimo završne epizode 'Nasljeda', jedne od hvaljenijih i nagrađivanijih TV-serija posljednjih godina, a s ove strane Atlantika kanska Zlatna palma ide 'Anatomiji pada' režiserke JUSTINE TRIET.

Jun

Scenaristima se pridružuju i hollywoodske glumice i glumci: predvođen FRAN DESCHER, najpoznatijom po naslovnoj TV-ulozi u 'Dadilji', glumački ceh Američke federacije televizijskih i radijskih umjetnika odlučuje da neko vrijeme neće pred kamere. Sindikat inače zastupa oko 160 hiljada članova. Ona svjetska turneja Beyoncé, najavljena početkom godine, započinje u Stockholmu, a iz Švedske se javljaju zabrinuti ekonomisti koji vjeruju da su samo dva njena tamošnja koncerta bila dovoljna da napumpaju nacionalnu inflaciju. Već sada je, međutim, jasno da će 'Renaissance' progutati daleko spektakularniji pop-mašinerija: svjetska turneja 'The Eras' TAYLOR SWIFT. Ukupno 151 koncert, raspamećeni *swifties* na pet kontinentata, kolapsi stranica za onlajn prodaju karata, predsjednici država koji javno mole Swift da navrati i kod njih: do kraja godine pjevačica je novopečena milijarderka, osoba godine u izboru magazina Time i, bez konkurencije, najveća pop-zvijezda globusa. U našem zakutku planete, za to vrijeme, ima smislenijih i manje smislenih zbivanja. Među smislenijima se izdvaja otvaranje retrospektive SANJE IVEKOVIĆ 'Works of Heart' u zagrebačkom Muzeju suvremene umjetnosti. Među manje smislenima sukob

Dubravka Ugrešić (Foto: Shevuan Williams)

Saznajemo da je Aleksandra Prijović rasprodala već petu zagrebačku Arenu. Uzbuna, panika, komešanje: tko je ta žena? Tko su ljudi koji je slušaju? Tko smo uopće mi? Čemu tri desetljeća hrvatske državnosti?

na književnoj desnici, u kojem je umjerno desno vodstvo Društva hrvatskih književnika svrgnula opozicija, nešto desnija i nešto neumjerena.

Jul

Ljetni su mjeseci, kreću godišnji odmori – bar za one koji rade van sezone – pa nastavljamo relativno opušteno: nakon muzičkog meča Beyoncé vs. Swift, evo nam i rivaliteta

godine na velikim ekranima. Iz činjenice da su dva sasvim različita filma – ‘Barbie’ režiserke GRETE GERWIG i ‘Oppenheimer’ CHRISTOPHERA NOLANA – zaigrala u kinima u isto vrijeme, društvene mreže i mediji stvorili su sumanutog pop-kulturnog mutanta, ružičasto-smrtonosnog bastarda, fenomen koji će ostati zapamćen pod nazivom *Barbenheimer*. Memovi se množe mrežama, ‘Barbie’ očekivano trijumfira na blagajnama, kritičari se – manje očekivano – razilaze oko toga koji je film zapravo bolji. Kod nas, iz Ministarstva kulture iscurio je nacrt novog Zakona o medijima koji pokazuje da HDZ-ova ministrica NINA OBUJLEN KORŽINEK predano radi na nastavku destrukcije medijskog polja. Dnevnom novinama poput Jutarnjeg i Večernjeg namijenila je obilnu financijsku pomoć u prešutnu zamjenu za servisiranje vlasti, ograničila je niz novinarskih sloboda, pa Hrvatsko novinarsko društvo jednostavno zaključuje: ‘Nacrt novog Zakona o medijima u cijelosti je neprihvatljiv.’ Nakon smrti Dubravke Ugrešić iz Beograda dolazi vijest o odlasku drugog velikog imena (post)jugoslavenske književnosti: u 76. godini preminuo je neusporedivi majstor pripovijedanja DAVID ALBAHARI.

August

Vlada koristi ljetno zatišje da nas zaspe crtima sve uvrnutijih zakona: nakon onog o medijima, evo nam i skice Zakona o jeziku. Taj tekst, nastao u koprodukciji državne vlasti i Matice hrvatske, zastaje negdje na

pola puta između besciljne onanije konzervativnih purista, najave HDZ-ove predizborne kampanje i potpunog besmisla: nije jasno čemu bi točno trebao služiti osim da odlije nešto proračunskih novaca lektorskim službama, a konzervativcima udijeli neophodni privid vlastite važnosti. Tamo gdje se s jezikom zbivaju neke bitne stvari, bilježimo novinarsko otkriće magazina Atlantic da se tzv. umjetna inteligencija, odnosno veliki jezični modeli, ‘hrane’ i ‘uče’ na nepreglednim arhivama piratiziranih knjiga pisaca poput STEPHENA KINGA, JONATHANA FRANZENA. MARGARET ATWOOD, HARUKIJA MURAKAMIJA, ali i DANILA KIŠA, Dubravke Ugrešić, Davida Albaharija, ne osvrćući se pritom na autorska prava. Nakon Beyoncé i Taylor Swift, nakon Barbie i OPPENHEIMERA, zaoštava se, eto, i borba ljudi i strojeva.

Septembar

Festivali, festivali. Na onom filmskom u Veneciji slave ‘Uboga stvorenja’ režisera JORGOSA LANTIMOSA. Na onaj pustinjski, Burning Man, pada pljusak: hiljade ljudi zapinje u blatu i oluji, iz Nevade stižu slike kao iz ‘Mad Maxa’, postapokalipsa je kulisa, medijska publika uživa u prizoru izbezumljenih IT-jevaca, *big tech* direktora i sličnih posjetitelja. Kod nas, predstavljanje romana ‘Psi’ DORE ŠUSTIĆ na riječkom festivalu autora Vrisak pokreće književnu polemiku godine. Niz autorica iz feminističkog rakursa analizira prikriveni seksizam muških sudionika predstavljanja: otvara DUNJA MATIĆ, slijede LANA PUKANIĆ, MARIJA DEJANOVIĆ, DORA ŠUSTIĆ, ANJA TOMLJENOVIĆ... Prozvani sudionici – NIKOLA PETKOVIĆ, ZORAN FERIĆ i moderator VID BARIĆ – strepe pred kulturom otkazivanja i brane slobodu izražavanja. Nismo sigurni da su se dvije strane razumjele. Ali smo sigurni da neki tipovi seksizma na književnoj sceni – ma kome se i ma koliko činili normalnima – više naprosto ne prolaze. Jedna od boljih vijesti godine.

Oktobar

Teroristički upad Hamasa na teritorij Izraela 7. oktobra, masakr preko hiljadu ljudi i otmica više od 200 civila izazivaju brutalnu reakciju izraelske vlasti koja je neselektivnim bombardiranjem do danas u pojasu Gaze

Štrajk američkih glumaca i scenarista (Foto: Wikimedia Commons)

– tog tragičnog, odavno izmrcvarenog logora na otvorenom – pobila oko 20 hiljada Palestinaca, mahom žena i djece. Sukob se prenosi i na svjetsku kulturnu scenu, a Zapad reagira cenzorskim refleksom, gušeći glasove (pro) palestinskih umjetnika. Prednjači Njemačka: na Sajmu knjiga u Frankfurtu na neodređeno je vrijeme odgođena dodjela nagrade palestinskoj književnici ADANIJI SHIBLI, zbog čega u svome govoru, na svečanom otvaranju, jedini protestira SLAVOJ ŽIŽEK. Višegodišnji glavni urednik utjecajnog Artforum-a DAVID VELASCO ostaje bez posla zbog javne podrške narodu Palestine, otkazuju se festivali i promocije, na meti su čak i židovski autori poput MASHE GESSEN i NATHANA THRALLA, koji kritiziraju službenu izraelsku politiku. Sjevernije, iz Stockholma stiže informacija da Nobel za književnost ide JONU FOSSEU. Zapadnije, iz Hollywooda dolazi vijest...

Novembar

...da su, nakon scenarista, i glumci odnijeli pobjedu svojim štrajkom. U međuvremenu, godina je već odnijela RYUICHIJA SAKAMOTOA, CORMACA MCCARTHYJA, WILLIAMA

Dora Šustić, autorica romana ‘Psi’ (Foto: Luka Stanzl/PIXSELL)

FRIEDKINA, SINEAD O’CONNOR i brojne druge, a u novembru nas napušta predivna irska beštija SHANE MACGOWAN. Hrvatsku muzičku scenu, međutim, pogađa daleko ozbiljnija tragedija: početkom mjeseca saznajemo da je ALEKSANDRA PRIJOVIĆ rasprodala već petu zagrebačku Arenu. Uzbuna, panika, komešanje: tko je ta žena? Tko su ljudi koji je slušaju? Tko smo uopće mi? Čemu tri desetljeća hrvatske državnosti? Čemu miteleuropsko-mediteranska kulturna politika, čemu jezični zakoni? Čemu Nina Obuljen Koržinek kao takva? Desničarski kerberi nacionalnih vrijednosti i liberalni čuvari muzičkog ukusa natječu se u žanru strave i užasa, termini onih pet koncerata se bliže, Prijović stiže...

Decembar

...a onda, početkom decembra, sve skupa prolazi bez većih posljedica. Prijović je svoje otpjevala i to bi bilo to: dalje idu jezični zakoni, dalje državna kontrola medija, dalje kulturna desnica koja oštri zube, iščekujući rezultate raznoraznih izbora i sukoba, lokalnih i globalnih, u narednoj godini. Svima puno sreće u 2024.! Čini se da će nam trebati. ■

Dosadnije od zbilje

Ilićev bi eksperiment mogao povući pitanja očekivanja i upisivanja u djelo s obzirom na pretpostavljeni identitet autorice. No 'Po zanimanju' ne doseže dalje od narcisoidnog cendranja i truizama kritike srpskog izdavaštva

USUSRET jeseni 2021. godine ne/izvjesna je ANA MILOŠ, srpska spisateljica pri počecima karijere, objavila zbirku kratke proze pod naslovom 'Kraj raspusta i druge priče'. Njezin je književni rad i ranije u Srbiji periferno zapažen i nagrađivan, no s Bookinim izdanjem ozbiljnije je zauzela poziciju na regionalnoj sceni. Malo više od dvije godine kasnije, priča o umjerenom uspjehu zaokreće u omanji spektakl otkrićem da je Ana Miloš zapravo utjelovljeni pseudonim ne/izvjesnog MILOŠA K. ILIĆA (u povremenoj izvedbi nekknjiževnice MARIJE MILOSAVLJEVIĆ), koji je čitavu kontroverzu netom istresao u knjizi 'Po zanimanju: Ana Miloš'. Kako knjiga otvara teme konstrukcije autorst(a)va i uvjetovanja koja kroje regionalno izdavaštvo, čitateljica bi mogla pomisliti da će 'Po zanimanju' biti provokativno metaštivo s malo prizemnog ali neodoljivog žutila. No još jednom u skladu s poetopolitikom brenda Miloš & co., čitateljica bi se prevarila.

Naime, 'Kraj raspusta' čitljiva je, ali sadržajno anemična i strukturalno konvencionalna zbirka kratkih priča. Pripovijedaju konzistentno prva ženska lica, u modusu magijski odškrinutog realizma. Vidljivost koju je mlada pseudoautorica dobila za zbirku, po svemu

sudeći, više svjedoči o dobronamjernoj podršci i rezigniranoj klimavosti kriterija na sceni, nego o kvaliteti proze. A iste dobre namjere popločale su put do egzegeze Miloša K. Ilića, koja je unatoč uvodnoj intrigi i najavi naklade Plato da je riječ o 'knjizi koja će obeležiti godinu', zapanjujuće zamorna.

Зашто сам то урадио?
Не постоји један одговор.
Могоа бих да кажем како је реалност досадна и замарајућа; велики дежа ви – и то би био довољан разлог.

Има ту и освете.
Борбе против 'комерцијалне' књижевности. Жеље да се проживи нека 'књишка' биографија, да ми се 'деси књижевност', па и људима око мене.

Може се рећи да је све то један велики књижевно/ауторски кетман.

Понављам, збиља је досадна.

'Po zanimanju' je o rekonstrukcija događaja od trenutka kad se nesigurni mladi diplomant dramaturgije upušta u književno stvaralaštvo i eksperimente heteronimima, do male slave njegova najuspješnijeg projekta, Ane Miloš. Kao da piše po zadatku, Ilićev je pripovjedač najintenzivnije investiran kad žučno

ustvrđuje kako je književna scena (ili 'scena') površna i pogonjena parasocijalnim vezama, dok urednici i izdavači rade slab ili nikakav posao. A usred svega toga, indignirani *Ich* ciklički ponavlja, rad Miloša K. Ilića nikako da zaživi sjajem koji autor priželjkuje.

Ana Miloš isprva je bila tekstualni i paratekstualni eksperiment, da bi se s vremenom emancipirala u autoricu s boljom karijerom od svoga autora. Cijela bi stvar mogla biti silno interesantna i povući pitanja identitetskih uvjetovanja s obje strane književnog djela: očekivanja i upisivanja u djelo s obzirom na pretpostavljeni identitet autorice, diktate trendova i odjeka inicijativa koje afirmiraju glasove tradicionalno podzastupljenih perspektiva, kao i njihovih stvarnih moći i nemoci... No Miloš nije zainteresiran da ta pitanja rastvori. 'Po zanimanju' ne doseže dalje od narcisoidnog cendranja i dubioznih truizama načelne kritike srpskog izdavaštva. Da književna ambicija nije eksplicirana u tekstu, iz književnog stila i misaonog dosega samoga teksta bilo bi je nemoguće iščitati.

A sva sila elaboriranih perspektiva već postoji kada je riječ o temama koje se odavde računaju. Na različite se načine dvojništvima, percepcijskim udvajanjima i raslojavanjima bave nebrojeni autori i autorice, od FERNANDA PESSE i DELPHINE DE VIGANE, do JONA FOSSEA, SIRI HUSTVEDT i BEYONCÉ. Je li i do koje mjere moguće iskoračiti iz svog subjektiviteta, i kako iz tog iščašenog položaja stvarati? Kakvu slobodu otvaraju nove steege? Kako recepcija, a kako izdavačko projektiranje sukreira autorsku personu; kako uvjetuje i oblikuje stvaralaštvo? Koliko je svjesna, koliko mimosvjesna recepcija/kreacija autorske persone?

NEPREGLEDNO mnoštvo elemenata kaleidoskopski titra iz iluzornog monolita koji čini doživljaj umjetničkog djela. Detalji koji grade prizor lako promiču oku koje gleda i percepcija razlučuje samo roršahovski obris, svakom oku jednako kvazibjelodan. Fenomenološki je to beskrajno uzbudljivo, a rasklimavajući neke od neupitnih pretpostavki produkcije i recepcije, moguće je otvoriti osovinska pitanja umjetničkog rada i doživljaja kojima je inače teško pristupiti. No kao doprinos ovoj lepezi tema, Miloš K. Ilić razorno je antiklimaktičan, kao što je politički obesviješten, slabo informiran i tragično nezainteresiran. 'Zbilja je dosadna', dvaput konstatira Ilić na prvoj stranici knjige, i onda se trsi to tekstom poduprijeti. U konačnici se sve što se dogodilo, što god da je značilo ili moglo značiti, cynično obezvređuje do krajnjeg besmisla. Pripovjedač se naziva čarobnjakom iz Oza i papetmasterom, prema Marijinom liku i vlastitom pripadajućem djelu odnosi se isključivo pokroviteljski: 'Необичне лепоте, слатка, умерено хипстерски стилизована,

била је перфектна пројекција Ане Милош. [...] није било невероватно да пише и да је издала нешто, свакако скромно, кратко, збирчицу прича.'

Knjiga sadrži i frustriranu kritiku izdavaštva, ali bez znatiželje prema raščlanjivanju sistemskih i infrastrukturnih uvjetovanja i problema srpskog ili regionalnog izdavaštva, mimo narcisoidne monomanije koja čini podlogu teksta. 'Површност је фурка српске књижевности', ponavlja Ilić u varijacijama. Autor se daje i u kritiku feminističke kritike, crpeći opipljivo zadovoljstvo iz toga da se Anina proza, pisana bez feminističkog nagnuća i interesa, ne samo doživljavala kao feministička, nego je čak ovjenčana prvom ikada Šteficom Cvek, regionalnom nagradom usmjerenom na feministički relevantnu književnost. Ovdje Miloš i jest nabasao na nešto vrijedno pažnje. Naime, između etike i politike s kojom autor/ica piše i onoga kako sam tekst rezonira događa se ponekad lom koji se krpa zirkanjem u izvanknjiževne elemente, počevši od identitetskih pretpostavki upisanih u ime na koricama. I dok nam ponekad autorovo ili autoričino vanknjiževno ekspliciranje svjetonazora pomaže da se u recepciji i refleksiji o djelu i njegovim ambivalencijama osjećamo sigurnije (iako je riječ o prečici i mišljanju stvarnosnih registara), u ovom nas je slučaju upravo taj potez mogao dovesti, i mnoge je doveo, u glupu poziciju. Htjele-ne htjele, sada svjedočimo likovanju autora koji o svemu u što se zapleo ne razumije gotovo ništa.

Usput budi rečeno, žvrljena suvremena feministička kritika nerijetko grize jezik pri vrednovanju umjetničke snage i inovativnosti, strukturalne konzistentnosti i generalne kompetencije u provedbi koncepta književnog djela, pred misijom politički afirmativne i afirmirajuće geste. Drugim riječima, ponekad se prešuti da pojedina ostvarenja imaju bitne manjkavosti u želji da podržimo glas koji može osnažiti podzastupljenu perspektivu. Taj *quid pro quo* potihom nagrizi i politički i književni entuzijazam, ali je sve skupa ipak daleko od najboljih točaka regionalne kritike, samokritike, ili izostanka obiju, iako u ovako stupidnoj situaciji može čovjeka dotjerati do ruba pameti. Piše Ilić: 'Међутим, ево нас сад: ако раније и нисам надувавао ево, сад сам прикључен на турбопумпу.' Kao da život nije bio dovoljno tegoban.

No više od svih slijepih pjega i šupljina, neoprostivo je kod knjige koliko je naprosto flah. Ovako ucjenjivački iznudena pozornost, na stranu što je antipatična, izaziva utoliko strožu kritičku recepciju jer diže očekivanja, a kad već jaše senzacionalizam u vlastitom autorstvu, Ilić bi morao biti u stanju napisati makar elementarno zanimljivu knjigu. A nedomišljena, lišena duha i stilski trapava, 'Po zanimanju: Ana Miloš' samo je nezgrapno i otužno svjedočanstvo sitne gorčine na sceni iscrpljenoj vlastitom osrednjom hiperprodukcijom. ■

Razorno antiklimaktičan doprinos lepezi relevantnih tema

MAKSIMIR
I MIROGOJMiodrag
Kustudić

PIŠE Sinan Gudžević

Miodrag Kustudić centarfor i pravi igrač, nije imao sreće sa reprezentacijom Jugoslavije. Odigrao je u njoj tri utakmice, a nije dao ni jedan gol. I danas mi je žao što se Kustudiću nije posrećilo. Bio je pravi igrač, u skoku je bio suveren kao orao, na zemlji hitar kao mungos, jedan od posljednjih pravih centarfora

SA MIODRAGOM KUSTUDIĆEM sam se upoznao u Ulcinju prije mjesec dana, za nezaboravnih dana Mundijala prijateljstva. To se zamalo desilo na 56. godišnjicu važne utakmice u kojoj je on činio sve, ali mu nije uspjelo ništa. Upoznali smo se 28. novembra, a godišnjica je bila 30. novembra. Bila je godina 1977, srijeda, bilo je hladno, padao je rijedak snijeg. Utakmica se čekala s velikim nadanjem u rezultat, utakmica je odlučivala hoće li Jugoslavija ići na svjetsko prvenstvo u Argentini. Latinska Amerika nam, sve u svemu, tih godina nije bila sretna. Osam godina ranije nismo išli u Meksiko, otišla je Belgija. Te srijede je za odlazak trebalo s dva gola razlike pobijediti latinsku ekipu po imenu Španiju. Dvije sedmice ranije, Jugoslavija je u Bukureštu pobijedila Rumuniju čudnim rezultatom 6:4, pa se očekivalo da i Španci popiju par komada. U Bukureštu je briljantno igrao SAFET SUŠIĆ, a protiv Španije je za utakmicu pozvan još i njegov brat SEAD. Na desnom krilu je bio POPIVODA, a centarfora je igrao čovjek iz prve rečenice ovoga teksta, Kustudić. Ovaj je tada bio bauk za centarhalfove i golmane jugoslavenske Prve lige. Stalno je davao golove za Rijeku, pa ga je selektorska komisija na čelu sa MARKOM VALOKOM pozvala da igra protiv Španije. Najbolji igrač te ekipe je bio Safet Sušić, ali se od Kustudića očekivalo da barem jedan gol dade Španiji. Drugi smo očekivali od Sušića, od Šurjaka, od bilo koga, ali smo očekivali. Trebalo je da kao pobjednici male grupe od tri ekipe odemo u Argentinu.

Kustudić, dakle. Kad god sam se, u ovih pedeset i kusur godina od te utakmice sjetio njega, sjetio sam se i djevojke s imenom SVETLANA CRNJANSKI. Nju sam vidio dva-tri puta te godine, ali poslije te utakmice nikad više. Ne, između mene i Svetlane nije bilo ništa ljubavno, vidio sam je najviše tri puta, uvijek u nekom društvu, možda dvaput u kafani Zora kod Doma omladine Beograda, a jednom u nekom stanu na nekoj sjedeljci, čini mi se na Banovom brdu. Studirala je na filološkom ili filozofskom, a meni je njeno prezime bilo nešto kao prekršaj uvjerenja da neki veliki pisci nemaju rođaka ni nasljednika, kao GOETHE, kao KRLEŽA. Mislio sam da ni Crnjanski nema nikoga. A Svetlana mi je na toj sjedeljci rekla da joj je MILOŠ CRNJANSKI neka svojta, čini mi se čak i stric, i da ga poznaje. To je bila važna

vijest za mene, jer smo mi, društvo mladih literata, na sastancima u Zori ponedjeljkom i petkom rado govorili stihove Crnjanskog. A neki među nama su barem jednom i vidjeli Crnjanskog kako je ulicom prošao sam ili sa nekim. BRATISLAV BATA MILANOVIĆ je najbolje govorio pjesmu 'Mizera', bilo je čisto uživanje odslušati njegovo tečno kazivanje pjesme i autorovu bilješku na kraju: 'Beč. U revoluciji 1918. Za studentesu, Idu Lotringer'. Svi smo se pitali tada, a ja se pitam i sada, ko je bila IDA LOTRINGER? Kao da sad čujem Batu:

*Kao oko mrtvaca jednog
sjaje oko našeg vrta bednog,
fenjeri.
Da l' noć na tebe svile prospe?
Jesi li se digla među gospe?
Gde si sada ti?
Voliš li još noću ulice,
kad bludnice i fenjeri stoje
pokisli?
A rage mokre parove vuku,
u kolima, ko u mrtvačkom sanduku,
što škripi.
Da nisi sad negde nasmejana,
bogata i rasejana,
gde smeh vri?
O, nemoj da si topla, cvetna,
O, ne budi, ne budi sretna,
bar ti mi, ti.
O, ne voli, ne voli ništa,
ni knjige, ni pozorišta,
ko učeni.
Kažeš li nekad, iznenada,
u dobrom društvu, još i sada,
na čijoj strani si?
O, da l' se sećaš kako smo išli,
sve ulice noću obišli,
po kiši?
Sećaš li se, noćne su nam tice
i lopovi, i bludnice,
bili nevini.
Stid nas beše domova cvetnih,
zarekli smo se ostat nesretni,
bar ja i Ti.
U srcu čujem grižu miša,
a pada hladna, sitna kiša.
Gde si sad Ti?*

Bata Milanović je pjesmu govorio bolje i od samog autora. U ono vrijeme se na radiju ponekad moglo čuti kako sam Crnjanski s

onim svim dužinama, no opet nekako skraćeno kazuje ono 'gde si sad ti' (u tekstu je t čas malo čas veliko). Bata je tada radio na Radiju 202, vodio je emisiju 'Večernji stih'. Jednom sam i sam, u većem društvu i pred Svetlanom Crnjanski, izgovorio tu pjesmu njenog valjda strica. Trudio sam se da podržavam Batu Milanovića, a da se držim dalje od Crnjanskog.

Da se vratim Kustudiću. Jugoslavija je, s njime kao centarforom, tu utakmicu sa Španijom, na stadionu C. zvezde, izgubila. Kustudić je trčao, skakao, navlačio na sebe po dva centarhalfa, ali nije uspjelo. Kustudić je, kao i rimski imperator SEPTIMIJE SEVER, na toj utakmici bio sve, ali nije pomoglo ništa. Španija je dala gol dvadesetak minuta prije kraja, HATUNIĆ je poslije toga dao spektakularan gol sa barem 60 metara daljine, ali ga je sudija poništio. MILJURKO VUKADINOVIĆ i ja smo bili iza gola na južnoj tribini, nikad nam nije bilo jasno zašto je taj gol poništen. Lopta je pala ispred golmana i preskočila ga. No i da nije poništen, ne bi ništa pomoglo: trebala nam je pobjeda od dva razlike. U Argentinu je otišla Španija, Jugoslavija i Rumunija su ostale na Balkanu.

PRED kraj utakmice, španski igrač JUANITO je, izlazeći prilikom zamjene, pokazao prema zapadnoj tribini palac okrenut nadolje. Neki gledalac ga je gađao staklenom bocom i pogodio ga u glavu. Vidjeli smo kako se boca rasprskava. Neko je kraj mene i Miljurka slušao radio, pa je prenio kako iz rasekotine na Juanitovoj glavi teče krv. Miljurko, sav u Crnjanskom, i sav potišten zbog poraza, rekao je u pola glasa: 'Burazeru, kap španske krvi.' Tih smo mjeseci čitali taj 'teški tuđinski roman' Crnjanskoga, 'Kap španske krvi'.

Miodrag Kustudić centarfor i pravi igrač, nije imao sreće sa reprezentacijom Jugoslavije. Odigrao je u njoj tri utakmice, a nije dao ni jedan gol. Ne samo to, nego ni reprezentacija nije dala nijedan gol. Nula datih, jedan primljen, to je bilans Jugoslavije s Kustudićem. I danas mi je žao što se Kustudiću nije posrećilo. Bio je pravi igrač, u skoku je bio suveren kao orao, na zemlji hitar kao mungos, jedan od posljednjih pravih centarfora, ja mislim da nije bilo golmana u Jugoslaviji kome nije dao bar gol, bilo kao igrač Vojvodine bilo kao igrač Rijeke. Velike igrače svakako prati i sreća, ali ih bogme prati i nesreća.

Kustudić je u svome igračkom putu, na neki način išao stopama Crnjanskog: sa dna Panonskog na obale Jadranskog mora, iz Vojvodine u Rijeku. Pa iz Rijeke u Španiju. I Crnjanski je igrao fudbal, na Kvarneru.

I tako dalje. Završila se utakmica, Miljurko i ja potišteni idemo s masom potištenih preko Autokomande. Prolazimo kraj nekog nezasićenika koji još sluša radio i čujemo vijest da je danas preminuo književnik Miloš Crnjanski! Miljurko, sav u poeziji, kaže: 'Burazeru, kažem ja tebi: Kap španske krvi.'

Sve sam ovo htio da ispričam Svetlani Crnjanski, ali se ona kretala onuda kuda se ja nisam kretao, a ja onuda kuda se ona nije kretala, pa joj nisam mogao ispričati. ■

Špalir dječaka pozdravlja Miodraga Kustudića u Ulcinju 26. novembra 2023. (Foto: Arhiv Turističke zajednice Ulcinja)

IGOR BELEŠ

Rat nas je sve iz temelja promijenio

Borovo u kojem sam odrastao više ne postoji. Postoje iste građevine, postoji isto drveće, postoje iste ulice, čak postoje i neki isti ljudi koje znam iz prošlosti – sada su oni stariji, ali čak ni oni više nisu isti, a ni ja više nisam isti

ROMAN IGORA BELEŠA 'Listanje kupusa' objavljen je ove godine u izdanju Hena coma. Izazvao je brojne pozitivne reakcije, a najavljena je i ekranizacija, o kojoj se zasad ne zna puno, osim da će Beleš biti koscenarist. 'Listanje kupusa' je referenca na futoški kupus koji se u jednom trenutku radnje lista u nedostatku stripa, a također je metafora za slojevitost. U romanu smještenom u predratni i ratni Vukovar, odnosno Borovo naselje, u kojem je i sam autor odrastao, glavni likovi su skupina od petero djece čija imena, osim djevojčice Nikoline, završavaju na '-an'. O 'Listanju kupusa' razgovarali smo s Belešom, koji danas živi u Rijeci, svira u bendu i često se prisjeća Borova.

Roman započinje gotovo idiličnim prikazom Borova naselja u kojemu družina An istražuje nestanak djece, odnosno, kako oni to zovu, slučaj 'praznih stolica'. Kakav je utjecaj na vas imalo odrastanje u naselju u periodu kada se ono počelo suštinski mijenjati?

Tada još nisam bio svjestan veličine tih promjena. Imao sam 13 godina, a iz vizure djeteta je nama bilo zanimljivo upravo to što se nešto mijenja i događa. Nismo se uopće opterećivali kontekstom, nego smo shvatili da dolaze nekakvi izbori, da imamo neke nove plakate – sjećam se da su se stalno izmjenjivali između HDZ-a i tada još SDS-a. Mi smo to promatrali, ali ne, nikako nismo bili svjesni pozadine toga.

U opisima se baš vidi ta djetinja perspektiva, u kojoj istražujete sve, iako nesvjesni da se nešto potencijalno loše događa. Primjerice, plakati koje opisujete – na jedni- ma je pisalo 'samostalnost', na drugima

'izdaja' – kako ste to doživljavali, jeste li pokušavali dokučiti zašto o istim stvarima jedni govore jedno, a drugi nešto drugo? Nismo baš do kraja mogli dokučiti, ali ono što nam je bilo tada jasno jeste da mi živimo u Jugoslaviji i da postoje republike Hrvatska i Srbija.

To ste učili u školi?

Da, to smo saznali tek u trećem osnovne i nije nas to toliko diralo. Imali smo pomiješani jezik i dosta smo gledali Televiziju Beograd – praktički cijelo vrijeme do 1990. godine, koliko se sjećam – i kupovali smo srpske novine.

Moj najbolji prijatelj zvao se Dejan. Pitao sam ga što je po nacionalnosti, pa je on rekao da je Srbin, a ja sam Hrvat, i što ćemo sad – išli smo zajedno voziti bicikle ili tamaniti Švabe. Čim smo dobili odgovor, to pitanje nacionalnosti je za nas prestalo biti važno

Kupovali ste Politiku, ako se ne varam?

Da, to smo kupovali samo zbog programa petkom. I Politikin Zabavnik smo kupovali, tako da nama to uopće nije bilo bitno, ta nacionalna podjela o kojoj se onda počelo govoriti – na primjer, zašto su si ljudi počeli okretati leđa i slično.

U prethodnim ste intervjuima izjavili da se ponekad vraćate tamo. Kako vam je vratiti se, odnosno kakvo vam je današnje Borovo u odnosu na predratno?

Nikada nije negativan osjećaj i jako mi je drago kada dođem tamo, ali to naselje i taj grad u kojem sam odrastao, to više ne postoji. Postoje iste građevine, postoji isto drveće, postoje iste ulice, čak postoje i neki isti ljudi koje znam iz prošlosti – sada su oni stariji ljudi, ali čak ni oni više nisu isti, a ni ja više nisam isti. Rat nas je sve iz temelja promijenio.

Bez obzira na to, ova je knjiga potakla vašu generaciju da se opet sastane. Jeste li se već našli s nekima iz 6. d?

6. d je i dalje 6. d, a priča ide ovako. Imao sam dvoje prijatelja iz 6. d, MAJU i DRAGANA. Dragan živi u Slankamenu, a Maja u Beogradu. Nismo bili pretjerano aktivni – samo smo si čestitali rođendane i slično, a kada je izašlo 'Listanje kupusa', oni su mi se javili jer ih je roman zanimao. Rekao sam im da ću im donijeti knjige kada budem u blizini. Međutim, bili su nestrpljivi i dobio sam poruku da su naručili dva primjerka koja su iz Zagreba putovala do Vukovara, a onda su, baš kao i dva lika u knjizi, plovila Dunavom od Vukovara do Slankamena. Pročitali su knjigu, reakcije su odlične, a sada ona kruži po ostatku 6. d koji živi u Srbiji. On njih također dobivam pozitivne komentare. Međutim, kako su počeli

razgovarati o romanu, o Borovu, o tome kako im također nedostaje djetinjstvo i kako im je knjiga probudila sjećanje na Borovo kakvo je nekad bilo, ono što se dogodilo je da je Dragan došao na ideju da se sastanemo. Osnovani smo Facebook grupu, odazvalo se 80 posto razreda sa svih strana svijeta i sastanak će se dogoditi u lipnju iduće godine u Borovu. Ići ćemo i u našu osnovnu školu, a doći će i naš razrednik.

Borovo kojeg više nema

Pišući ovaj roman morali ste se vratiti u ulogu djeteta, prisjetiti svih događanja i odrastanja. Kako je izgledao proces povratka u tu ulogu?

Baš sam se jako zanio. Dugo sam htio pisati o ratu, Borovu i općenito o sebi. Ta ideja mi nikako nije izlazila iz glave sve dok konačno nisam poslušao savjete kolega koji su mi govorili da pišem o tome. Puno ljudi me pitalo kako je tada bilo u Borovu i kako sam izbjegao, pa sam napisao priču 'Haze je imao smisla', koja je u potpunosti autobiografska i koja objašnjava moj bijeg iz Vukovara. Objavljena je prije nekih osam godina i imala je jako dobar odjek, no cijelo vrijeme sam dobivao savjete da pišem još. Kada sam došao na tu ideju, čekala je u meni nekih godinu dana, sve dok jednog dana nisam popustio. Bilo je to super iskustvo jer sam konačno uspio vratiti Borovo koje više nikada neću naći. Pogotovo mi je lijepo bilo pisati prvi dio knjige. Zanio sam se, bilo je ponavljanje opisa drveća, lišća, mačaka, pasa, pa sam morao dosta toga izbaciti. Drago mi je da sam uspio rekonstruirati to Borovo, makar na ovakav način, da negdje postoji.

Upravo ti opisi vjerojatno najviše znače ljudima koji su tamo odrastali ili provodili nekakvo značajno vrijeme. Javljaju li vam se s komentarima?

Apsolutno. Nedavno sam imao promociju u Osijeku i prije početka sam sjeo pokraj prijateljice. Pričali smo o Borovu, a jedna starija gospođa je sjedila iza nas – nije znala da sam ja autor. Ubacila se i rekla kako ju je knjiga oduševila, koliko ima opisa ulica, dali smo si onaj pozdrav 'paška' i radili smo onaj 'mastan burek', a ona se svega toga sjetila.

Kako ste balansirali taj djetinji pogled na svijet s realnim događanjima, stvarnosti u kojoj su rasle tenzije?

Bilo mi je lako jer sam pisao iz vizure dvanaestogodišnjaka, a tada sam imao 13 godina. Tako kako opisujem, takav je stvarno bio naš pogled, barem pogled djece s kojom sam se ja družio. Zato i jeste tako autentično – nisam ništa vagao, nego sam jednostavno najiskrenije sve opisao kako sam i doživio.

U družini An svi se vrlo dobro brinu jedni o drugima, vrlo su samosvjesni, svjesni pogrešaka koje čine odrasli, uključujući i svoje roditelje. Jeste li i vi kao stvarno tako tada doživljavali svijet?

To mi je kasnije došlo, zapravo su to današnja razmišljanja. Tada nam je pogotovo rat bio previše apstraktan pojam, prevelik da ga shvatimo. Vidali smo to na matinejama u partizanskim filmovima, ali kad bi film završio, mi bismo uzimali svoje plastične puške i išli tamaniti Švabe iza zgrade.

Baš i u jednom dijelu radnje spominjete Švabe, kada pišete kako 'više nije neprijatelj netko izvana, već mi sami sebi'.

Da, to nam je bilo jako čudno, pogotovo što meni roditelji nisu branili da se družim sa Srbima. Ali bilo je situacija i s jedne i druge strane gdje su se prijateljstva prekidala zbog nacionalnosti.

Što si ti, što sam ja

Mislite i prije početka rata?

Da, negdje 1990., pa se onda sve više zakuhalo, a pitanje nacionalnosti je postalo preveliko da bismo ga mi ignorirali, pa smo u jednom trenutku odlučili riješiti to pitanjem 'što si ti, a što sam ja'. Recimo, moj najbolji prijatelj zvao se DEJAN. Pitao sam ga što je po nacionalnosti, pa je on rekao da je Srbin, a ja sam Hrvat, i što ćemo sad – išli smo zajedno voziti bicikle ili tamaniti Švabe ili što god. Čim smo dobili odgovor, to pitanje nacionalnosti je za nas prestalo biti važno, nastavili smo dalje normalno.

Ono što se ističe u romanu je popularna kultura, od stripova do glazbe. Kakvu je ulogu i u ovom romanu, ali i u vašem životu imala popularna kultura osamdesetih i ranih devedesetih?

Glazba mi je bitna mi je od kada znam za sebe, pa i dan-danas. Moji roditelji su uvijek kupovali ploče – slušali smo i nešto no-

vokomponovanog šunda, ali smo slušali i puno BALAŠEVIĆA, kojeg i danas slušam. Imao sam starijeg brata kojeg sam kopirao u glazbi, a u Borovu sam bio na pet BAJAGINIH koncerata.

Startasice ću nositi do kraja života, mada sam ih mrzio kao dijete jer su imale tanak đon. Borovo je tada imalo više od 20.000 zaposlenih, a svaki grad u koji sam kao mali došao imao je njihovu radnju. Dan-danas budem sretan kada negdje prođem pored radnje Borovo

U sportskoj dvorani?

Da, da, u dvorani. Crvena jabuka je isto svirala. Nije bilo nekog drugog vida zabave, ni dječjih programa. Imali smo crno-bijeli televizor na kojem se prikazivao jedan crtić prije dnevnika – mađarski, čehoslovački, nešto američkih. Nedjeljom bi bili 'Mali leteći medvjedići', 'Štrumpfovi', 'He-Man i Gospodari svemira'. Zbog stripova sam naučio jako rano čitati jer su bili jedina zabava za vrijeme kišnih dana. Razmjenjivali smo ih; 'Dylan Dog' i 'Martini Misterija' su bili skuplji – njih sam dobivao svaka dva mjeseca kad je mama bila raspoložena. Uglavnom smo u slobodno vrijeme landrali vani. Moji su oboje radili u tvornici Borovo, a baka je bila u mirovini, pa bih poslije škole išao kod nje na ručak, a potom se do večeri išlo biciklima negdje u istraživanje. Naselje je bilo jako zahvalno za djetinjstvo. Nije bilo tako prometno, ravno je i malo pa se moglo s biciklima, a opet je bilo dovoljno zanimljivo za istraživanje. Voljeli smo ići na Dunav ili u šumu Đergaj ili kod protivničke, druge osnovne škole – tada se zvala Bratstvo i jedinstvo, ne znam kako se danas zove.

Danas je, mislim, Blage Zadre. Tako je, da.

Velika inspiracija bio vam je Stephen King i njegova priča 'Truplo' te film 'Stand by Me', kao i 'Stranger Things', ali i Zoran Žmirić, Davor Mandić... Za razliku od Kingovih priča, u ovome romanu neprijatelji nisu čudovišta, već ljudi, što prikazujete ponekad vrlo snažnim i detaljnim opisima. Jeste li se ustručavali u njima?

Nisam. Neki opisi, poput nekih obiteljskih trzavica čak su i autentični, ali nisam se ustručavao u tim opisima. Što se tiče uspoředbi, htio sam napisati roman za odrasle koji funkcionira i kao roman za mlade – zbog osjećaja nostalgije i duha vremena ubacivao sam i elemente Bajage i stripova. Prvobitna verzija knjige bila je takva da djeca misle da je tvornica kriva za nestanak njihovih vršnjaka. Ta je tvornica stalno bružala, nama je bio zabranjen ulazak, a čak je i bodljikava žica bila na zidu, pa smo se uvijek pitali što se unutra događa. Roditelji su pak uvijek kukali po izlasku iz tvornice, samo da ne idu opet tamo. Međutim, ta je verzija na kraju bila preduga.

Tvornica Borovo tada je imala radnika otprilike koliko Vukovar danas ima stanovnika. U jednom trenutku čak i jedan od likova u romanu kaže kako nisu znali da je mjesto iz kojeg dolaze tako poznato, a tvornica tako važna. Znače li vam i dalje njeni proizvodi, makar kao neki simbol vremena?

Startasice, isto kao i starke, nosit ću do kraja života, mada sam startasice mrzio kao dijete jer su imale tanak đon. Borovo je tada imalo više od 20.000 zaposlenih, svaki drugi petak izlazile su te Borovo novine, a ispod je pisalo 'najveći jugoslavenski kombinat gume i obuće'. Znam kada sam putovao kao mali da je svaki grad u koji sam došao imao radnju Borovo. Dan-danas budem sretan kada prođem pored njihove radnje. Drago mi je da je to nekako opstalo, mada nije ni sjena onoga što je bilo.

Roman je prije svega antiratni, ali je pun i društvene kritike iz perspektive djece, upućene svijetu odraslih. Kako vidite ulogu književnosti kao alata za društvenu promjenu?

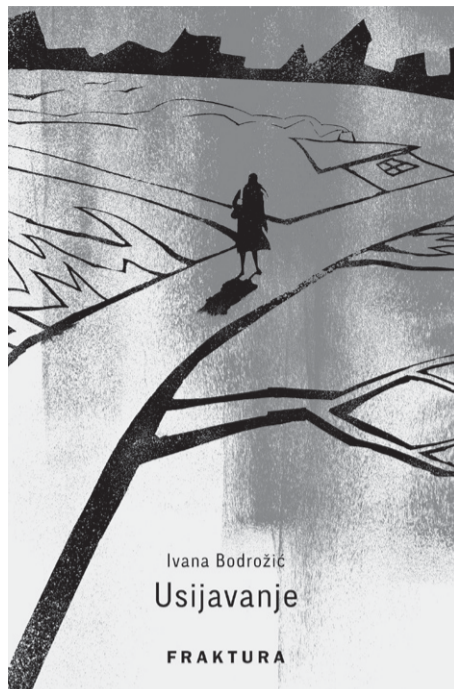
Mislim da se tako može potaknuti društvena promjena, ali nisam o tome ni razmišljao dok sam pisao. Htio sam samo to izbaciti iz sebe i objaviti, a dalje što bude. Sva silna pitanja koja je roman otvorio nisam imao namjeru postaviti, ali mi je drago da se o tome priča, o tome kako je zapravo djeci bilo u vrijeme kada nas nitko ništa nije pitao. Danas je to prijatelj, sutra više nije, danas živiš tu, sutra više ne, danas znaš je li ti tata živ, sutra nemaš pojma je li živ. Po reakcijama čitatelja koji mi se javljaju iz krajeva koji nisu bili toliko zahvaćeni ratom, vidi se da je svatko iskusio barem jednu do dvije prazne stolice. To se baš svugdje događalo. Kada sam došao živjeti u Crikvenicu, ljudi su ritualno palili kasete Bajage ili drugih srpskih izvođača, a sve što sam ja htio je nabaviti Bajagine kasete.

Sada već neko vrijeme živite u Rijeci, gradu također poznatom po industrijskom naslijeđu. Kako vam je u Rijeci?

Nisam obraćao pozornost na riječku industriju, više su me oduševili ljudi. Pristupačni su, otvoreni. Rijeka je isto multikulturalni grad. Sada će biti 11 godina kako živim ovdje, ali sam se već nakon pola godine osjećao kao da sam doma. ■

Ivana Bodrožić:
Usijavanje

(Fraktura, Zaprešić, 2023.)

PIŠE Marko Pogačar

Niz dlaku
očekivanja najšire publikeNiske
temperature

NOVA pjesnička knjiga IVANE BODROŽIĆ, prva nakon 'In a Sentimental Mood' iz 2017., njezine čitatelje ni u kojem pogledu neće iznenaditi. Autoričini prepoznatljivi interesi, tematsko-motivska čvorišta i fokusi – u rasponu od mučnih, duboko ukorijenjenih osobnih i kolektivnih trauma, preko gorućih društvenih pitanja, do vivisekcije vlastite intime – i dalje su na eksplicitan način prisutni, kao i autoričina spremnost da se izloži.

Ni oni koji od književnosti, napose pjesništva, očekuju više od tema, motiva i stava neće se, ovaj put nažalost, naći iznenađenim. Kao i u prethodnim zbirkama, izuzevši danas jednako potresan prvijenac 'Prvi korak u tamu', autorica kao da izvedbom ide niz dlaku horizontu očekivanja najšire publike, pa i onom koji izborom tema nominalno podriva, malogradanskom. Neosjetljivost tekstova 'Usijavanja' za manje-više bilo koji element specifično pjesničkog tretmana jezika i organizacije teksta, izričajnu dinamiku i ekonomiju – kako na razini čitavih sastavaka, tako i pojedinih stihova – mjestimice je zaista teško razumljiva u kontekstu pjesničke knjige. Riječima same protagonistice: 'jezik je postao ravna crta'.

Četiri su ciklusa – 'Menstrualni', 'Muški', 'Besmrtni' i 'Ljubavni' – uokvirena izdvojenim pjesmama 'Autoportret' i 'Epitaf'. Prva uspostavlja 'autobiografski' ključ knjige, dok potonja, u pomalo *self-help* maniri, rezimira njezinu u srži ipak vitalističku potku u topusu 'smislenog ludila' ljubavi, svim preprekama i općenito životu usprkos. 'Autoportret' istovremeno, uvodnim eksplicitnim samoodređenjem protagonistice kroz neposredne pretke, čvrsta mjesta obiteljske povijesti i pripadajući milje, priziva trenutno vjerovatno najprisutniju struju našega aktualnog pjesništva, onu koju radno možemo nazvati genealoškom.

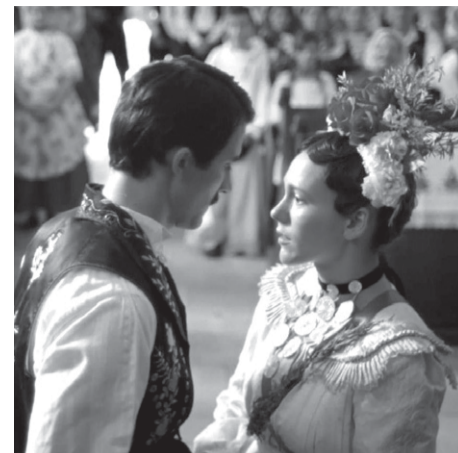
Prve dvije cjeline jasno su tematski određene i već naslovima suprotstavljene, dok druge dvije – iako je motivsku provodnu nit i u njima donekle moguće slijediti – predstavljaju većim dijelom rasuti teret. U prvom

u udarnoj žene su metonimizirane neočekivanom, iznenađujuće inventivnom sinegdochom menstrualnog ciklusa, dok muškarci nisu figuralno obilježeni, već samo suho denotirani, ostajući sirovo, dominantno i patrijarhalno 'muški'. I muškarci i žene svedeni su međutim uglavnom na svoje društvene uloge/funkcije, maksimalno stereotipizirane i posve jednako pjesnički tretirane. Ti su stereotipi, pogotovo u slučaju muškaraca, najčešće sasvim opravdani, što međutim ne opravdava književni stereotip. 'Ženski' ciklus, s osobnim imenima i uobičajenim ulogama izvučenim u naslove, cilja na sfere kojima su se posljednjih godina u domaćem pjesništvu bavile primjerice DORTA JAGIĆ, DRAGANA MLADENOVIĆ, MARTINA VIDAIC ili MONIKA HERCEG, redom uspjeli. Onaj 'muški' intertekstualno je uokviren paljenjem i gašenjem mihalicevske majstorove svijetle; sastavci se mjestimice ulančavaju i referiraju jedan na drugi, majstor palicu predaje majstoru, čiji će portreti često otići preko granice karikature. Iako je za pozdraviti svaki srčani pokušaj razračunavanja s kontekstom sistemske rodne neravnopravnosti, njegovo svodenje na brzopotezni kompendij stereotipa i analogna tekstualna izvedba prije su medvjeda usluga poeziji i feminizmu.

Kada pak Bodrožić pristupi materiji ambicioznije, s više svijesti o vlastitom 'mediju koji je poruka', rezultati dobacuju iznad neuvjerljivog prosjeka zbirke. Slučaj je to, primjerice, u naslovnoj pjesmi, koja je, klasično-retoričkim stupnjevanjem apelativnih obrazaca u nizovima anafora, usmjeren na univerzalnoj poanti, zatim u dosljedno strukturalno provedenome 'Stablu' kao poligonu za neizrečeno ili 'Prijateljima nade', u kojima se svakodnevna frustrirajuća situacija, pripovjednom logikom, razvija u cjelovitu, organsku metaforu. Ukratko, angažman Ivane Bodrožić na našoj književnoj i kulturnopolitičkoj sceni važan je i dobrodošao. Vjerojatnije je, ipak, da njegovoj književnoj realizaciji trenutno bolje odgovara fiksijska proza; barem ako je po pjesničkim dometima 'Usijavanja' suditi. ■

Sveta obitelj
(r: Vlatka Vorkapić)

(2023.)

Ivan Čuić i Luna Pilić
kao Ivo i Janja

PIŠE Damir Radić

Obiteljska
mišolovkaFilm koji, usprkos
trajanju, nije ni narativno
naročito podroban ni psiho-
loški suptilan

IAKO je njezin dugometražni kino prvijenac 'Sonja i bik' jedan od najgledanijih hrvatskih filmova u 21. stoljeću, VLATKA VORKAPIĆ čekala je desetak godina da bi snimila novi cjelovečernji rad. Namjesto suvremene romantične komedije radene u scenarijskoj suradnji s iskusi slavonsko selo (u 'Sonji i biku' znatan se dio radnje odvijao u Dalmatinskoj zagori). Suprotno mitu o ruralnosti hrvatskog igranog filma, sela (i prirode) u hrvatskom duhom igranom metru još od jugoslavenskog razdoblja ima prilično malo, a u aktualnoj nacionalnoj kinematografiji gotovo nimalo, tako da već samim ruralnim smještanjem Vorkapić donosi dozu svježine. Sveta obitelj iz naslova ironijski je postavljen signal, jer unutar nje, do neke mjere nalik 'Nečistoj krvi' BORE STANKOVIĆA, klasiku srpskog književnog realizma (s naturalističkim elementima), događaju se užasne stvari, dok je prema van sve više-manje u najboljem redu. Obitelj je to čiji naizgled pravedni patrijarh, bogati gazda Marko (NIKOLA ĐURIČKO), i njegova bigotna supruga Ana (ANITA MATIĆ DELIĆ) kriju veliku i krajnje neugodnu tajnu o svom sinu jedincu Ivi (IVAN ČUIĆ). Tajnu zna samo vlasnik dućana i partijski predstavnik Milan (ALEKSANDAR CVJETKOVIĆ), čija je supruga, Židovka Nota (JUDITA FRANKOVIĆ), jedina urbana žena u selu, a njezina urbanost ne uključuje samo modni izraz, nego i emancipiran pogled na muško-ženske odnose. U takvu sredinu stiže mlada bosanska nadničarka Janja (LUNA PILIĆ), sirotica bez ikog svog, koja brzo zapne za oko gazdi Marku, pa je on odlučio udati za naočitog Ivu, koji time nije ni najmanje oduševljen, iako je djevojka privlačna

i dobre čudi, a Ivo joj se sviđa. No problem je u spomenutoj tajni, koja će se postepeno otkrivati kroz film.

'Sveta obitelj' imala je itekakve potencijale za mračan i (naturalistički) moćan film, međutim Vlatka Vorkapić nije autorica takvog senzibiliteta. Odlučila se za sebi blizak, u osnovi realistički *mainstream* pristup s natruhama poetičnosti i polučila film koji je zasigurno kvalitativan napredak u odnosu na 'Sonju i bika', uradak opterećen stereotipima i nedostatkom uvjerljive motivacije junakinjina ljubavnog interesa. 'Sveta obitelj' generalno je uredno režirana, usprkos gotovo dvosatnom trajanju nema problema s ritmom (montažer IVOR ŠONJE), ali isto tako, usprkos trajanju, nije naročito narativno podrobna i psihološki suptilna – štoviše, prijelazi u ludilo i suicid mehanički su izvedeni. Film sadrži i jednu gotovo bertolučijevsku scenu, s dojmivim bližim planom krave koja u štali prospe mlijeko dok gazda Marko svršava u preljubničkom zanosu, pri čemu metafora nije nametljiva zahvaljujući realističkom smještaju i stvarnosnom trenutku koji ujedno neutraliziraju njezinu potencijalnu stereotipnost. Nažalost, scene navještaja otkrivanja tajne kičaste su u svojoj namjeravanoj poetičnosti, a ona ključna je i prostorno nevješto režirana. Među likovima posebno se ističe Nota kao svojevrсни agent feminističke sadašnjosti upućen 's posebnim zadatkom' u prošlost, lik koji usprkos tome, zahvaljujući ponajprije uvijek dobroj Juditi Franković, nije neuvjerljiv. No najintragantniji je karakter Ane, čiju tako životnu ambivalenost jako dobro dočarava Anita Matić Delić, glumica prerijetko prisutna u domaćem filmu. Iako je završnica natopljena ludilom, smrću i očajem, sam kraj – kad obitelj ostaje bez muškaraca, a Janja sama s malim mišem (ili mišicom?) koji (koja) preživljava usprkos mišolovki – budi nadu. Moglo bi ipak sve biti dobro sad kad muškaraca više nema. ■

PREPORUKE: SERIJE

The Power

(PRIME VIDEO)

U POSTPANDEMIJSKOM dobu globalni su politički odnosi sve izraženije oblikovani novim oblicima konzervativizma i retradicionalizacije, očekivanim nusproduktima svake velike svjetske krize, u kojima poslovično najviše nadrljaju žene. Čini se da su društveni procesi u sferi rodne nejednakosti prespori, pa priroda uzima stvari u svoje ruke i adolescentice obdaruje novim organom sposobnim oponašati električne impulse srca. Posljedica te evolucije manifestira se tako da mlade žene diljem svijeta iznenada razvijaju sposobnost provođenja struje iz ruku, prijeteci stoljećima patrijarhata instantnim preokretom rodne dinamike. Premisa je to nove Amazonove serije, koju je po nagrađivanom feminističkom SF romanu NAOMI ALDERMAN adaptirao tim od osam scenaristkinja, uključujući i samu autoricu. Buđenje novog svjetskog

poretka koji prekida ciklus muškog nasilja i korupcije raspreda se u mozaiku od pet zbudljivih priča koje nas vode na fantastično putovanje diljem planete, od Južne Karoline i Seattlea, preko Bliskog istoka, Nigerije, Velike Britanije i istočne Evrope. Svaka od protagonistkinja proživljava vrlo osobnu, a opet tako univerzalnu dramu u kojoj uči kontrolirati svoje moći kako bi preuzela kontrolu nad vlastitim životima i društvom u cjelini. S velikom moći dolazi i velika odgovornost, ali i prijatna da će nova društvena dinamika samo zamijeniti aktere, a stanje će ostati isto. U sjajnoj međunarodnoj glumačkoj postavi pojavljuju se neka nova i nepoznata lica, ali i zvijezde kao što su TONI COLLETTE, EDDIE MARSAN, TOHEEB JIMOH ('Ted Lasso') i JOSH CHARLES ('The Good Wife'), a domaćoj će publici vjerojatno najbližija biti priča supruge-taokinje istočnoevropskog diktatora koju izvisno igra ZRINKA CVITEŠIĆ. Ovaj žestoki, sugestivno režirani komentar o rodnim konstruktima, snazi i moći tjera gledatelja da preispita pretpostavke koje leže u pozadini mehanizama koji pokreću odnose između žena i muškaraca i otkriva da je za revoluciju dovoljna tek iskra.

Julia

(HBO Max)

ČUVENA američka kuharica JULIA CHILD, koja je u šezdesetima kroz svoj kulinarški TV-šou Amerikancima približila francusku kuhinju, bila je jedno od najvećih imena u svijetu gastronomije, ali i žena nevjerojatno zbudljive prošlosti, pa nije ni čudo da se posljednjih godina rasplamsalo novo zanimanje za njezin neobičan život. Serijsku dramediju o njezinu usponu do slave osmislio je i

producirao DANIEL GOLDFARB, producent 'Čudesne gospode Maisel', koji kao da se specijalizirao za šarmantno portretiranje žena koje se suprotstavljaju konvencijama i utiru vlastiti put, otvarajući usput pukotinu za proboj novim generacijama. Juliju (SARAH LANCASHIRE) upoznajemo kao već sredovječnu, sretno udanu ženu na rubu menopause, koja se pita je li pogriješila što je zbog karijere u OSS-u odgađala postati majkom. No unutarnja previranja ne traju dugo, jer ta

nemirna žena već ima plan kako da se izdigne iz nevidljivosti i pokori svijet prodorom na televiziju. Svaka je epizoda fokusirana na određenu epizodu originalne 'Francuske kuharice' koja se od 1963. na javnoj televiziji WGBH prikazivala puno desetljeće. Od početne ideje zabavnog biopica serija raste poput lisnatog tijesta, redajući slojeve tema; rodne, rasne i kulturne mikroagresije, borbe žena da ih se shvati ozbiljno u muškom svijetu, pitanja dobrog i lošeg feminizma, paranoja američkog establišmenta pedesetih od subverzivnih elemenata u medijima, sve se to prožima u sjajno odigranoj visoko stiliziranoj dramediji, koja je istovremeno i ljubavno pismo televiziji koja je nekoć figurirala kao prozor u svijet iz kojeg bi se mogla izvući općedruštvena korist. Bon appétit.

The Gilded Age

(HBO MAX)

DOK se drama u 'Downton Abbeyju' odvijala vetikalno, praktički na jednom imanju, JULIAN FELLOWES svoju je novu raskošnu produkciju odlučio prebaciti u njujorško visoko društvo kasnog 19. stoljeća, i prikazati društveni

snobizam koji se odvija na relaciji old money – new money. Doba rapidnog gospodarskog rasta u SAD-u bilo je i doba nemilosrdnih poslovnih afera, političkih sabotaža, potisnute seksualnosti, rasnih predrasuda i ogromnih klasnih nejednakosti. Dvije sezone ove kičaste, kostimirane saponice suptilnog humora integriraju povijesne, kulturne i društvene promjene toga vremena u priču koja vrvči ženskim zavadama i tenzijama (koje sjajno igraju CHRISTINE BARANSKI, CYNTHIA NIXON, CARRIE COON i dr.), a njihove spletke iza leđa prezaposlenih muževa rezultiraju bujanjem kulturnog i društvenog života starog New Yorka.

■ Jelena Svilar

Koautorica animiranog filma 'Eeva'

LUCIJA MRZLJAK

Prije svega nastojim raditi sugestivne filmove

Nakon brojnih nagrada na domaćim i stranim festivalima, 'Eeva' se našla među 15 kratkometražnih animiranih naslova koji konkuriraju za nominaciju za nagradu Oscar. Riječ je o filmu koji se na vrlo dovtljiv način bavi kompleksnim emocionalnim stanjima. Animacija se doima zahvalnim medijem za takav zadatak?

Sva priznanja su lijepa nagrada za uloženi trud i vrijeme. Rad na animiranom filmu uvijek nosi veliki rizik, pogotovo zato što produkcija traje poprilično dugo i uključuje mjesec strpljivog rada. Produkcija ovog filma, koji je bio tehnički dosta zahtjevan, trajala je tri godine, a uz to nam je i pandemija produžila čitav proces. Za mene je animirani film ultimativna forma umjetnosti zato što ujedinjuje mnoga umjetnička polja omogućujući autoru da stvara jedinstvena filmska iskustva s vrlo osobnim pristupom. U ovom filmu bavimo se putovanjem kroz unutarnje krajolike likova, one teško dohvatljive predjele gdje se isprepleće budni život sa snovima, koje je nemoguće racionalno objasniti, nego im se može pričati samo na metaforički način. Prije svega nastojim raditi sugestivne filmove, otvorene za interpretaciju, stoga mislim da se njihovo značenje čita subjektivno, različito kod svakog gledatelja i gledateljice.

Koautor filma je vaš višegodišnji suradnik Morten Tšinakov, kojeg ste upoznali tijekom studija animacije na Estonskoj akademiji likovnih umjetnosti. Što 'Eeva' predstavlja u razvoju vašeg rada?

Bez obzira na to što MORTEN i ja dolazimo iz različitih krajeva Europe, imamo neki zajednički filmski jezik. Još od prve suradnje razvili smo zajedničku kreativno-radnu dinamiku. Mislim da je 'Eeva' naš najzreliji film. Pretpostavljam da je to jednostavno rezultat duge suradnje, međusobne inspiracije i povjerenja. 'Eeva' je također film koji nam je donio najveći uspjeh. Dosad je prikazan na osamdesetak filmskih festivala i nagrađen s tridesetak nagrada. Premijer-

Foto: Erlen Štaub

no je prikazan na 73. Berlinaleu, čime je po prvi puta hrvatski (i estonski) naslov sudjelovao u kratkometražnom programu tog festivala. Također, činjenica da se našao na shortlistu za Oscar veliki je uspjeh za hrvatsku i estonsku animaciju, koji stavlja te dvije zemlje na svjetsku kartu kratkog animiranog filma.

Zapažen je i vaš ilustratorski rad, koji posjeduje i političku stranu, poput ilustracija za hrvatsko izdanje Le Monde Diplomatique. U čemu je za vas snaga ilustracije kao forme društvenog komentara?

Na ilustratorskim projektima radim cijelo vrijeme, paralelno uz filmske projekte. Oduvijek me zanimala ilustracija koja je usko povezana s književnošću, ali i ona koja ima ulogu naglašavanja neke važne ideje i možda uspijeva privući pažnju na bitne teme. Općenito, ilustracija može biti moćan alat edukacije. Za mene su politička ilustracija i ilustracija u svrhu umjetnosti dvije potpuno različite stvari. Prva iziskuje oštar i dobro promišljen pristup koji jasno definira određene ideje, dok bi druga trebala biti slobodnija i poetična, otvorena za interpretaciju i maštu.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Ubrzo nakon što je na Instagram profilu umjetnika BANKSYJA potvrđeno da je intervencija na prometni znak STOP u Londonu – tri vojna drona kao aluzija na nasilje u Gazi – njegova, dva su muškarca snimljena kako znak skidaju i odlaze. Javnost se, naravno, zgraža, previđajući izvjesnu mogućnost da je takav rasplet upisan u umjetnikov koncept.

■ L.P.

Odbjegli Banksyjev rad (Foto: Banksy/Instagram)

Sajsi naj si

Sajsi MC je neopterećena podjelama na vaše i naše, urbane i ruralne. Dok desnica i liberalna građanština iskazuju gađenje spram muzike s milijunskim auditorijem, Sajsi pripada trezvenom i neiskompleksiranom dijelu kulturne scene

OSJEĆAM se kao da sam bila na ispovijedi! A ja kao na egzorcizmu – prvi utisak jednog bračnog para nakon koncerta SAJSI MC savršeno sumira dvosatni spektakl koji je beogradska reperka priredila u Močvari 22. decembra. Nakon četiri duge i sušne godine izostajanja iz Zagreba, Sajsi se konačno ukazala. Svojim hardkor nastupom skinula je sve nakupljene uroke u ovim prednovogodišnjim danima čestitosti, ljubavi i praštanja. Rabeći ime Božje nimalo uzaludno, evocirajući predanja iz Biblije, izvodeći pjesme kao 'Bezgrešno začće', balkanska rep domina u svojoj najboljoj tradiciji prostrla je pred Zagrepčane gomilu dvosmislenih lajni, kompaktnih seksualnih, političkih i religijskih aluzija.

Poslije tolikog izbivanja iz Zagreba, nedostajanje je bilo uzajamno, pa je cijelo događanje u organizaciji Močvare bilo osmišljeno tako da publika zgrabi priliku i da, ako želi, razgovara sa Sajsi i sasluša njena razmišljanja. Bio je to pun pogodak: neki su silno htjeli saznati otkud Sajsi voli MICHELA FOUCAULTA ili zašto je LJILJANA JORGOVA-

Lično volim da svratim u turbofolk, da sednem, popijem kaficu. Nekad me pozovu, nekad se sama pozovem. Volim da se podružim, onda odem kući, a kada se uželim svratim ponovo. Sve su to moje kolegice i kolege – poručila je Sajsi

NOVIĆ najbolji tekstopisac na našem jeziku. Bilo je i onih koji su jednom za svagda na licu mjesta morali raščistiti onu staru medijsku podvalu o navodnom ljutom rivalstvu Sajsi i MIMI MERCEDEZ.

Uz moderiranje kritičarke i kustosice BARBARE GREGOV, reperka je na tribini u Pogonu Jedinstvo istaknula da je njena zadnja svirka u Zagrebu bila tako 'fantastična, vanvremenska i jedinstvena' da nipošto nije htjela doći opet a da ne ponovi ili ne nadmaši to iskustvo. Nastup na Brucošijadi FER-a 2019.

ulazi u njena, kako je rekla, top tri nastupa u životu u svih 20 i kusur godina nastupanja po 'najgorim rupama, najvećim festivalima i srednje dobrim mestima'.

U proteklih godinu i pol dana Sajsi je objavila peti studijski album 'Kardinalna' i jedan EP. Ocijenila je da je riječ o presjeku svega što je dosad radila te da je album iznimno slušan. Općenito, smatra da je to izdanje produkcijski najjače u nenoj karijeri. S obzirom na to da je u svijet muzike stupila ranih dvijetisućitih, praktično u analogno doba, ispratila je sve faze koje je album doživio kao forma, mijenjajući se pod utjecajem masovnog korištenja interneta i društvenih mreža: od njegove ekspanzije pa do potpune prevlasti singlova.

NAJVIŠE pažnje privukla je njena pjesma 'Ringe jaja', koja joj je početkom 2023. donijela nagradu MAC (Music Awards Ceremony) za najbolju hip-hop numeru. 'To nije anakonda / To je samo mali paja / Ringe-ringe, ringe-ringe jaja' – jedna je od njenih najizrazitijih i najzabavnijih pjesama, superiorni obračun s raširenim pojavom *dick picova*. Kako je izjavila u intervjuu za Nadu, 'Ringe jaja' je prozivka muškaraca koji su opsjednuti svojim spolnim organom i imaju želju da to podijele sa ženama. Jedini odgovor na tu agresivnost i nasilje, smatra Sajsi, jeste udarac tamo gdje muškarce najviše boli – na veličinu. Istom temom je bila inspirirana i kada je pisala tekstove za album 'Alpha' JELENE KARLEUŠE, naročito u pjesmi 'Block!'.

Tko prati i voli opus Sajsi MC, zna da je riječ o uključivoj umjetnici neopterećenoj izmišljenim podjelama na vaše i naše, urbane ili ruralne. I dok desnica i liberalna građanština iskazuju gotovo izjednačeno gađenje spram muzike s milijunskim auditorijem, Sajsi pripada onom dijelu kulturne scene koju čine trezveni i neiskompleksirani ljudi. Na pitanje o laganom prelasku žanrovskih odrednica i medijskog tretmana ALEKSAN-

DRE PRIJOVIĆ, pjevačice koja je napunila pet zagrebačkih Arena, Sajsi je u svom stilu kazala da joj se jako dopala reakcija u Hrvatskoj na Prijović.

'Ja lično volim da svratim u turbofolk, da sednem, popijem kaficu. Nekad me pozovu, nekad se sama pozovem. Volim da se podružim, onda odem kući, a kada se uželim svratim ponovo. Smatram da su to sve moje kolegice i kolege, radimo isti posao, na sceni smo. Ovo što se desilo Aleksandri je odlično za njenu karijeru i nastupe, to je samo bustovalo celu pričicu. Oni su njoj odradili posao. Volela bih da tako urade i meni, neka se udruže najbolji', poručila je Sajsi.

Miješanje svega i svačega u fuziji kojoj danas svjedočimo zasluga je, rekla je reperka, cijele jedne generacija koja se izborila i stremila slobodi da se muzika liši predrasuda.

'Doživela sam negativne reakcije zbog saradnje s Karleušom, zbog demo snimka koji nikad nije izašao. Nezamisliva je količina osude pala na 'ova moja mala leđa' (pjesma NATAŠE BEKVALAC, op. a.). Mene je to zaboljelo jer je značilo da oni nikad nisu razumeli ono što ja radim. Ja sam želela da radim izvan žanrovskih granica. To je vezano i za tržište. Srbija je malo tržište, kao i Hrvatska i Bosna. Izvrti te klubove, ti si završio, više nemaš gde da nastupaš. Zato moramo da radimo zajedno', objasnila je Sajsi.

Svoj nastup završila je pjesmom 'Pomozi Bože' repujući u masi, na plesnom podiju, sa svim svojim 'botovima i lepotanima'. U Močvari smo sreli i DUNJU GUSIĆ, organizatoricu festivala Vljatnativa iz Benkovca. Do Zagreba je iz Ravnih kotara potegnula samo zbog Sajsi.

— Privesti godinu kraju na koncertu Sajsi MC jedna je od boljih odluka ove godine. Svaki njezin koncert je na neki način slavljenje ženske energije, tijela, duha i uma. U Dalmaciji nema puno klubova u kojima bi ona mogla nastupiti, pa se isplatilo doći do Zagreba i čuti je nakon par godina. Puna Močvara pokazala je da nam je potreban osjećaj slobode i opuštenosti u godini koja je bila stresna i puna ružnih događaja kod nas i oko nas – komentirala je Gusić.

Užarenu atmosferu tokom noći preuzeo je i održao *queer* kolektiv House of Flamingo – diva COLINDA EVANGELISTA i rejev mašina JOVANKA BROZ TITUTKA. Širile su se ruke uz 'Without You' MARIAH CAREY, odnosno uz njenu daleko intrigantniju verziju iz Bugarske, u narodu poznatiju kao 'Ken Lee'. Na Jovankinu zapovijed publika je 'pumpala' i rejvala do dugo u noć, a sve je privedeno kraju uz nastup DJ BAJAJIJA. I doista, na domaćoj klabinj sceni ne postoji nitko tko bi se bolje sljubio s energijom i estetikom Sajsi MC kao što su popularne *drag* kraljice.

Jedna od organizatorica nastupa MAJA ROGULJ za Novosti je kratko izjavila da su jako zadovoljni s cijelim događajem i da su postigli ono što su htjeli: pokriti različite aspekta rada i ličnosti Sajsi MC. Kroz Močvaru je te večeri prošlo više od 500 ljudi.

— Svi dijelovi događaja, od razgovora, nastupa kao centralnog dijela i after partija, savršeno su se nadopunili. After je osmišljen kao nešto što je u duhu Sajsi MC i njene publike koja joj je važna. Nastup Colinde Evangeliste, a kasnije i Jovanke Broz Titutke uz završetak s DJ-jem, to su sve scene i momenti koji su njoj bliski i relevantni, provlače se kroz 20 godina njene karijere. Bila nam je želja da spojimo Sajsi i HoF. Producentica Flamingosa KARLA KOSTADINOVSKI je ogroman fan Sajsi, kao i ostatak kolektiva – kazala je Rogulj.

Iz Močvare su najavili da uskoro izlazi zbornik slam poezije u kojem će se naći i dvije pjesme Sajsi MC. ■

Dugoočekivano zagrebačko ukazanje balkanske rep domine (Foto: Josip Bolonić)

TV RAŠETANJE

Regija u usponu

PIŠE Boris Rašeta

Igrani i dramski sadržaji bili su u odlazećoj godini brojni i svatko je mogao naći nešto kvalitetno za svoj ukus. Od HRT-ovih premijera ističemo Nulti kadar, sjajan ciklus starih hrvatskih TV drama i filmova, a regija je ostvarila pomak u socijalno-političkim žanrovima

ODE još jedna godina. U pomodnoj formuli *infotainmenta* dominirao je *entertainment*, zabava, znatno više nego info sektor. Hrvatski je eter s vremenom posve ispražnjen od debatnih studijskih emisija – na HRT-u još vegetira ‘Otvoreno’, emisija koja se uređuje s bromom, kao surogat za prave polemike. Nekoć slavno poprište značajnih, gledanih i utjecajnih formata – Latinice, Piramide, Uvijek kontra, Petog dana s IGOROM MANDIĆEM, BRANIMIROM POFUKOM i ZVONKOM MAKVIĆEM – danas je u tom pogledu dupkom prazno. Nema nikakve sumnje da iza toga stoji politički predumišljaj, dugi, ustrajni, korozivni rad političkog uma koji alternative želi učiniti nemogućim. Ni zrna žita neprijatelju! Na izmaku prve četvrtine 21. stoljeća politička je tendencija pranje mozga. GEORGE ORWELL nije govorio o Njima, nego o Nama. Informatički je svijet ipak tako pluralan i tehnološki napredan da je cenzura sovjetskog tipa nemoguća, ali je suzbijanje opozicijskih mišljenja razvijeno je do savršenstva. Ideja postaje sila kad zahvati mase, pa publiku treba što više ograničiti u pogledu raspolaganja s kritičnim podacima. Neka se informira, ali po marginalnim portalima. Kad bi, recimo, na našim televizijama svakodnevno prikazivali prizore iz pakla Gaze, kao Al Jazeera, javnost bi za pet dana dramatično promijenila mišljenje i počela unisano zazivati mir. Usput – zašto komercijalne televizije ne pokrenu polemičke studijske formate?

Igrani i dramski sadržaji bili su u odlazećoj godini brojni i svatko je mogao naći nešto kvalitetno za svoj ukus. Od HRT-ovih premijera ističemo Nulti kadar, sjajan ciklus starih hrvatskih TV drama i filmova, koje godinama nismo imali priliku gledati. Bilo bi odlično da se Nulti kadar nastavi još dugo, dugo – vjerujemo da su depoi puni dobrih drama, konačno, produkcija je od početka sedamdesetih bila masovna, a autori kvalitetni: MARUŠIĆ, MILADINOV, HETRICH, KRELJA, TADIĆ... Vedeta Trećega, Posebni dodaci, emisija je koju ne propuštamo. Izbor dobrih filmova i upućeni komentatori jamstvo su kvalitete. Odlične su i emisije koje prate književnost i kulturu u širem smislu riječi – Što je klasik?, Art à la carte, Knjiga ili život. Serija ‘Šutnja’ u obje sezone duboko zasijeca u patologiju naše novije povijesti, ali je prati – šutnja.

Na programima nacionalnih televizija, kao i kabljskih, gledali smo mnoge dobre serije. Vaš kritičar, najblagonakloniji u regionu, podsjeća na češkog literarnog kritika FRANTIŠEKA SEKANINA, lika iz Hašekove proze, ali i života, koji je bio tako dobroćudan da je u njegovo srce ‘stala cijela češka literatura’. Uglavnom i mi tako postupamo. Dovoljno je oštih, nemilosrdnih pera, da jedno nježno, delikatno dobro dođe izmučenim autorskim dušicama na kojima svi šilje neku stvar. Elem, onima koji vole dobar humor preporučivali smo ‘Šetnju sa lavom’ i ‘Popadiju’. ‘Šetnja’ prati voditeljicu popularne *celebrity* emisije (ANĐELKA PRPIĆ) kojoj ‘Čola’ na dan snimanja šoua otkáže

Jasna Đuričić u ulozi tužiteljice i majke u seriji ‘Znam kako dišeš’ (Foto: Screenshot/HBO)

nastup, pa se ona po preporuci prijateljice nađe s mladim, načitanim i nadarenim, ali neuspješnim i smotanim režiserom (ANDRIJA KUZMANOVIĆ), koji u toku očajnog intervjua stavi kavu na plinsko kuhalo pa ga zaboravi, jer je mnogo rasejan. Nakon toga dođe do eksplozije pa Anđelka završi na višednevnoj terapiji, baka s donjeg kata na ahiretu, a siroti Andrija na višegodišnjoj robiji... ‘Šetnja’ je duhovita kritika turbofolk civilizacije i tranzicijske Srbije, lišena nametljivosti kakva inače dolazi s ‘kulturno nadmoćnih’ pozicija. Autori serije (režija: FILIP ČOLOVIĆ, scenarij: ANDREJ ŠEPETKOVSKI, koji istovremeno glumi i policijskog inspektora, uspješnu parodiju Sherlocka Holmesa) sve svoje likove tretiraju sa simpatijama. Duhovita i ležerna ‘Popadija’ uskočila je u stari srpski žanr – grotesku, koja nastaje kad se tradicionalne forme spoje s ultramodernom, blaziranom povratnicom, influensericom koja se vratila iz Amerike, pa zaljubila u protu, sanjajući ipak novu eparhiju u Los Angelesu ili na nekom slično mjestu. Srbija je jednom nogom u 19. stoljeću, a drugom je u ‘Odiseji u svemiru’, konkretno, u ‘Popadiji’ u društvenim mrežama, na modnim pistama, u ‘Barbie’ i naslovnicama modnih revija...

‘Betonski spavači’ izvršna su dokumentarna serija koja pokazuje urbanističke i arhitektonske dosege starog, nenarodnog režima. Impresivno! Autori su napravili seriju koja će se moći gledati dugo nakon premijere. Pohvale zaslužuje i MERLIČEV serijal o dizajnu ‘Moderna vremena’. Malo-pomalo, na marginama javnog utjecaja – nisu to gledani formati – dolazi do prevrednovanja vrijednosti, ako ne svih, bar nekih.

Hrvatska telenovela ‘San snova’ je kao tobogan – uđete u epizodu, a onda vas autori i akteri dižu i spuštaju, gore-dolje, bez pauze, sve je čista igra! Radnja je dinamična ali se lako prati, novi likovi u igru se uvode inteligentno i nije teško zapamtiti odnose među njima. Od ekspozicije do raspleta pojedine scene ne prolazi dugo, pa nema opasnosti da zaboravimo rukavce radnje. Humor je posve otkaćen, skoro harmsoovski, što je šire gledateljstvo možda odbilo. Glavni lik, mladi MARKO BRAIĆ, hrvatska kombinacija BRADA PITTA i ZVONE BOBANA, izvistan je tumač glavne role. Ne glumi, postoji, pa ako ga ljepušasto lice na zaustavi mogao bi na-

praviti dobru karijeru, kao GORAN BOGDAN ili MILOŠ BIKOVIĆ. HADŽIHAFIZBEGOVIĆ razvaljuje, solira, egzaltira..

Regija je ostvarila pomak i u kriminalističkim, odnosno socijalno-političkim žanrovima. JASMILA Žbanić (s DAMIROM IBRAHIMOVIĆEM kreativna autorica, ALEN DRLJEVIĆ i NERMIN HAMZAGIĆ potpisuju režiju) proizvela je za HBO seriju ‘Znam kako dišeš’ u kojoj se, kroz pravosudno-kriminalističku priču o samoubojstvu jednog dječaka u elitnoj školi pomalja psihološka i socijalna drama raspadajućih obitelji u disfunkcionalnom društvu, u kojemu suočavanje s nasiljem kreće već od djetinjstva. To je, na neki način, drama našeg vremena, drama Osnovne škole Vladislava Ribnikara u Beogradu. Šestodijelna serija je odlična i može se pogledati u dva dana, ako vas već ne navuče i na jednodnevno bindžanje, što se nama dogodilo. Žbanić je još jednom dokazala vitalnost i kreativnost bosanskohercegovačke audiovizualne industrije (koja ima jednog Oscara, Zlatnog lava, Zlatnu palmu i Zlatnog medvjeda – njenog).

‘Deca zla’ – hrvatski, ‘Djeca zla’ – nova je srpska serija o kojoj se puno priča, puno i donekle oprečno. Neki vele da je dobra, ali ne toliko koliko je razvikana, drugi kažu da je politički paprena, ali da ima manjkavosti. Mi smo je pogledali, svih deset epizoda, pa sudimo ovako: kamera i vizualni moment su jako dobri, gluma nije zadivljujuća. U političkom pogledu serija može služiti kao opis srpske, ali i hrvatske političko-pravosudne scene. Brutalno je prikazano kako izvršna vlast iza kulisa naređuje sucima i tužiteljima. Estetski koncept se umjereno oslanja na skandinavske formule, a žanrovski je to pravosudni kriminalistički triler s elementima horora. Najprije jedno pa onda više zagonetnih ubojstava povezuje dukat koji ubojica ostavlja kod žrtve. Ministar koji jako nalikuje na predsjednika države traži munjevito rješenje zločina jer su za par dana izbori, sudstvo na daljinskom... a onda se priča odmotava sve do rata u Bosni i Hercegovini i silovanja tamošnjih žena, muslimanki. No, Srbiji bi dobro došla ‘Šutnja’ – televizijski izlet u srce tame, ali bez fantastike koja cijelu priču ipak trivijalizira. ■

... 2000. 2001. 2002.
2003. 2004. 2005. 2006.
2007. 2008. **2009.** 2010.
2011. 2012. 2013. 2014.
2015. 2016. 2017. 2018.
2019. 2020. 2021. 2022.
2023. **2024.**